

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

**OSMANLI ARŞİV BELGELERİNİN IŞIĞINDA OSMANLI-MEKSİKA
DİPLOMATİK İLİŞKİLERİ (1864-1913)**

Kutlu KAYIRAN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNİN IŞIĞINDA OSMANLI-MEKSİKA DİPLOMATİK
İLİŞKİLERİ (1864-1913)

Kutlu KAYIRAN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

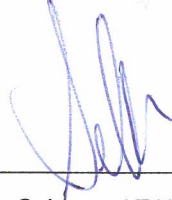
Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

Kutlu KAYIRAN tarafından hazırlanan "Osmanlı Arşiv Belgelerinin Işığında Osmanlı-Meksika Diplomatik İlişkileri (1864-1913)" başlıklı bu çalışma, 15 Kasım 2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından "Yüksek Lisans Tezi" olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr., Şebnem ATAKAN (Başkan)

Doç. Dr., Fatih YEŞİL (Danışman)

Prof. Dr., Mehmet SEYİTDANLIOĞLU

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

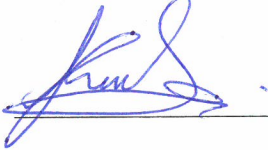
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

15 Kasım 2017

Kutlu KAYIRAN

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etseniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

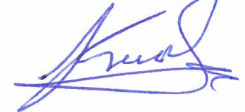
Tezimin/Raporumuntarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

04/12/2017

Kutlu KAYIRAN

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Doç. Dr. Fatih YEŞİL danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Kutlu KAYIRAN

TEŞEKKÜR

Aslında bu tezin konusunun belirlenmesi biraz tesadüf eseri olarak ortaya çıktı. Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü'nde yüksek lisan eğitimime devam ederken Millî Eğitim Bakanlığı'nın açtığı yurtdışında eğitim alma hakkını sağlayan sınavı kazandım. Bu sebeple doktora için bana yurtdışının yolu göründü. Sınav sonrasında yapacağım tercihler öncesi, aynı zamanda yüksek lisans danışmanım olan hocam Doç. Dr. Fatih Yeşil'in katkısıyla bir tercih listesi oluşturduk ve sonunda Latin Amerika çalışmalarına kabul edildim. Bunun üzerine hocam ile ortak bir karar vererek Meksika'nın Osmanlı ile ilişkileri üzerine bir tez yapma konusunda görüş birliğine vardık.

Latin Amerika ülkelerinden Meksika'nın seçilmesi Osmanlı Arşivleri'nde yaptığım araştırmalar sonucunda gerçekleşmiştir. Brezilya ve Arjantin üzerine daha önce tez çalışmalarının yapılması da benim bu önemli Latin Amerika ülkesinin durumunu merak etmeme yol açtı. Bu şekilde bir ön çalışma yaptım ve iki ülkenin ilişkilerinin sarahatle yazılabilesine olanak sağlayacak ölçüde Osmanlı belgesine rastlamam, bu çalışmanın yapılabileceğine olan inancımı arttırdı. Bu şekilde araştırma faaliyetine başladığım tezimi, yurtdışında dil eğitimi görmem sebebiyle uzun zamanda bitirebildim. Burada hocamın beni sürekli yönlendirmesi, zaman konusunda hiç kısıtlama yapmaması, gurbette sürekli kendisiyle konu hakkında görüşmemi sağlaması ve konunun gidişatı konusunda yol göstermesi beni büyük oranda rahatlatmıştır. Bu süreçte tanıştığım ve bu konuda beni yönlendiren bir diğer hocam Prof. Dr. Mehmet Necati Kutlu'nun da tezin yazılabilesi hususunda büyük bir katkısı vardır. Latin Amerika tarihine dair araştırmalar yapan ve bu konuda çalışanları destekleyen Kutlu, Türk literatürüne konu hakkında önemli çalışmaları kazandırmıştır. Başında bulunduğu Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Enstitüsü'nün Osmanlı dönemi Latin Amerika diplomatik ilişkilerini aydınlatan çalışmalarını bana tanıtmaları ve onları edinmemi sağlamalarıyla, yolumu aydınlatacak eserleri görmemi sağlamıştır.

Bu tez aynı zamanda yeni bir dil öğrenme aşamasında ortaya çıkmıştır. İspanya’da dil eğitimi aldığım sürede İspanyolcamın gelişmesiyle, tezde kullandığım kaynak sayısı da dolayısıyla arttı. Tez yazımı ilerledikçe bu yeni dil sayesinde Meksika arşivlerinden belge kullanma olanağı da buldum. Bu sayede Meksika’nın Osmanlı İmparatorluğuna ve Osmanlılara bakış açısını değerlendirebilme şansına sahip oldum.

Yukarıda ismi zikredilen ve tezin temellerini oluşturan kaynaklara ulaşmamda büyük emekleri olan hocalarımın dışında, gerek tezi yazarken kaynaklara ulaşmam da gerekse bu kaynakların okunmasında birçok kişinin emeği olmuştur. Öncelikle arşiv kaynaklarına ulaşmak istediğimde beni sürekli arşive götürerek belgelere kolayca ulaşmam da büyük emeği olan arkadaşım Ahmet Vural’a, İspanyolca belgelerin çevirisine değerli bilgileriyle katkıda bulunan arkadaşım Mehmet Talha Kalkan’a, Osmanlıca arşiv belgelerinin okunmasında büyük yardımları olan Hacettepe Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü’nden hocam Doç. Dr. Seyfi Yıldırım’a ve bu süreçte her zaman yanımda olan, sürekli olarak desteklerini hissettiren hem lisans hem de yüksek lisans döneminden arkadaşlarım Hüseyin Yılmaz, Fatih Demircioğlu ve Kerem Hocoğlu’na, ayrıca Fransızca belgeleri okumamda değerli yardımlarını gördüğüm amcam Dr. Veysi Kayıran’a teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmanın ilk bölümlerini yazdığım sırada evde bana her türlü kolaylığı gösteren rahat bir çalışma ortamı sunan sevgili annem Feride Kayıran ve babam Celal Bayar Kayıran’a ise ne kadar teşekkür etsem azdır. Şüphesiz ki bahsi geçen kişilerin değerli yardımları olmasa çalışma ortaya çıkamayacaktı. Şimdi İspanya’nın sıcak bir gününde, huzur içinde bu son satırları kaleme alabiliyor olmam, bahsi geçen kişilerin yardımları ve teveccühleri sayesinde.

Madrid, Ağustos 2017

ÖZET

KAYIRAN, Kutlu. *Osmanlı Arşiv Belgelerinin Işığında Osmanlı-Meksika Diplomatik İlişkileri (1864-1913)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

19. yüzyılın ikinci yarısında gelişen küresel ticaretin ve bunu besleyen iş gücü göçünün dünya geneline yayılması nedeniyle, Osmanlı Devleti ve Meksika Devleti ticari ve diplomatik ilişki kurdular. Ortadoğu ticaretine katılmak için bu adımı ilk olarak Meksika attıysa da Osmanlılar vatandaşlarının bölgeye göçlerinin yoğunlaşması üzerine, onları korumak amaçlı Meksika Devleti ile diplomatik ilişkiler kurmaya çalıştı. I. Dünya savaşından hemen önce Osmanlılar, Meksika'nın da içinde olduğu önemli Latin Amerika ülkeleriyle konsolosluk protokolü imzalamışlardı. Bu tezin temel amacı tarihi seyir içinde gelişen bu ticari ve diplomatik ilişkinin nedenlerini sorgulamak ve mantığını anlamaya çalışmaktır. Tezin bu sayede Osmanlı Devleti ile bir Latin Amerika devletinin hangi sebeplerle iletişime geçtiğini de ortaya çıkaracağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Osmanlı, Meksika, Ticaret, Göç, Diplomasi

ABSTRACT

KAYIRAN, Kutlu. *The Ottoman-Mexican Diplomatic Relations in Light of Ottoman Archives Documents (1864-1913)*, Master's Thesis, Ankara, 2017.

Ottoman Empire and Mexico established the diplomatic and the commercial relations since the worldwide expansion of the developing global trade and the labor force migration that feeds this development in the second half of 19th century. Even though Mexico started this relationship with the reason of joining the trade of the Middle East, Ottoman Empire tried to have diplomatic relations with Mexico with the sense of protecting its' citizens due to their increased density of migration into the region. Just before the World War I, the Ottomans had signed the consular protocol with the leading Latin American countries including Mexico. The main aim of this thesis is to question the reasons and to understand the logic behind of these commercial and diplomatic relations in a chronological way. It is also thought that the thesis will reveal the reasons why Ottoman Empire and a Latin American country communicated.

Keywords

Ottoman, Mexico, Trade, Migration, Diplomacy

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	x
ÖNSÖZ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Konunun Kaynakları Üzerine Bir Değerlendirme.....	1
1.2 Konunun Kronolojik Sınırları Üzerine.....	6
2. OSMANLILARIN LATİN AMERİKA'YA İLGİSİNİN KÖKENLERİ	9
3. XIX. YÜZYILA GİRERKEN OSMANLI VE MEKSİKA DEVLETLERİNİN DURUMU	14
3.1 XIX. Yüzyıla Girerken Osmanlı Hariciyesinin Dönüşümü.....	14
3.2 Meksika Devleti'nin Doğuşu	20
4. OSMANLI-MEKSİKA DİPLOMATİK İLİŞKİLERİ KURULUYOR	31
4.1 Osmanlıların Latin Amerika Siyaseti	32
4.2 Osmanlı-Meksika Ticaret Anlaşması.....	38
5. 1876 SONRASI OSMANLI-MEKSİKA İLİŞKİLERİ	56
5.1 Osmanlıların Porfirio Diaz Dönemi'nde Meksika Siyasetini Takibi	56
5.2 Yeni Dünya'ya Osmanlı Göçü ve Osmanlı-Meksika Konsolosluk Protokolünün İmzalanması	60
6. SONUÇ	77
KAYNAKÇA.....	81
EK-1. MEKSİKA'NIN TARBLUSGARP İŞGALİNİ KINADIĞI TELGRAF VE ÇEVİRİSİ	90
EK-2a. ATATÜRK'ÜN MEKSİKA DEVLET BAŞKANI CALLES'E MEKTUBU VE ÇEVİRİSİ	92
EK-2b. CALLES'İN ATATÜRK'E CEVAP VERDİĞİ MEKTUBU VE ÇEVİRİSİ.....	94
EK-3a. OSMANLICA KUZEY AMERİKA HARİTASI	96
EK-3b. OSMANLICA GÜNEY AMERİKA HARİTASI.....	97
EK-4. 1780'DE AMERİKA'DA İSPANYOL VALİLİKLERİ VE 1821'DE MEKSİKA HARİTALARI.....	98
EK-5. İMPARATOR I. MAXIMILIANO VE OSMANLI DEVLETİ'NE GELEN MEKSİKALI DİPLOMATLAR.....	99
EK-6. ORJİNALLİK RAPORU	100
EK-7. ETİK KURUL İZİN MUAFİYET RAPORU	101
EK-8. ÖZGEÇMİŞ	102

KISALTMALAR

Bkz.	:Bakınız
BOA	:Başbakanlık Osmanlı Arşivi
c.	:Cilt
Çev.	:Çeviren
Ed.	:Editör
HAT.	:Hatt-ı Hümayun Tasnifi
Haz.	:Hazırlayan
no.	:Numara
s.	:Sayfa
ss.	:Sayfalar
TTK	:Türk Tarih Kurumu
Üni.	:Üniversitesi
Vol.	:Volume
Yay. Haz.	:Yayına hazırlayan
Yay.	:Yayımları

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının amacı Osmanlı ve Meksika devletlerinin diplomatik ilişkilerinin temel dinamiklerini irdeleyerek, Osmanlı Devleti ile bir Latin Amerika devletinin diplomatik ilişki kurmasındaki sebepleri tartışmak ve yorumlamaktır. Aynı zamanda tez sırasında ulaştığımız kaynakların yol göstermesi ile düşündüğümüz bir diğer amaç da Meksika'nın gözünden Latin Amerikalı bir devletin Osmanlılar ile bağlantı kurmak istemesinin sebeplerini anlamaya çalışmaktır.

Osmanlılar aynı yıllar içerisinde Latin Amerika devletlerinin birçoğuyla çeşitli ticari ve siyasi ilişkiler kurmuşlardır. Çalışmalar sırasında fark edildiği gibi, izleyen yıllar içerisinde bu ülkeler Osmanlı diplomatları tarafından sürekli olarak takip edilmişlerdir. Bu sebeple bölgeyi iyi tanıyan ve iyi yetişmiş Osmanlı diplomatlarının teşvikiyle, Latin Amerika ülkeleriyle çeşitli anlaşmalar imzalanmış, protokoller yapılmıştır. Meksikalıların kaleme aldıkları eserler ve belgeler değerlendirildiğinde onların Osmanlı ile ilişki kurma nedenlerinin tamamen ticari çıkarlara dayalı olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Süveyş Kanalı'nın açılacağı duyulması, doğu Akdeniz'de misyonerlik faaliyetlerinin artmasıyla bölgeyi tanıyan Amerikalı uzmanların yazdıklarının etkisi ve bölgeye giden ilk diplomatların Osmanlı Devleti üzerine analizlerinin ve olumlu raporlarının katkısıyla Meksikalılar, Osmanlı Devleti ile diplomatik ilişki kurmak istemişlerdir. Osmanlılar ise Fransız müdahalesinin sonuna kadar ticari çıkarlara dayalı bir anlayışla Meksika hükûmetine yaklaşırken, yüzyılın sonlarında tebaasının aralıksız şekilde yeni dünyaya göçü sonrası onları desteklemek ve korumak amaçlı bu devletle bağlantılarını sıklaştırmak istemiştir.

İlişkilere şekil veren “ticaret” ve “göç” olgularının etkisiyle sadece Meksika ile değil diğer Latin Amerika devletleriyle Osmanlılar arasında çeşitli protokoller imzalanmış, belli ticari ayrıcalıklar karşılıklı biçimde verilmiştir. Bu şekilde Osmanlılar ile Latin Amerikalılar arasında I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde karşılıklı dostluk ilişkileri kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti de Osmanlılardan aldığı bu mirası daha da geliştirerek, bu ülkelerle yakın ilişkiler kurmayı başarmıştır.

Bu çalışmanın temel sorunsalı Osmanlı Devleti'nin pek de bilinmeyen Latin Amerika siyasetine dair belli belgeleri ortaya koyarak, geliştirilen diplomatik ilişkileri anlamaya ve açıklamaya çalışmaktır. Bunun için Osmanlıların bakış açısı, onun elçilerinin tuttuğu belgeler, dönemin olayları ve zihniyeti çerçevesinde değerlendirilmiştir. Meksikalıların da aynı şekilde değerlendirmesi doğrudan çalışmada verilerek, ikili ilişkilerin karşılıklı beklentilerin ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır. Çalışmanın ortaya koymak istediği şey, Osmanlı Devleti'nin Latin Amerika'ya karşı siyasetinde temel aldığı ana mantığı anlamak ve Latin Amerikalıların da aynı şekilde Osmanlı coğrafyasını nasıl değerlendirdiklerini ve hangi kavramları dikkate alarak Osmanlılara yakınlaştıklarını yorumlamaktır.

1. GİRİŞ

1.1 Konunun Kaynakları Üzerine Bir Değerlendirme

Meksika ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişki XIX. yüzyılın ikinci yarısında başlamaktadır. Bu nedenle iki devletin birbirlerini tanıma süreçleri de XIX. yüzyılda başlamıştır. Dolayısıyla Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki konu ile ilgili belgeler 1855 tarihi ile başlamaktadır. İki ülke arasındaki ilişkiler, büyük ölçüde coğrafi uzaklığa bağlı olarak başlarda yoğun olmadığından kaynaklar da sınırlı sayıdadır. Fakat bir kısım belgeler, iki devletin arasındaki diplomatik ilişkiyi kanıtlayacak düzeydedir. Özellikle Osmanlı arşivinde Meksika ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiye dair, ticari yazışmalar ve antlaşma metinleri, konsolosluk protokolleri ve bu yapılan antlaşmaların perde arkasında yaşanan tartışmalara dair ipuçlarını bulabileceğimiz çok sayıda belge mevcuttur. Bunların yanında önemli diyebileceğimiz bir diğer mesele ise, Bâb-ı Âli'nin Meksika devletinin siyasetini uzun süre takip etmesi ve konuyla ilgili birçok rapor hazırlanmasıdır. Osmanlı diplomatları Meksika özelinde fakat genel olarak Latin Amerika ülkelerinde gerçekleşen çok sayıda gelişmeyi sürekli olarak başkentlerine bildirmişlerdir. Bu sebeple bölgenin o dönemki panoraması hakkında fikir edinebileceğimiz çok sayıda metine de rastlamak mümkündür.

Çalışma bu açıdan bakıldığında Osmanlıların bakış açısı üzerinden kurgulanmıştır. Tarihçinin en önemli özelliği şüphesiz ki, okuduğu vesikalar ve eserler üzerinden anlatmak istediği olayı hikâyeleştirebilme yeteneğidir. Bizim anlatacağımız hikâyenin ana kaynağını da Osmanlı arşiv belgeleri oluşturmaktadır. Bu anlatı dolayısıyla ağırlıklı olarak bir Osmanlı bakışının ürünü olacaktır. Takip edilebildiği kadarıyla Osmanlı ve Meksika devletleri arasındaki münasebetler bu temel üzerine kurulmaya çalışılmıştır. Çalışmada Osmanlı Arşivleri'nin Meksika Devleti ile ilişkilerini gösteren, Bâb-ı Asafî, Sadâret, Bâb-ı Âli Evrak Odası, Cevdet Hariciye, Dahiliye Nezareti, Hatt-ı Hümayûnlar, Hariciye, İrdeler ve Meclis-i Vükelâ

Mazbataları¹ kullanılmıştır. Özellikle Osmanlı dış ilişkilerini takip eden İrade tasnifi dahilindeki Hariciye belgeleri ve Meksika'daki gelişmeler üzerine Dünya'nın çeşitli yerlerinde kaleme alınmış belgelerin Tercüme Odası'nda yapılmış tercümeleri çalışmada önemli yer tutmaktadır. Ayrıca yine Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nden Düvel-i Ecnebiye Defterleri arasında yer alan Meksika Ticaret Defteri kullanılarak, Meksika-Osmanlı arasında vuku bulan ticaret anlaşması değerlendirilmiştir. Bunların yanında Osmanlıların yabancı devletlerle anlaşmalarının yer aldığı Muahedat Mecmuası² da çalışmanın bir diğer ana kaynak çeşidini oluşturmuştur.

Kullandığımız bir diğer birinci el kaynak çeşidi ise gazetelerdir. Bu konuda ilk olarak Osmanlı basını taranmıştır. Fakat Meksika ile doğrudan haberleri veren çeşitli yayınlar olmakla beraber işlediğimiz konunun dışında kalacak bazı siyasi gelişmeleri yazan haberler dışarıda bırakılmıştır. Meksika'nın Fransızlar tarafından işgalini gün be gün çeşitli yabancı basın organlarından da çeviriler yaparak, okuyucusuna bildiren gazete *Tasvir-i Efkâr*'dır. Bu gazete kurulduğu yıldan kapanışına kadar özellikle Meksika'nın Fransız işgali altında yaşadığı neredeyse tüm siyasi olayları yayımlamıştır. Doğrudan Osmanlı-Meksika arasındaki diplomatik ilişkiler alanına girmediği için burada sadece Fransa'nın işgali sırasında meydana gelen ve İstanbul-Meksika arasındaki ilişkileri etkileyen bazı muharebelere dair haberleri kullanmayı uygun gördük. *Tasvir-i Efkâr* gazetesi üzerine kaleme alınmış bir eser kronolojiyi takip edebilmemiz de çok yararlı olmuştur.³ Ayrıca *New York Times* gazetesinin Meksika'da Avusturya Arşidükü Maksimillian'ın (1832-1867) tahta oturması ile başlayan olaylara dair arşivinden ulaşabildiğimiz haberlerden bazıları çalışmamıza kaynak teşkil etmiştir. Meksikalıların bağımsızlığı sürecini en iyi yansıtan kaynak ise *El Despertador Américo* adlı gazetedir. Bu gazete Meksika'nın ulusal kahramanı Miguel Hidalgo (1753-1811) ve arkadaşları tarafından bağımsızlık ateşinin yakıldığı 1810 yılında haftalık olarak devrimin başladığı Guadalajara'da yayımlanmaya başlamıştır. 1811 ocağına kadar yayın

¹ Adı geçen tasniflerin ne tür belgeleri içerdiği hakkında bkz. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yayınları, Ankara, 2000.

² *Muahedat Mecmuası*, 5 c., TTK Yay., Ankara, 2008.

³ Bu eserde bahsi geçen gazetede Meksika'nın Fransız işgalinde olduğu 1862-1867 arasında dair 154 haber yayımlandığı tespit edilmiştir. Bkz. Necdet Hayta, *Tarih Araştırmalarına Kaynak Olarak Tasvir-i Efkâr Gazetesi*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002.

hayatını sürdürmüş, sadece yedi sayı çıkabilmiştir. Çalışmada bu yayından bağımsızlık sürecinde Meksikalıların zihniyetini anlamak için yararlanılmıştır.

Birincil kaynaklar yol gösterici bilgiler ihtiva ediyor olsa da belgeler yazarın konuyu kurgulayabilmesi için yeterli değildir. Belgelerin söylediklerinin yazılan ikinci el kaynaklarla teyit edilmesi ve anlamlandırılması gerekir. Bu kaynaklar belgenin verdiği bilgiyi teyit etmenin yanında, belgede bahsi geçen konunun önemini de ortaya koyacaktır. Nitekim vesikanın içinde yazan her şey yazıldığı koşulların ürünüdür ve bu koşullar içinde okunmalıdır. Ancak konu hakkında neredeyse ikinci el kaynak yok denecek kadar azdır. İki ülkenin direkt olarak ilişkilerini inceleyen Türkçe kaynak sayısı çok azken, yabancı kaynak sayısı da çok yetersizdir.

Meksika'ya dair bakış açısının en önemli kaynaklarından birisi internette yaptığım konuya dair yeni İspanyolca kaynak araştırmalarında ortaya çıkmıştır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında Osmanlı arşiv belgelerinin diplomatik ilişkinin sebeplerini açıklamada Meksikalıların bakış açılarını vermemesi bakımından konuyu aydınlatmaya yetmediği ortaya çıkmıştır. Osmanlı belgeleri hiç şüphesiz Osmanlı bakış açısını çok iyi sunmakta ve iki devlet arasında vuku bulan birçok önemli hadiseyi aydınlatmaktadır. Fakat Meksikalıların Osmanlı İmparatorluğuna bakış açısına dair bir bilgi vermemektedir. Meksika Devlet Arşivi'nin yayımladığı bir kitap serisi Meksika'nın perspektifinden de konuya bakabilmemizi zemin hazırlamıştır. Söz konusu çalışmanın yedinci cildi Meksika'nın, Osmanlılar ile ilişkilerini de ihtiva eden Orta Doğu ve Afrika coğrafyasını kapsamaktadır. Bu eserde Osmanlılar ile ilişki kurulmasının sebepleri üzerinde durulmuş ve ilişkinin tarihi süreç içerisindeki seyri Meksika belgelerine dayanılarak anlatılmıştır. Bu çalışmanın en önemli özelliği Meksika arşivlerinde bulunan tüm diplomasiye dair önemli belgelerin kullanılması ve yayımlanmasıdır. Bu sebeple içinde yazanlar iki ülke ilişkilerini açıklamada hayati derecede önemli olmuştur.

Fakat özellikle İspanyolca yayınlarda Osmanlı tebaasının Meksika'ya göçü üzerine makaleler oldukça fazladır. İngilizce kaynaklardan iki ülkenin siyasi gelişmelerini ve yaşadığı değişimleri analiz eden makalelerden eserimizde özellikle siyasi olayları açıklarken, faydalanılmıştır. Ayrıca çalışmada temas edilen önemli konulardan birisi

de Osmanlıların Amerika'ya göçü meselesidir. Meksika'ya göç bunun içinde küçük bir yer teşkil etse de özellikle XX. yüzyılın başında iki devletin birbirlerine yakınlaşmasında göçmenler en önemli başlığı ifade etmekteydi. İspanyolca Arap göçü olgusunu işleyen üç kaynaktan söz etmek gerekmektedir. Bunlardan ilki 1997 yılında yayımlanan *El Mundo árabe y América Latina* adlı kaynaktır. Bu eserde çeşitli uzmanların her biri Latin Amerika ülkelerindeki Arap-Osmanlı varlığının kökenlerini anlatmışlardır. Diğer iki çalışma aynı tarzda hazırlanmış makaleler bütününden oluşan, *Los árabes en América Latina: Historia de una emigración ve Contribuciones árabes a las identidades iberoamericanas* adlı çalışmalardır. Bahsi geçen yayınlarda Meksika'daki Osmanlı tebaası konusu ayrıntılı şekilde kronolojik olarak anlatılmıştır. Bunlar dışında araştırmamızda ulaştığımız birçok İspanyolca makale konuyu tartışmakla beraber, bahsi geçen kaynakların yeterliliği göz önüne alınarak konu dışında bırakılmıştır. Osmanlıların Amerika'ya göçü üzerine yukarıda zikredilen Osmanlı arşivi belgelerinin dışında konu hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz önemli çalışmalar yapılmıştır. Türk literatüründe bu konuda en önemli çalışmaları Kemal Karpat gerçekleştirmiştir. Bizim çalışmamız içinde Karpat'ın konu hakkında en önemli çalışması olan *The Ottoman Emigration to America 1860-1914*⁴ isimli makalesi çok önemli bir yer teşkil etmiştir. Bu makalede Osmanlı İmparatorluğu'ndan göçün ana etkenleri, göçün aktörleri ve Osmanlıların göç politikasına dair çok önemli analizler yer almaktadır. Ayrıca Rıfat Bali'nin *Anadolu'dan Yeni Dünya'ya*⁵ adlı eserinde Latin Amerika'ya Osmanlı göçünün başlangıcı ve zaman içerisindeki gelişimine dair bilgiler yer almaktadır. Söz konusu eserin konu hakkında önemli bir bibliyografya sunması ise çalışmamıza büyük bir katkı sunmuştur. Bunların yanı sıra Latin Amerika ülkelerinde bulunan Osmanlılara dair Türkiye'de tez çalışmaları da yapılmıştır. Bizim için bunlardan göç olgusunun ekonomik ve sosyal nedenlerini de içerecek şekilde hazırlanan M. Kâzım Baycar'ın *Ottoman Immigration to Argentina* adlı doktora tezi oldukça değerli bir çalışmadır. Bu çalışma, içeriğinde Amerika'ya göçün nedenlerini dönemin ekonomik ve sosyal durumu dikkate alarak değerlendirmektedir.

⁴ Bu çalışma Karpat'ın seçilmiş makalelerini yayımladığı kitabın içerisinde yer almaktadır. Bkz. Kemal Karpat, *Studies on Ottoman Social and Political History (Selected Articals and Essays)*, Brill NV, Leiden, 2002, 90-132.

⁵ Rıfat N. Bali, *Anadolu'dan Yeni Dünyaya: Amerika'ya İlk Göç Eden Türklerin Yaşam Öyküleri*, İletişim Yay., İstanbul, 2011.

Göçün tetiklediği ilişkilerin tarihi seyri konusunda da önemli çalışmaların kaleme alındığını söylemek mümkündür. Örneğin Mehmet Temel tarafından yazılarak *XIX. ve XX. Yüzyıllarda Osmanlı-Latin Amerika İlişkileri*⁶ adlı eserin içerisinde yerini alan makale bu konuda bize yol gösteren eserlerin başında gelmektedir. Bir diğer önemli çalışma ise Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Merkezi tarafından hazırlanan *Osmanlı İmparatorluğu-Latin Amerika (Başlangıç Dönemi)* adlı eserin içerisinde yer alan ve Erkan Yurtaydın tarafından kaleme alınan, “Osmanlı İmparatorluğu ile Meksika İlişkilerinin Başlangıcı”⁷ isimli makaledir. Bu iki çalışma Osmanlı-Meksika diplomatik ilişkilerine dair yapılan ilk çalışmalar niteliğindedir. Ayrıca her iki çalışmada da yukarıda bahsi geçen Osmanlı arşivi belgelerinin bir kısmı kullanılmıştır. Bizim çalışmamızda da dönemin şartlarını anlamada bu iki eser önemli rol oynamıştır. Öyle ki kaynaklar sınırlı olduğu için iki eserin kullandığı önemli kaynaklar bu çalışmada bir kere daha kullanılarak, yorumlanmıştır. Durmuş Akalın tarafından yazılan bir diğer makalede⁸ ise Arşidük Maksimilian’ın Meksika tahtına oturması üzerine Osmanlı Devleti’nden onun tahtını koruyabilmek için getirilen Mısırlı askerler ve bu süreçte yaşanan gelişmeler ele alınmıştır. Bu çalışmadan da iç savaş konusunda Bâb-ı Âli’nin Meksika’ya karşı tutumu bağlamında yararlanılmıştır.

İki ülkenin karşılıklı diplomatik faaliyetleri genel olarak ilk kez bu tez çalışması kapsamında ele alınmaktadır. Bu durum çalışmanın, genel olarak Meksika tarihi konusunda yabancı araştırmacılar tarafından kaleme alınan tarih, bilhassa diplomasi tarihi eserlerine istinat ettirilmesine sebep olmuştur. Bu konuda iki eser bize Meksika’nın tarihine dair Meksikalı tarihçilerin anlatımını sunmaktadır. Bunlardan bağımsızlıklarının 200. Yıl dönümüne özel bizzat Meksika Devleti tarafından yayımlanan *Historia de México* adlı eser önemli bir çalışmadır. Burada kronolojik olarak Meksika tarihinin önemli olayları her bir dönemin uzmanı tarafından ele alınmıştır. Meksika tarihini anlatırken yararlandığımız bir diğer eser ise, Alicia

⁶ Mehmet Temel, *XIX. ve XX. Yüzyılda Osmanlı-Latin Amerika İlişkileri*, Nehir Yay., İstanbul, 2004,

⁷ Erkan Yurtaydın, “Osmanlı İmparatorluğu ile Meksika İlişkilerinin Başlangıcı”, *Osmanlı İmparatorluğu-Latin Amerika (Başlangıç Dönemi)*, ed. Fatma Öznur Seçkin Ankara Üniversitesi Yay., Ankara, 2012.

⁸ Durmuş Akalın, “Maximilian’ın Meksika İmparatorluğu ve Meksika’ya Giden Mısır Askerleri”, *Turkish Studies*, Sayı 7/4, 2012, ss. 611-627.

Hernández Chávez'in *México: Una Breve Historia* adlı eseridir. Bu Meksika tarihini ağırlıklı olarak sosyo-ekonomik perspektiften değerlendiren bu eser özellikle bağımsızlık sonrasında ortaya çıkan Meksika'ya dair önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Yine Philip L. Russell'in *The History of Mexico*⁹ adlı çalışması bir diğer önemli eserdir. Bu çalışmada geniş bir bibliyografyanın desteğiyle Meksika tarihine dair önemli bilgiler bulunmaktadır. Avrupa'da ve dünyada Meksika ve diğer Latin Amerika devletlerini genellikle çeşitli üniversitelerdeki öğretim üyelerinin kurdukları Latin Amerika Enstitüleri çalışmaktadır. Meksika tarihine dair bu konuda örnek bir çalışma da İngiltere'de bulunan Essex Üniversitesi'nin Latin Amerika Çalışmaları Merkezi'nden Brian Hamnett tarafından yapılmıştır. Hamnett'in *A Concise History of Mexico*¹⁰ adlı eserinde Meksika Tarihi detaylı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Yine Lynn V. Foster'ın *A Brief History of Mexico*¹¹ ve Burton Kirkwood'ın *The History of Mexico*¹² adlı eserlerinde de Meksika tarihine dair önemli çözümler bulunmaktadır. Özellikle Meksika'nın Osmanlı ile iletişime geçtiği ve Osmanlılar tarafından takip edildiği yıllara dair bilgiler için bu eserler yol gösterici olmuştur.

1.2. Konunun Kronolojik Sınırları Üzerine

Tez yazmaya hazırlanılırken şüphesiz ki önceden bir yol haritası belirlenir. Aslında kişi tezi yazmaya başlamadan önce genellikle konu hakkında bilgi sahibidir fakat araştırmaları sırasında yeni kaynaklara ve fikirlerini değiştirebilecek düzeyde bulgulara rastlayabilir. Belki de bilimsel araştırmanın en güzel yanı yeni bilgileri bu sırada öğrenmek ve onları da çalışmaya eklemektir. Bu nedenle başta düşündüğünüz konunun sınırı yeni bulgularla genişleyebilir veya daralabilir. Bu çalışmanın yazımı sırasında da özellikle tezin kronolojik sınırlarını etkileyebilecek düzeyde önemli bazı belgelere ulaşılmıştır. Bunlardan Osmanlı devrinden ziyade cumhuriyet dönemine dair olanlar son derece önemlidir. Fakat tezin kronolojik sınırının dışında kaldıkları için son derece kısa bir şekilde bunlara değinilmiştir. Dolayısıyla tezin ana konuları, yazmaya başlamadan önce de hipotez olarak ortaya koyduğumuz iki konu olmuştur.

⁹ Philip L. Russell, *The History of Mexico*, Routledge Press, New York, 2010.

¹⁰ Brian Hamnett, *A Concise History of Mexico*, Cambridge Uni. Press, Cambridge, 2004.

¹¹ Lynn V. Foster, *A Brief History of Mexico*, Facts on File Press, New York, 2010.

¹² Burton Kirkwood, *The History of Mexico*, Greenwood Press, California, 2010.

Bunlar, diplomatik ilişkiyi doğrudan belirleyen “ekonomik çıkarlar” ve “göç” olgularıdır. Tezin bölümlerinin oluşmasındaki baş etmen de bu iki konu olmuştur. Dolayısıyla iki devletin arasındaki diplomatik ilişkinin durumu bu etmenlerin ortaya çıkmasıyla şekillenecektir.

Bu veriler ışığında hazırlanan çalışmada, iki devletin karşılıklı ilişkisi XIX. yüzyılın ikinci yarısında başlatılmıştır. Bu sebeple çalışmamız XIX. yüzyılın başında yaşanan olaylar ile başlamış, XX. yüzyılın başında bir konsolosluk protokolü imzalanmıştır. Böylece çalışmada tezin kronolojik sınırı resmî olarak diplomatik ilişkilerin başladığı 1864 yılından, konsolosluk protokolünün iki devlet tarafından onaylandığı 1913 tarihleri olarak belirlenmiştir. Fakat tezin bu ana konusuna geçmeden önce çalışmanın ikinci bölümünde Türklerin Latin Amerika’ya ilgisi üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Burada kronolojik olarak, Türklerin Latin Amerika’ya bakışları ve orada ilk olarak yerleşmeleri de dahil Osmanlıların son yıllarına kadar ki süreç değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde Osmanlı devletinin yeni yüzyıla girerken harici siyasetinin değişiminin ve yeni süreçteki tutumunun, Meksika ile ilk ilişkilerin tesis edildiği döneme kadar kısa bir analiz yapılmıştır. Bunun yanı sıra Meksika Devleti’nin yüzyıl ortasında kadar ki durumu, bağımsızlık öncesinde yaşanan gelişmeler de dahil edilerek kısaca anlatılmıştır. Dördüncü bölümde ise Osmanlı Devleti’nin göçler öncesi dönemde Latin Amerika’ya bakış açısı ve diplomatik süreci üzerine bazı tahliller yapılmış, daha sonra Osmanlı ve Meksika belgelerinin devreye girmesi ile ekonomik kaygıların rol oynadığı ilk ilişkilerin kurulması süreci değerlendirilmiştir. Beşinci ve son bölümde ise kısa bir Başkan Diaz döneminin panoraması ve o süreçte Osmanlı diplomatlarının bölgeye ilgilerinin nedenleri üzerine durulduktan sonra, Amerika’ya göçler sonrası bu sefer Osmanlıların bölgedeki göçmen tebaasını koruma kaygısıyla harekete geçmesi üzerine kurulan ve sonrasında bir konsolosluk anlaşması ile sonuçlanan Osmanlı-Meksika ilişkilerin ikinci evresi değerlendirilmiştir. Burada iki devletin birbirlerine karşı güttükleri dostluk siyaseti, Osmanlıların son yıllarında vatandaşlarını Amerika’da koruma çabası ve son olarak da iyi ilişkilerin cumhuriyetin ilk dönemlerine miras kalması ve 1931 yılında ilk Meksika elçisinin Türk devleti tarafından atanması konuları vurgulanmıştır.

Bu şekilde bakıldığında iki olgunun ilişkileri geliştirdiği temel alınarak, Osmanlı-Meksika diplomatik ilişkileri, tezin de başlığı olan Osmanlı kaynaklarının kullanılmasıyla ortaya çıkarılmış, yardımcı eserler ile belgelerin dili çözülmeye çalışılmıştır. Diplomatik ilişkinin kronolojik sınırı ise Meksika'nın Fransa tarafından işgali sonrasında Osmanlı Devleti'ne atanan ilk Meksika elçisinin Ekim 1864 tarihinde İstanbul'a gelişinden, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Meksika elçisini görevlendirdiği 1931 yılları arasını kapsamaktadır.

2. OSMANLILARIN LATİN AMERİKA'YA İLGİSİNİN KÖKENLERİ

Osmanlı Devleti XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Amerika coğrafyasına ilgi duymuş gibi görünüyorsa da iki coğrafya arasındaki siyasi bağlantı çok daha eski yıllara gitmektedir. Esasen Amerika'nın keşfinin nedenlerinden birisi de Osmanlıların Balkanlar'ı ve İstanbul'un fethi sonrası deniz yollarının kontrolünü ele geçirmeleridir. Bu şekilde baharat yolunun ticari gelirini Osmanlılara kaptıran batılı krallar XV. yüzyılın ortasından itibaren çeşitli şekilde doğunun zenginliklerini ele geçirmek için yeni yollar arıyorlardı. Bir süre sonra denizcilerin gayretleriyle çok daha farklı ve el değmemiş zenginliklere sahip olan toprakları keşfettiler.

Latin Amerika'ya dair ilk bilgilere Osmanlı devletinin deniz kuvvetlerinde önemli görevler üstlenen Piri Reis'in eserinde rastlıyoruz. Dünyanın “Amerika'yı gösteren” ilk haritalarından birisi kabul edilen Piri Reis haritasında, Avrupa ve bilinen Asya kıyılarının haricinde, Güney Amerika kıtasının çizimi şaşkıncu derecede gerçeğe çok yakındı. Bu haritada o yıllarda varlığı Avrupalılar tarafından henüz yeni keşfedilen Brezilya toprakları olağanüstü derecede doğru olarak çizilmişti. Ayrıca Arjantin ve Patagonya toprakları da gerçeğe oldukça yakındı. Bu veriler bize açıkça göstermektedir ki, Osmanlı denizcileri coğrafi keşifleri, bulunan yeni toprakları ve yolları öğrenmeye çalışıyor ve yayımlanan eserleri takip ediyordu. Ayrıca bilim adamları da yeni keşfedilen kıtaya dair bilgi sahibidirler. Örneğin 1595 tarihinde Osmanlı padişahına sunulan bir eserde Amerika kıtasının bitki örtüsü ve maden yatakları hakkında ilginç bilgilere ulaşılmıştır.¹³ Bu tip örneklerin bize gösterdiği kadarıyla, Osmanlıların Amerika kıtasına XVI. yüzyılda başlayan bir ilgisinin olduğu söylenebilir. Bundan dolayı birçok kez Amerika kıtasına dair haritalar çizilmiş, minyatürler yapılmıştır. Kıtaya dair çağdaş bilgiler veren kitaplar ise belli ki bazı Osmanlı müellifleri tarafından okunmuştur.

¹³ Mehmet Necati Kutlu, “Başlangıcından XX. Yüzyıla Kadar Türk-Latin Amerika İlişkilerine Genel Bir Bakış ve Bazı Dönüm Noktaları”, *Latin Amerika Çalıştayı Bildiriler Kitabı*, Ankara Üniversitesi Yay., Ankara, 2013, ss. 25-38, s. 28.

Osmanlılar XVI. yüzyılın başından itibaren Akdeniz’de İspanyollar ve onun müttefiki olan devletlere karşı büyük deniz savaşları yapmışlardır. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman’ın tahta oturduğu yıllardan itibaren Osmanlılar Avrupa siyasetine doğrudan dahil olarak, birçok kez denizci devletlerle savaşmıştır. Fransa ile ittifak döneminde ise İspanya topraklarına ve onun egemenliği altında bulunan Afrika ve İtalya topraklarına ve özellikle Barbaros Hayrettin Paşa’nın döneminde (1534-1546) bazı akınlar yapılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman’ın ölümünden sonra da Lepanto (İnebahtı Savaşı: 7 Ekim 1571) yenilgisine kadar bu savaşlar iki büyük güç arasında sürekli devam etti ve Osmanlılar Akdeniz’de İspanya’yı uzun süre uğraştırdı. Bu savaşlar sırasında birçok kez iki devlet birbirlerinin askerlerini esir almıştır. Bu esirler genellikle çeşitli ağır hizmetlerde çalışmaya zorlanmışlardır. Bunlardan en ünlüsü Cervantes’in Osmanlılar tarafından esir alınması meselesidir. Fakat Osmanlı tarihi açısından bir diğer ilginç nokta bazı savaşlarda esir düşen Osmanlı denizcilerinin, kürek mahkûmu olarak Latin Amerika’ya götürülmesi meselesidir. Latin Amerika’ya giden ilk Osmanlılar işte bu insanlardır. Onlara dair en ilginç örneklerden biri Küba’da yaşanan bir olayla gün yüzüne çıkmıştır. Bu mahkûmlardan bazıları Küba’da diğer kölelerle beraber çalıştırılırken, bölgeye seyahat yapan İngiliz denizci Francis Drake (1540-1596)¹⁴ tarafında kurtarılmışlardır. Daha sonra bu kişilerin Drake tarafından İngiltere’ye götürüldüğü ortaya çıkmıştır.¹⁵ “Arap” ve “Türk” olduklarını öğrendiğimiz muhtemel Osmanlı tebaasından olan bu insanlar Amerika’ya giden ilk Türkler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Latin Amerika’daki Türklere dair bir diğer kanıt ise hemen on yıl sonra 1596 tarihli Avrupa’dan Küba’ya gelen San Agustin adlı geminin mürettebatında karşımıza çıkmaktadır. Bu mürettebat arasında tespit edilen 44 kürek mahkûmunun Müslüman olduğu belirtilirken, bunların en az dokuzunun Osmanlı İmparatorluğu’ndan gitmiş oldukları söylenmektedir.¹⁶ Burada tespit edilen Osmanlı tebaası da tıpkı Drake’ın kurtardıkları gibi muhtemelen çeşitli Akdeniz savaşlarından sonra esir alınan Osmanlı askerlerinden oluşmaktadır.

¹⁴ İngiliz denizci ve kaşif. Elizabeth döneminde özellikle İspanyollara karşı korsanlık faaliyetinde bulunmuş ve İspanyol donanmasının ağır yenilgiye uğratıldığı 1588 yılındaki savaşa katılarak, zafer kazanmıştır.

¹⁵ David B. Quinn, “Turks, Moors, Blacks, and Others in Drake’s West Indian Voyage”, *Terrae Incognitae*, sayı 14, 1982, s. 97-104, s. 97.

¹⁶ Kutlu, *a.g.m.*, s. 27.

1796 yılında ise Meksika'nın güneyinde İspanya'ya bağlı Yeni İspanya Valiliği'nin topraklarında esrarengiz bir Türk hekim karşımıza çıkmaktadır. Mahkeme kayıtlarına göre İstanbul doğumlu olan bu kişi, uzun bir yolculuktan sonra Meksika topraklarına varmış, ancak ülkeye kaçak yollardan girdiği tespit edilerek yakalanmıştır. Kayıtlara göre ticaret yapmak amacıyla seyahate çıktığını belirten ve hekim olduğunu söyleyen Federico Saul olarak kayıtlara geçen kişinin Sabataist olma ihtimali de değerlendirilmektedir. Hakkında tutulan çok ayrıntılı raporlara göre birkaç kişiyi hapiste yatarken tedavi eden onlara bilinmeyen otların da içinde olduğu ilaçlar hazırlayan bu kişi, bir süre hapiste kaldıktan sonra İspanya'ya yollanmıştır.¹⁷ Bu örnekte de görüldüğü üzere henüz XVIII. yüzyılda bölge coğrafyasının Osmanlı tebaası tarafından bilindiği ve bölgeye ticaret amaçlı gidildiği söylenebilir. Ayrıca daha sonra değineceğimiz gibi Latin Amerika'ya bazı Osmanlı vatandaşlarının XIX. yüzyıldan önceki göçleri bu iddiayı desteklemektedir.

XIX. yüzyılda ise Osmanlıların hariciye personelinin büyük bir dönüşüm geçirmesi sonrası dünyayı tanıyan diplomatların yetişmesi ile beraber Osmanlılar, Latin Amerika bölgesini ve siyasetini yakından takip etmeye başlamışlardır. İleride ayrıntılı olarak ele alacağımız diplomatların Bâb-ı Âli'ye gönderdikleri raporlarda çok önemli bilgiler, tahliller ve tavsiyeler yer almaktadır. Özellikle yüzyılın ikinci yarısından sonra bölgeye dair Osmanlı hariciyesinin bilgisi oldukça fazladır ve günceldir. Sürekli olarak İstanbul, bölge hakkında dış işleri personelinin çalışmaları ile bilgilendirilmektedir. Hariciye personelinde gözlemlenen bu merakın bir benzerine Osmanlı basınında da rastlanmaktadır. 1862 yılından itibaren başlayan Fransa'nın Meksika'yı işgal etme süreci, Osmanlı basınında çok geniş yer bulmuştur. Bu dönemde çıkan Tasvir-i Efkâr gazetesinde Amerika İç Savaşı ve Meksika'nın durumuna dair haberler neredeyse günlük olarak yer almıştır. Bu haberlerde bölgede yaşanan çatışmaların veya siyasi gelişmelerin son durumunu izleyebilmek mümkündür.

Yüzyılın son çeyreğinde ileriki sayfalarda ayrıntılı olarak değineceğimiz Osmanlı vatandaşlarının yoğun olarak Amerika kıtasına göçü sonrası bölgeye dair raporlar ve bilgi notları sıklaşmıştır. Ayrıca bu raporlara artık bölgeyi oldukça iyi bilen

¹⁷ İspanya arşivlerinde ortaya çıkan bu esrarengiz şahısın tutanaklarına dair ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Necati Kutlu, "İspanyol Arşiv Belgelerine Göre 1795 Yılında Orta Amerika'da Tutuklanan Bir Osmanlı Hekimi ve Kullandığı Tedavi Yöntemleri", *Bilge Yayın Tanıtım Tahlil Eleştiri Dergisi*, sayı 39(Kış), 2004, ss. 29-33.

diplomatların tavsiyeleri de yansımaktadır. Özellikle Küba meselesinde, Amerika-İspanya-Küba üçgeninde şekillenen sorun, İmparatorluğun o yıllarda en büyük problemlerinden birisi olan Girit meselesine benzetilerek değerlendirilmiştir. Ayrıca Latin Amerika’da o yıllarda gerçekleşen önemli olaylardan Pasifik Savaşı, Venezuela sınırındaki İngiltere’nin toprak talepleri ve Panama Kanalı’nın açılması gibi meseleler raporlara ayrıntılı olarak yazılmıştır. Osmanlılar bununla da yetinmeyip bölge ülkeleriyle ticaret ve seyr-ü sefaın anlaşmaları imzalamış, ardından bazı diplomatlarını ve ataşelerini bölgedeki gelişmeleri izlemeleri ve oradaki tebaalarına sahip çıkmaları için bölgeye göndermişlerdir. Bunlardan en ilginç olan Enver Paşa adlı yüksek rütbeli bir askerin Amerika ile İspanya arasında yapılan 1898 savaşı sırasında Küba’ya gönderilmesidir. Küba oldukça önemli stratejik bir mevkide bulunduğundan sadece Amerika’nın değil bölgede ticaret yapan veya bölgenin durumunu bilen ülkeler tarafından da izleniyordu. Örneğin İngiltere 1895 yılında henüz Amerika-İspanya savaşı patlak vermeden önce, Winston Churchill’i (1874-1965) görevli olarak bölgeye incelemeler yapması için göndermişti.¹⁸ Osmanlılar da aynı şekilde Enver Paşa’yı (1857-1929) savaşın durumu hakkında bilgi toplaması için bölgeye yollamıştı. Savaşı izleyen ataşe ve ekibi bir süre sonra çatışmanın ortasında kalmıştır. Hatta Amerika’da bulunan belgelere göre Enver Paşa’nın savaş sırasında yaralanması nedeniyle birçok önemli askeri personelle beraber hastane hizmeti veren bir gemide bulunduğu ve burada tedavi edildiği tespit edilmiştir.¹⁹

Ortaya çıkan belgeler ve konu hakkında çok sayıda yazılan makaleler ve kitaplar bize Osmanlıların Latin Amerika konusundaki ilgilerini açıkça göstermektedir. Bu ilgi şüphesiz ki Osmanlı vatandaşlarının bölgeye göçüyle daha da artmıştı. İleride değineceğimiz çeşitli nedenlerden dolayı Osmanlılar, bölgeye göç eden tebaalarıyla yakından ilgilenmişti. Ayrıca Meksika’daki Osmanlı tebaası da birçok kez yerel yönetimle yaşadıkları sorunları Bâb-ı Âli’ye arzuhaller yazarak bildirmeye ve irtibatlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Osmanlı hariciye nezaretine ait birçok belgede Latin Amerika’da yaşayan Osmanlı tebaası ile hariciye görevlilerinin defalarca yazıştıklarını ve sorunlarına çözüm aradıklarını görüyoruz. Bu sorunlara çözüm

¹⁸ Mehmet Necati Kutlu, “Un enviado del Sultan Abdulhamid II en la guerra de Cuba”, *Cuadernos Turquinos*, sayı1, 2011, ss. 1-9, s. 2.

¹⁹ Kutlu, *a.g.m.*, s. 5.

bulanlar ise genelde uzun zamandır Latin Amerika siyasetini takip eden, bölgeyi iyi tanıyan Osmanlı diplomatları olmuştur.

3. XIX. YÜZYILA GİRERKEN OSMANLI-MEKSIKA DEVLETLERİNİN DURUMU

Osmanlı-Meksika devletlerinin siyasi ilişkisi XIX. yüzyılda başlamıştır. Bu yüzyılda artık kıtalar arasındaki mesafeler azalmış, iletişim daha yaygın hale gelmiş ve ulaşım olanakları artmıştı. Ayrıca dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen bir olay küresel gelişmelere etki edecek duruma gelmişti.²⁰ XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren teknolojik gelişmeler bir taraftan üretimi artırırken diğer taraftan, savaşların uzaması devletlerin mali yapısını sarsmıştı. Bu şartlarda gerçekleşen Sanayi Devrimi ve hemen akabinde siyasi anlamda neredeyse her şeyi alt üst eden Fransız Devrimi, devletleri yeni sürece hazırlayan en büyük etkenler olacaktı. Yani uzun XIX. yüzyıl başladığında hem Meksikalılar hem de Osmanlılar yeni ekonomik ve siyasi anlayışın güçlü bir baskısı altında bulunuyorlardı. Bu süreçte Meksikalılar bağımsızlık elde ederken, Osmanlılar sürecin sonunda bağımsızlık mücadelesi vermek zorunda kalacaklardı. Dolayısıyla farklı kıtalardaki iki devletin neden yakınlaşma arayışı içinde oldukları ancak yaşadıkları yüzyılın küresel etkileri göz önünde bulundurularak anlaşılabilir. Bu sebeple bu başlık altında öncelikle Osmanlı hariciyesinin Meksika ile karşılaşmadan hemen önceki durumunu inceledikten sonra, Meksika devletinin oluşması ve dünyaya açılması süreçleri tartışılacaktır.

3.1. XIX. Yüzyıla Girerken Osmanlı Hariciyesinin Dönüşümü

Osmanlıların bir Orta Amerika devleti olan Meksika ile ilişkileri uzun bir sürecin sonunda gerçekleşti. Osmanlı belgelerinde hariciyecilerin uzun uzun değerlendirme yaptıkları bu devleti tanımadan önce Meksika Devleti hakkında bilgi edindiğimiz Osmanlı hariciyesinin dünyayı okuma anlayışını incelemek gerekmektedir. Zira hariciye birçok aşamadan geçtikten sonra dünya siyasetini anlayacak düzeye gelmiştir. Bu aşamalardan geçmesi uzun zaman almış, zorlu süreçler sonunda gerçekleşmiştir.

Osmanlı hariciyesinin farkındalığını artıran ilk olay Fransız Devrimi ve onun başlattığı yeni siyasi durum olmuştur. Fransız Devrimi'nin gerçekleştiği yıl Osmanlılar, Rusya

²⁰ Olayların küresel etkisi hakkında bir analiz için bkz. Christopher Alan Bayly, *Modern Dünyanın Doğuşu*, çev. M. Neva Şellaki, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2014, s. 132-142.

ve Avusturya ile Balkanlar'da çok cepheli bir savaşın içindeydi.²¹ Osmanlı Devleti bu dönemde ağır bir Rus baskısı altında bulunuyordu. Devlet adamları ülkeyi tekrar eski ihtişamlı yıllarına döndürebilmek için çareler arıyorlardı. Fransız Devrimi'nden hemen önce tahta çıkan Sultan III. Selim devletteki bozulmanın ve çürümüşlüğü farkındaydı. Topladığı meşveret meclisinde birçok tartışma²² yapıldı. Ayrıca çok daha önceleri bir veliaht prens iken XVI. Louis (1754-1793) ile mektuplaşmış ve Avrupa siyasetini yakından izlemeye başlamıştı. Osmanlı hariciyesi açısından bu dönemde Selim'in yaptığı ilk işlerden biri Rusya'ya karşı Prusya ile ittifak yapma çalışması olmuştu. Müslüman bir devlet olan Osmanlı ve onun bürokratları tabiidir ki bu durumu yadırgıyorlardı. En önemli mesele ise Osmanlı bürokratlarının Avrupa'nın diplomatik durumu hakkındaki bilgisizliği idi.²³ Bu bilgisizliğin farkına varan III. Selim daha radikal bir karar aldı. Zira o dönemde Fransız İhtilali tüm hızıyla Avrupa sathına yayılıyordu. Diplomasi ve devletlerarası ilişkiler ağı Osmanlıların anlayamayacağı ölçüde karmaşıklaşmıştı. Artık ad-hoc tarzında örgütlenmiş Osmanlı hariciyesinin Avrupa'yı takip edebilmesi çok güç bir hale gelmişti.²⁴ Bunun üzerine III. Selim, Avrupa devletlerinin yapısını öğrenmek için fevkalade elçileri kıtanın kalbine gönderecekti. İhtilaller çağında Osmanlıların dış ilişkilerini bu yeni tarzda örgütlenmiş diplomatlar yürütecekti.

Osmanlı hariciyesinin farkındalığını arttıran bir başka önemli olay tam da bu tarihlerde gerçekleşti. 1795 tarihinde Polonya devletinin güçlü komşuları olan Prusya, Rusya ve Avusturya tarafından parçalanması nihayet tamamlanmıştı. Bâb-ı Âli diplomatlarının

²¹ Savaşın gelişimi hakkında bkz. Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yay., İstanbul, 2010, s. 47-56.

²² Bu meclislerde birçok konu ıslahatçı bürokratlar tarafından gündeme getirilmişti. Özellikle konular devletin kamusal alandaki yapılanmaları üzerine idi. Toplantılardan sonra sultan bu kişilerden raporlar hazırlamasını ve kendisine sunmasını istedi. Dönemin ıslahatçıları çeşitli şekillerde çalışarak bu raporları hazırlayıp sultana sundular. III. Selim döneminde gündemde olan ıslahatçılar ve onların önerileri hakkında bkz. Stanford J. Shaw, *Sultan III. Selim: Eski ve Yeni Arasında*, çev. Hür Güldü, Kapı Yay., İstanbul, 2008, s. 114-131.

²³ Kemal Beydilli'nin verdiği örnekte ittifakın tartışıldığı meclislerden birinde, Rumeli Kazaskeri Tevfik Efendi aynen şöyle demektedir; "Prusya dedikleri hangi devlettir!" bkz. Kemal Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı*, İ.Ü.E.F. Yay., İstanbul, 1981, s. 40.

²⁴ Özellikle XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlıların batılı düşmanlarına tek başına karşı koyamaması nedeniyle, çeşitli ittifaklar (Prusya, İngiltere ve Rusya) yaptığı bir gerçektir. Hristiyan devletler ile diplomatik ilişkilerini yine 1720'lerden itibaren gönderilen elçilerinin desteğiyle arttırmıştı. Çağdaş diplomasi usulüne geçişin elzem olduğu gerçeğini kabul eden III. Selim, kurumsal yeniliklerini temel alacağı batıya mukim elçi göndermeye karar vermişti. Bu giden elçiler sadece elçilik görevi yapmayacak aynı zamanda batıyı anlayan, diplomasiye vakıf bürokratlar da yetiştireceklerdi. Bkz. Ercüment Kuran, *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1988, s. 11.

oldukça ilgisini çeken bu olay, onlara aynı durumun kendi devletlerinin başına gelme ihtimalinden dolayı bir uyarı niteliğindedir.²⁵ Öncelikle bu duruma neden olabilecek diplomatik hatalardan kaçınılmalıydı. Bunun için uluslararası siyaseti takip etmek ve devletlerin hedeflerini tespit etmek gerekliydi. Artık Avrupa’da siyasi denge eskisi kadar uzun sürmüyor sürekli olarak değişiyordu. İttifakların veya siyasi dostluk söylemlerinin hiçbir önemi kalmamıştı.

Nitekim III. Selim göreve geldiği andan itibaren hariciyesindeki durumu gözlemleyerek çözüm arama çabalarına girdi. Henüz mukim elçilikler açılmadan önce bir kısım çalışkan Osmanlı diplomatlarını, Avrupa başkentlerini gözlemlemesi ve kendisine izlenimlerine dair rapor hazırlaması için yola çıkardı. Özellikle bu süreçte sultan tarafından Avusturya’ya gönderilen Ebubekir Râtib Efendi’nin²⁶ (1750-1799) gözlemleri ve onun söylemleri kendisini çok etkilemiş ve onu yeni bir nizam hareketine geçmeye ikna etmişti.²⁷ Bu hareketin adı Nizâm-ı Cedîd olacaktı. Nizâm-ı Cedîd geçmiş Osmanlı reformlarının aksine sadece bir askerî ıslahat hareketi değil, büyük bir kurumsal değişim ve modernleşme hareketiydi.²⁸ Bu süreçte geçmişin siyasi anlayışına ve kurumlarına savaş açılmış, tüm ülkede yer eden yerel güçlere karşı güçlü bir merkezileşme çabası başlamıştı. Fakat aynı zamanda devlet bu sorunlarla uğraşırken, büyük ihtilal savaşlarının da tam ortasında kalmıştı. Çok yakında ise savaşın içerisinde de dahil olacaktı.

Avrupa o yıllarda çifte devrimin etkisi altında savaşların merkezinde karmaşık bir sürecin içinde kalmıştı. Fransa’nın aleyhine sürekli karşı devrimcilerin ittifakları²⁹ yenileniyor, savaşlar devam ediyordu. III. Selim bu olup bitenler üzerine, Avrupa’da yaşanan durumu yakından izlemesi için Avrupa başkentlerine (Viyana, Berlin ve Paris) Osmanlı elçilerini uzun süreli olarak gönderme kararı aldı. Böylece bu başkentlere

²⁵ Allan Cunningham, *Anglo-Ottoman Encounters in the Age of Revolution: Collected Essays*, c. 1., ed. Edward Ingram, Frank Cass Publish., London, 1993, s. 103; Roderic H. Davison, *Nineteenth Century Ottoman Diplomacy and Reforms*, Isis Press, İstanbul, s. 333.

²⁶ Ratıp Efendi’nin kişiliği, yaşamı ve eserleri hakkında ayrıntılı bir araştırma için bkz. Fatih Yeşil, *Aydınlanma Çağında Bir Osmanlı Kâtibi: Ebubekir Râtib Efendi (1750-1799)*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2011.

²⁷ Nizâm-ı Cedîd olarak adlandırılan bu hareketi bizzat III. Selim’in Viyana’ya gönderdiği elçisi Râtib Efendi isimlendiriyordu. Shaw elçinin tavsiyelerinin çoğunlukla gerçekleştiğini belirtmektedir. Bkz., Shaw, *a.g.e.*, s.131.

²⁸ Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yay., İstanbul, 2015, s. 19.

²⁹ Sürekli yenilenen koalisyonlar hakkında bkz. Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 92-125.

devletin ilk mukim elçileri tayin oldular³⁰ III. Selim ilk Osmanlı mukim elçisini bu sebeple Londra'ya atadı. Böylece Osmanlılar hızla değişen siyaseti yakından tanımak ve değişimi olağanca çıplaklığıyla izleme şansını yakaladılar. Böylece devlet daimi anlamda diplomatik sürece dahil oluyordu. Bu elçiler gittikleri ülkeleri ve onların siyasetlerini yakından görme olanağı buldular. Yeni Avrupa diplomasisini tecrübe ettiler. Fakat ilk gidenler dil bilmemelerinin yanında tecrübesizlikleri nedeniyle ne yazık ki yeni olayları da doğru yorumlayamıyorlardı. Dolayısıyla haberleri iletmede ve olayları izlemede oldukça başarısız oldular.³¹

1798 tarihi geldiğinde Osmanlılar ihtilal savaşlarının bizzat içine çekildiler. Nitekim o yıllarda Osmanlı hariciyesi artık Avrupa'nın kalbinde bulunsa da henüz olayları ve yeni diplomatik anlayışı algılayabilmiş değildi. Paris elçisi Esseyid Efendi'nin tecrübeli Fransız diplomatı Talleyrand (1754-1838) tarafından kandırılması ve Bâb-ı Âli'nin Mısır'ın Fransız işgali altında kalması karşısında şaşkınlığa uğraması, acı gerçeği gözler önüne seriyordu. Artık Osmanlılar bir büyük güç karşısında tek başına ayakta duramayacaklarını öğreniyorlardı. III. Selim Fransızların bu darbesi üzerine İngiltere ve Rusya ile ittifaka giriyordu. Böylece Osmanlılar koalisyon savaşlarında taraf oluyordu. Fakat Avrupa'da artık ittifaklar ve devletlerarası diplomasi çok hızlı şekilde değişiyordu. Nitekim 1802'de yapılan Amiens Barışı sonrası Fransızlar yeni ittifak arayışlarına girdiler. Napoléon Bonaparte (1769-1821) 1804 yılının sonlarında imparatorluğunu ilan ederken, Avrupalı devletler onu tanımadılar. Bunun üzerine doğuya doğru büyük bir saldırıya geçen imparator, 1805 aralığında hem Avusturya'yı hem de Rusya'yı mağlup ederek bir kez daha İngiliz koalisyonunu dağıtmayı başarıyordu. Osmanlılar bu savaştan sonra üzerlerindeki İngiliz ve Rus baskısından kurtulmak için imparatoru tanımaya karar verdiler. Bu sebeple Abdurrahim Muhib Efendi (?-1821) imparatoru tebrik için 1806 yılı ortalarında Paris'e fevkalade elçi tayin edildi.³² Böylece Osmanlı-Fransız ittifakı süreci başlıyordu. Bu yeni dönemde Rusya ve İngiltere iki devletin ortak düşmanıydı. Fakat artık Osmanlılar Avrupa diplomasisinin oyunlarını anlayacak düzeye gelmiş diplomatlar yetiştirmişlerdi.

³⁰ Kuran, *a.g.e.*, s. 47-48.

³¹ Kuran eserinde diplomatların siyasi tecrübesizlikleri ve dil bilmedikleri için Rum casuslarının etkisiyle karar almaları nedeniyle başarısız olduklarını belirtiyor. Bkz. Kuran, *a.g.e.*, s. 64.

³² ³² Ercüment Kuran, "1793-1811 Döneminde İlk Osmanlı Mukim Elçilerinin Diplomatik Faaliyetleri", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç 15-17 Ekim 1997 Sempozyuma Sunulan Tebliğler*, TTK, Ankara 1999, ss. 55-59, s. 57.

Özellikle Fransa'nın yaptığı ittifak teklifleri ancak kesin taahhütler üzerine kabul edilecekti.³³

Napoléon Bonaparte'ın İstanbul'daki elçisi Sebastiani (1771-1851) aracılığıyla Osmanlılar ile ilişkisini sıklaştırdı.³⁴ Esasen elçinin hedefi Napoléon tarafından uygulamaya konulan ikinci bir doğu bariyerinin kurulmasını sağlamaktı.³⁵ Bu nedenle Sebastiani Rusya'ya karşı çeşitli yaptırımları destekleyerek iki devletin arasında savaş çıkmasını da sağladı. Böylece 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı başlamış oldu. Aynı zamanda kısa bir süre sonra Rusya, Fransa'ya kaybedince Napoléon Bonaparte'ın İngiltere'yi sıkıştırmak için uygulamaya soktuğu, kıta ablukası hareketine katılıyor ve Fransa ile Tilsit Anlaşması'nı imzalamak zorunda kalıyordu. Böylece Osmanlılar Fransızlar tarafından bir kez daha yalnız bırakıldılar. Fakat artık yeni yetişen hariciyecileri sayesinde kolayca aldatılamıyorlardı. Tilsit'de İran elçisini kandıran kurnaz diplomat Talleyrand, Osmanlı diplomatı Mehmed Emin Vahid Efendi'ye (?-1828) yaptıkları anlaşmanın doğulu müttefiklerinin de lehine olduğu sanını kabul ettiremedi.³⁶ Bunun üzerine Bâb-ı Âli durumu görerek, Fransa'ya karşı İngiltere'nin desteğini aramaya başladı. İki devlet 1809'da anlaştilar. Kısa bir süre sonra İngilizler, Rusları da Osmanlılar ile anlaşma konusunda ikna etmeyi başardılar. 1812'de Fransa İmparatoru I.Napoléon büyük Rus Seferi'ne çıkmadan hemen önce Osmanlılar ve Ruslar anlaşarak savaşı bitiriyorlardı. Osmanlıların bu hamlesi Fransızlara en ihtiyacı oldukları zamanda büyük bir darbe demektir. Fransızlar Ruslara karşı aldıkları yenilgilerden sonra bir daha toparlanamadılar. Kısa süre içerisinde yeni kurulan koalisyonun tamamen Fransız güçlerini yenilgiye uğratması üzerine Viyana Kongresi toplandı. Kongre toplandığında Osmanlı hariciyesi artık olan biteni doğru yorumlayabilecek düzeye gelmişti. Dolayısıyla Osmanlı diplomatları bu toplantıya

³³ Osmanlıların Fransızlar ile ittifak süreci üzerine tartışmaları ve yorumlarına bir örnek olarak Muhib Efendi'ye verilen gizli talimatlar için bkz. Bekir Günay, *Paris'te Bir Osmanlı*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2009, s. 43-47.

³⁴ Bu diplomasi oyununda tıpkı Muhib Efendi'nin gizli bir ajandası olduğu gibi, Sebastiani'nin de vardı. Fransız diplomasisinin o süreçte Sebastiani'ye verdiği talimatlar şunlardı; Rusya'ya karşı İran ve Osmanlı'nın desteğini kazanmak, boğazları ve limanlar özellikle Ruslara karşı kapatmak ve Osmanlıları Ruslara karşı güçlendirmek. bkz. Azmi Süslü, "Osmanlı-Fransız Diplomatik İlişkileri, 1798-1807", *Bellekten*, C. XLVII., S.185, T.T.K., Yay., Ankara 1984, s. 269.

³⁵ Fatih Yeşil, *Trajik Zafer: Büyük Güçlerin Doğu Akdeniz'deki Siyasi ve Askeri Mücadelesi (1806-1807)*, İş Bankası Yay., İstanbul, 2017, s. 43.

³⁶ Yavuz Ercan, "Seyyid Mehmed Emin Vahid Efendi'nin Fransa Sefâretnamesi", *OTAM*, s. 2, Ankara 1991, ss. 73-125, s. 76.

katılma şansları olmasına rağmen, iç işlerine müdahale edileceğini tahmin ettikleri için, toplantıyı izlemekle yetindiler.³⁷

1821 yılından itibaren ise Osmanlı topraklarında Yunan İsyanı başladı. Sultan Mahmut bu süreçte hariciyede yıllardır görev yapan fakat Bâb-ı Âli'nin başına büyük dertler açan Fenerli Rum dragomanları³⁸ hızla görevden almaya başladı. Yerlerini ise yeni bir kurumla doldurdu. Aynı yıl kurulan Tercüme Odası Osmanlı hariciyesinin kaderini değiştirecekti. İleride yetişecek yetenekli Osmanlı hariciyecileri hep buradan yetişecekti.³⁹ Tercüme odasında dil bilen, dünyayı tanıyan, diplomasi yürütecek bilgiye sahip olan nitelikli insanlar ortaya çıkacaktı. Devlet bir süre sonra ise Mehmed Ali Paşa (1769-1849) sorunu ile baş etmek zorundaydı. Bu hadise de Osmanlıları yaklaşık on yıl uğraştırdı. Bu dönemde Osmanlılar çeşitli ittifaklar yaparak olayı dış güçlerin mücadelesi ile çözmeye çalıştılar. Artık yeni diplomasiye dair tecrübeli olan Osmanlı diplomatları bu sürecin içinde önemli başarılar yakaladılar. 1833'te Hünkar İskelesi Antlaşması ile Rusya'yla anlaşan devlet adamları, İngiltere'nin Rusya korkusunu tetiklediler ve Mehmed Ali meselesi büyük bir dış politika meselesi haline geldi. Bu süreçte tercüme odası genişleyerek önemli diplomatları bünyesinde yetiştirmeye başladı.⁴⁰ Kurumsal anlamda yaşanan bu değişimler Bâb-ı Âli'nin diplomasi kadrosunu yavaş yavaş şekillendiriyordu. En sonunda ise hariciye diplomatlarının Divan-ı Hümayûn alanından çıkarılması sonrası ayrı kurumsallaşmasına geçilecekti. 1836'ya gelindiğinde reis-ül küttab makamı hariciye nazırlığına dönüşürken, onun yardımcıları olan müsteşarlık kurumu oluşturuldu. Divan-ı Hümayûn'un eski diplomasi kâtiplerinin de hariciye ve dahiliye olarak ayrılmasıyla Osmanlı hariciye teşkilatının temelleri atılmış oluyordu.⁴¹ Böylece Osmanlı hariciyesi modern anlamda diplomasi yürütecek kurumlarına kavuşmuş oluyordu. Osmanlılar henüz Meksikalı

³⁷ Kemal Beydilli, "Osmanlı ve Avrupa Devletleri Arasında İttifaklar ve Siyasi Ahlak (1790-1856)", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç 15-17 Ekim 1997 Sempozyuma Sunulan Tebliğler*, TTK, Ankara 1999, ss. 35-43, s. 42.

³⁸ Uzun yıllardır Osmanlıların dış ülkeler ile ilişkilerinde önemli rol oynayan bu aileler, özellikle Avrupa üniversiteleri ile bağlantı içindeydi ve oralardan yetişiyorlardı. Bu konuda bkz. Carter Findley, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokratik Reform: Babiali, 1789-1922*, çev. Ercan Ertürk, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2014, s. 107-109.

³⁹ Sadece hariciye için değil bu kurum Osmanlı aydını için de büyük bir dönüşüm yaratacak ve batırı tanıyan Tanzimat neslini de yetiştirecekti. Bkz. Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, yay. haz. Ahmet Kuyaş, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2012, s. 199.

⁴⁰ O dönem Tercüme Odası'na atananlardan iki tanesi Ali ve Saffet Paşa'lardı ve gelecekte Osmanlı Devleti'nin kaderinde önemli rol oynayacaklardı. Bkz. Findley, *a.g.e.*, s. 158.

⁴¹ Findley, *a.g.e.*, s. 162.

meslektaşları ile tanışmadan önce diplomasi alanında gayet bilgili, iyi Fransızca bilen ve dünya siyasetini okuyabilen birer bürokrat haline gelmişlerdi.

3.2. Meksika Devleti'nin Doğuşu

XVI. yüzyıldan beri İspanyol hakimiyetinde olan Meksika yaklaşık üç yüz yıl boyunca bir genel valilik tarafından idare edilmişti. Bu İspanyol egemenliği bölgede önemli maden yataklarının çevrelerinde şekillenmişti. Valilikler üretim alanında en fazla verimin nasıl alınacağı esası üzerine çalışıyorlardı. Yönetim sistemlerinin yapısını da buna göre oluşturmuşlardı. Bourbon Reformu'ndan hemen önce Amerika yerleşimleri Habsburglar tarafından kâr oranlarına göre ayrılmıştı. Meksika, İspanyol imparatorluğunun en önemli merkezlerinden biriydi. Bölge fetihten hemen sonra “Yeni İspanya” adıyla anılan bir genel valiliğin kontrolü altında, tarım ürünleri ve tekstil ticareti ile beraber küresel büyüklükte gümüş ticaretinin zenginleştirdiği bir bölgeydi.⁴² XVIII. yüzyılın başına kadar bu şekilde zenginleşen ve hızla şehirleşen bu koloni bölgesi, büyük devletlerin iştahını kabartır duruma gelmişti. Öyle ki Atlantik ticaretinin Habsburglar dışındaki diğer aktörleri Karaip Adaları'na yerleşmiş⁴³ ve Meksika ile temas kurmaya başlamışlardı. XVI. yüzyıl sonrası nakdi ticaret trafiğinin artması ve denizci devletlerin Latin Amerika ticaretine el atmaları sonucu İspanyol koloni sistemi sarsıntıya uğradı. Bir süre sonra İspanyol anakarasının kolonilerden kazandığı paralar borçlu oldukları bankerlerin hesaplarına yatıyordu. Ayrıca İspanyollar maden işletmenin tüm zorluklarına katlanmalarına ve bol miktarda bu iş için yatırım yapmalarına rağmen, bir süre sonra kayıt dışı ticareti engelleyemediklerinden kolonilerden kâr değil, zarar etmeye başlamışlardı.⁴⁴ İspanyolların bölge üzerindeki ekonomik hakimiyetini kaybettiğini gören denizci devletler, sırayla Antil Adaları başta olmak üzere çeşitli bölgeleri paylaşarak, Güney

⁴² Öyle ki XVIII. yüzyıla gelindiğinde Meksika'da üretilen gümüş dünyanın geri kalanından daha fazlaydı. Bkz. Foster, *a.g.e.*, s. 92; Hatta Meksika gümüşü dünya ticaretini döndüren bir nakdi araçtı. 1813'e kadar Meksika gümüşü sadece Atlantik'de değil, Pasifik'de Filipinler'e hatta uzak doğu topraklarına kadar elden ele dolaşıyor, Çin'deki Kanton Bölge'de ipek ticaretinin içine bile giriyordu. Bkz. Hamnett, *a.g.e.*, 2004, s. 82.

⁴³ Bu aktörler, Fransa, İngiltere ve Hollanda'nın başını çektiği çeşitli Avrupa devletleriydi. Kısa sürede Karayipler ve Latin Amerika sahillerine yerleşen bu devletler İspanyol ticaretini baltalamayı başardılar. XVII. yüzyıldaki bölgede sömürgecilik faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Merry E. Wiesner-Hanks, *Erken Modern Dönemde Avrupa 1450-1789*, çev. Hamit Çalışkan, İş Bankası Yay., İstanbul, 2012, s. 686-696.

⁴⁴ Bu konuda ayrıntılı bir analiz için bkz. Eduardo Galeano, *Latin Amerika'nın Kesik Damarları*, çev. Roza Hakmen-Attila Tokatlı, Sel Yayınları, İstanbul, 2015, s. 40-48.

Amerika ile iletişime geçmeye başladılar. XVIII. yüzyıla girerken birçok önemli ham maddeye sahip olan Antil Adaları ve ana karanın bazı kıyı kesimleri İngiltere, Fransa ve Hollanda arasında paylaşılmıştı.⁴⁵

İspanyol kolonileri için asıl kırılma ise Atlantik'in öbür kıyısında gerçekleşecekti. Çünkü Habsburglar'ın son üyesi II. Carlos'un (1661-1700) ölümü⁴⁶ üzerine vasiyeti gereği tahta çıkan XVI. Louis'in torunu Anjou'lu Philip (1683-1746)⁴⁷, İngiltere ve müttefiklerinin tepkisini üzerine çekmişti. Böylece Bourbon Hanedanlığı ile İngiltere ve müttefikleri arasında yaklaşık on iki yıl sürecek İspanya Veraset Savaşı başlamış oldu.⁴⁸ Savaşın sonunda imzalanan Utrecht Antlaşması gereğince, Bourbonlar İspanya tahtında kaldı fakat hiçbir zaman Fransız akrabalarıyla birleşmeme sözü verdiler.⁴⁹ Böylece tahtı garantileyen Bourbonlar hızla çökmüş bir devleti⁵⁰ kalkındırmaya başlayacaklardı. Avrupa o sırada aydınlanmanın tam ortasında yeni devlet modelleri tartışmalarının da merkezinde bulunuyordu. Özellikle Fransız mutlakiyeti, aydınlanmış monarklar için çok önemli bir rol modeldi. İşte İspanya'daki Bourbon Hanedanı da Fransız etkisiyle bir modernleşme girişimine başlayacaktı.⁵¹ Bourbon hanedanı İspanya ana karasında ve kolonilerinde bir süre sonra büyük bir ıslahat hareketine girişecekti. Bu girişim özellikle gelir kaynaklarının düzenlenmesi ve devletin ekonomisinin toparlanması içindi. Yarımadalılar⁵² artık çeşitli ülkelerin etkisinde kalan ve bağımsız şekilde ticaret yapmakta olan kolonilerinde kontrolü sağlamak istiyordu. Bunun üzerine Güney Amerika'da bazı tedbirlerin alınması için harekete geçildi. Bu tedbirler konusunda 1742'de José Campillo (1693-1743)⁵³ tarafından yazılan eserler

⁴⁵ XVII. yüzyılda İspanyolların adalarının ve Güney Amerika'nın bazı sahillerinin denizci devletler tarafından sömürgeleştirilmesi hakkında, bkz. John Fisher, "Europa y América", *Historia de Iberoamérica*, c.II, Catedra Yay., Madrid, 2008, ss. 525-549, s. 528-531.

⁴⁶ Bu ölüm haberi İspanyol dünyası için tarihinin en önemli anlarından biriydi. bkz. John Fisher, *a.g.m.*, s. 527.

⁴⁷ İspanya tahtına Felipe V adını alarak oturacaktır.

⁴⁸ Bu konuda bkz. Derek McKay-H.M. Scott, *Büyük Devletlerin Yükselişi 1648-1815*, çev. Eşref Bengi Özbilen, Dergah Yay., İstanbul, 2011, s. 77-83.

⁴⁹ McKay-Scott, *a.g.e.*, s. 86.

⁵⁰ Hispanik dünya 1700'lü yıllara girerken Madrid-Castilla merkezli Habsburg Hanedanı ve onu destekleyenler, İber yarımadasının doğusunda tüm hakimiyetlerini kaybetmişler, yerel aristokratlara söz geçiremiyorlar ve ekonomik olarak tam anlamıyla iflasın eşiğine gelmiş bulunuyorlardı. Bkz. John Lynch, *Bourbon Spain 1700-1808*, Basil Blackwell Yay., Oxford, 1989, s. 1-4.

⁵¹ Lynch, *a.g.e.*, s. 102.

⁵² İspanya doğumlu, Latin Amerika'da yaşayan İspanyol aristokratlar.

⁵³ İspanyol devlet adamı, politikacı, felsefeci. Felipe V'in krallığı döneminde İspanyol Donanması'nın yapılanmasında görev almıştır. Daha sonra devletin durumunu irdeleyen ekonomik ve siyasi çözüm önerileri içeren çeşitli makaleler ve kitaplar kaleme almıştır.

İspanyol bürokrasisi üzerinde oldukça etkili olmuştur. Zira Campillo kolonilerin yönetimini üstlenen sömürge konseyinin üyelerinden birisiydi ve olan bitenin farkındaydı. İspanyol koloni yönetimini eleştiren yazılarında Campillo, İspanyol limanları ile koloni limanları arasında bağlantının koptuğunu, mallar üzerinden alınan verginin artık eskisi gibi toplanmadığını, koloni yönetimleri arası iletişimin zayıfladığını bu nedenle bölgeler arası ticaretin azaldığını ve tarım sektörünün çöktüğünü söyleyerek, bu konularda reformlar yapılmasını tavsiye ediyordu.⁵⁴ İspanyol yöneticiler tarafından dikkatle incelenen bu raporlardan sonra kısa süre içerisinde bu tavsiyeler dikkate alınarak yeni bir koloni yönetim sistemi kuruldu. Buna göre, öncelikle yönetim yapısı düzenlenerek, bu atamalarda “yarımadalılar” yani İspanya doğumlu olanlar göz önüne alınarak, kreoller⁵⁵ yönetim sistemlerinden dışlanmaya başlandı. Koloni ekonomisinin İspanya ekonomisine daha fazla katkı sağlayabilmesi için İspanyolların para getiren işlerdeki etkinliği artırıldı ve ticaretin her aşaması ana karaya getirdiği kazanç ile doğru orantılı olarak yeniden düzenlendi. Reformları daha uygulanabilir hale getirmek için de kontrolün sıkı olması gerektiğinden merkeze direkt bağlı genel valilikler oluşturuldu. Ayrıca daha az kazanç getiren kıyı-bucak bölgelerin de krallık ile bağlantısını arttırmak için yeni valilikler kuruldu.⁵⁶ 1786 tarihine gelindiğinde ise özel ekonomi sektörü bile krallık ile bağlantılı olarak, Yarımadalılara bırakıldı. Böylece XVIII. yüzyılın ikinci yarısı geçilirken kolonilerdeki kontrol İspanyolların lehine arttırılarak ticari gelirin metropole akması sağlandı. Bu nedenlerle henüz Napoléon savaşları ortaya çıkmadan önce İspanyollar sömürgelerini güçlü bir şekilde bağladıklarını düşünüyorlardı.

Aynı yıllarda Amerika’ya Avrupa’da ortaya çıkan yeni felsefi fikirler de gelmeye başlamıştı. Özellikle aydınlanma filozoflarının fikirleri Amerikalı elitlerin çocukları arasında yayılıyor⁵⁷ ve bu genç kreoller aileleri tarafından iyi bir eğitim almaları için Avrupa üniversitelerine okumaya gönderiliyorlardı. Ayrıca Bourbonlar birçok yerde

⁵⁴ Kirkwood, *a.g.e.*, s. 70.

⁵⁵ Amerika kıtasında doğan İspanyol kökenli, genellikle varlıklı ve soylu insanlara verilen ad.

⁵⁶ Bu valilikler; 1717’de kurulan günümüzdeki Venezuela, Kolombiya ve Ekvator’u içine alan Yeni Granada ve Arjantin, Paraguay ve Uruguay’ı kapsayan 1776’da kurulan Rio de la Plata genel valilikleridir.

⁵⁷ Özellikle içlerinde bağımsızlık savaşı liderlerinin de olduğu bu nesil ilk İspanyol fatihlerinin torunlarıydı. Bunlar direkt olarak aydınlanma ve ansiklopedizm hareketinin etkisi altında düşünsel gelişimlerini tamamlıyorlardı. Simón Bolívar, Francisco de Miranda ve San Martín gibi devrimcilerin içinde olduğu bu grup kitap okuyan, dil bilen ve dünyayı anlayan yeni bir Amerikalı nesildi. Bkz. Mehmet Necati Kutlu, *Tılsım İnanç ve Başkaldırı*, AÜ Yay., Ankara, 2012, s. 266.

modern okullar ve enstitüler açtılar. Bu okullarda aydınlanma fikirlerine dair eserler ihtiva eden kütüphaneler kuruldu ve önemli tartışmalar yapıldı. Aynı zamanda tıpkı Paris'teki gibi ülke sorunlarını felsefi fikirleri, ekonomiyi tartışan insanlar salonlarda toplantılar yapmaya başladılar.⁵⁸ Bourbon İspanyasının Fransız aydınlanmasından etkilenmesi, aslında Amerika sömürgelerinin de bilinçlenmesi demektir. Bu bilinçlenme bir süre sonra metropolden kopuşu getirecekti. Böylece Bourbonlar Latin Amerika'da bu şekilde reformlarla sağlam bir sistem kuracaklarını zannederlerken, sonunda tam tersi bir kopuş gerçekleşti. Amerikalılar kendilerini, Avrupalılardan tamamen ayırma yolunu seçtiler. Fakat bu süreç kolay gerçekleşmedi.

Meksikalılar zor şartlar altında zorunlu askerlik, ağır vergiler ve sürgünler ile uğraşırken aynı zamanda İspanyol efendilerine olan güvenleri de sürekli sarsılıyordu. Özellikle kreoller İspanya'nın karışmadığı para alışverişlerinin kendilerinin kazançları ve prestijlerine katkı yaptığını kısa süre sonra fark ettiler.⁵⁹ İspanyolların kotalarına uymak zorunda değillerdi. Aynı zamanda İspanyollar daha fazla gelir elde etmek için yerlilerin kreoller altında çalıştırılmasına da çeşitli sınırlamalar getiriyorlardı. Ayrıca yerli nüfusun artması sonucu katı kast sisteminden kopan yeni nesil mestizolar⁶⁰ ve mulattolar⁶¹ beyazlar ile karışarak, üst tabakanın haklarına ortak olmaya başlamışlardı. Onların çocukları da artık kreol kabul ediliyordu.⁶² Bu gelişmeler kreolleri oldukça tedirgin etti. Artık gelirleri hem yerlilerin tehlikesi hem de İspanyolların yüksek vergilerinin tehdidi altındaydı. Kreoller kısa sürede durumun farkına vararak, hızla örgütlenmeye başladı.

Kolonilerin kaderini ise Napoléon Bonaparte belirleyecekti. 1804'te kendisini Fransız İmparatoru ilan eden Napoléon Bonaparte, İngiliz güçlerine karşı 1806'da bir kıta ablukası ilan etmiş ve 1807'de Rusları yenerek kıta Avrupa'sında kontrolü tamamen eline geçirmişti. Fethettiği ülkelerin başına ise kendi ailesinden insanları getiriyordu. 1808 yılına gelindiğinde hem İspanya'da kendisine karşı başlayan tepkileri önlemek hem de tahta kardeşini geçirmek için harekete geçti. 150.000 kişilik Fransız Ordusu

⁵⁸ Ernesto de la Torre Villar, "El virreinato de Nueva España en el siglo XVIII", *Historia de México* ed. Gisela Von Wobeser, Academia Mexicana de Historia, 2010, México, ss. 137-147, s. 143.

⁵⁹ Foster, *a.g.e.*, s. 108.

⁶⁰ İspanyol bir baba ve yerli bir anneden doğan insanların genelinin adıdır. Bunlar genellikle toplumun zayıf ve fakir kısmı arasında yer alırlardı.

⁶¹ Neredeyse hiçbir hakları olmayan Afrika'dan getirilen siyahi köleler ve onların torunlarına verilen ad.

⁶² Foster, *a.g.e.*, s. 109.

derhal Pireneler'i aşarak İberya Yarımadası'na girdiler. Hızla ilerleyen ordu kısa süre içerisinde başkent Madrid'e ulaşarak yönetime el koydular. Tahta ise İspanya İmparatoru Fernando (1751-1825) yerine, I.Napoléon'un kardeşi Prens Josef'i (1768-1844) oturtular.⁶³ Koltuğundan edilen Kral Fernando ve yandaşları ise Fransa'ya karşı büyük bir direniş hareketine başladılar. İspanya'nın özellikle güney bölgelerinde işgale karşı direnen juntas(örgütler) oluşturuldu. Kraliyet yanlıları bu juntaların içinde örgütlenerek, I.Napoléon'a karşı her yerde direnmeye başladılar. Latin Amerika'da da olay büyük bir tepkiyle karşılandı. Önemli merkezlerde juntalar kurularak kraliyet yanlıları, halkı desteğe çağırıyorlardı. Kreoller de juntalara destek veriyorlardı fakat artık metropolün kontrolünde bir koloni olmak için değil, İspanyollarla eşit haklardan yararlanmak istedikleri için onların yanındalardı.⁶⁴

Meksika'da da diğer Latin Amerika ülkeleri gibi juntalar oluşturuldu.⁶⁵ Vali José de Iturrigaray (1742-1815) öncülüğünde yeni hükûmet kreollerin da desteğini alarak Meksika'da kontrolü ele geçirdi. Oluşturulan junta da bu yönetimi destekliyordu. Fakat kilise temkinli yaklaşıyordu. Yarımadalıların kontrolünde olan bu kurum kreollerden ve onların eşitlik fikirlerinden nefret ediyordu. Nihayetinde kilisenin kontrolündeki Engizisyon Mahkemesi 27 Ağustos 1808'de her türlü bağımsızlık ve özgürlük teorisine katılan insanların heretik olduğunu ilan etti.⁶⁶ Ayrıca valiye ve hükûmetine karşı da baskısını arttırdı. Fakat bununla da yetinmeyen kraliyet yanlıları bizzat hükûmeti devirmek için Eylül 1808'de bir darbe yaparak, Iturrigaray ve arkadaşlarını yakaladı. Engizisyon bu darbeye anında destek verdi ve üzerine kreollerin hareketlerini kontrol etmek için her yerde takibat başlattı. Böylece bağımsızlık yanlıları yer altı hücrelerine çekilmek zorunda kaldılar. 1810 yılına gelindiğinde her Meksika şehrinde kreoller hükûmeti devirmek ve bağımsızlık ilan etmek için gizli olarak örgütlenmiş bulunuyorlardı.⁶⁷

Bağımsızlık ateşi ise Orta Meksika'nın maden merkezlerinden Guanajuato'da ateşlendi. Bir rahip çevresine topladığı mestizo ve mulattolarla, yarımadalıların çiftliklerine doğru harekete geçti. Bu rahip Miguel Hidalgo y Costilla adlı bir kreol

⁶³ Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 119.

⁶⁴ John Charles Chasteen, *Latin Amerika Tarihi*, çev. Ekin Duru, Say Yay., İstanbul, 2012, s.108.

⁶⁵ Oluşturulan bu juntaların ne zaman ve nerede oluşturulduklarına dair düzenlenen bir tablo için, bkz. Carlos Malamud, *Historia de América*, Alianza Yay., Madrid, 2016, s. 296.

⁶⁶ Russell, *a.g.e.*, s. 115.

⁶⁷ Foster, *a.g.e.*, s. 109.

papazıydı ve ayaklanmaya bizzat liderlik ediyordu.⁶⁸ 16 Eylül 1810 tarihinde uygun zamanın geldiğini düşünerek harekete geçti.⁶⁹ Hidalgo ve yandaşları Meksika'nın simgesi olan "Guadalupe Bakiresi" etrafında birleşiyorlardı. "Grito de dolores"⁷⁰ başlamıştı. Hidalgo manifestolarında yıllarca çeşitli yöneticiler tarafından ezilmiş olan tüm mestizo ve mulattolara özgürlük vadeliyordu. O yıllarda Hidalgo ve arkadaşlarının çıkardığı gazete ise, Amerikalıları "İspanyol tiranlığına" karşı isyana çağırıyordu.⁷¹

Hidalgo ve çevresindekiler bu isyana yarımadalıların düşmanları olan kreollerin de destek vereceklerini düşünmüşlerdi. Fakat kısa süre sonra yanıldıklarını anladılar. Zira kreoller bu büyük kalkışmadan çok korktular. Bir süre sonra "avam tabakasının" kendilerine karşı da aynı tepkiyi gösterme ihtimalinden dolayı endişeliydiler. Bunun için Hidalgo'nun hareketini hiç desteklemediler. Aksine isyanı başlatan Hidalgo'nun yakalanması için hükümet güçlerine yardım ettiler. Hidalgo sonunda bu desteği alamadığından dolayı ihbar edilerek yakalandı, isyan sert bir şekilde bastırıldı. Binlerce insan bu uğurda can verirken, Hidalgo acımasızca öldürüldü. Kesilen başı ibret olsun diye İspanyol gücünü temsil eden bir tahıl ambarına asıldı.⁷² Böylece bir süre devrim hareketi susturulmuştu ta ki kreollerin vereceği desteğe kadar...

1820 yılına gelindiğinde Avrupa'da çeşitli liberal ayaklanmalar yaşanmaktaydı. İspanya'ya da liberal ayaklanmalar aynı dönemde sirayet etti. Kral VII. Fernando artık bu ayaklanmaları önleyemez duruma gelmişti. Sonunda uygulamadığı, çeşitli liberal ve eşitlikçi maddeler içeren 1812 anayasasını liberaller ona zorla uygulatmayı kabul ettirdiler.⁷³ Fernando bunun üzerine, muhaliflerine karşı kutsal ittifak⁷⁴ güçlerinden

⁶⁸ Hidalgo zengin bir kreol ailesinden geliyordu. Babası Guanajuato'da çiftlik sahibi varlıklı bir yöneticiydi. Küçüklükten itibaren çeşitli kolejlere giden Hidalgo'nun, özellikle Cizvitlerin 1767'de Meksika'dan kovulması üzerine, eğitimi duraklamıştı. Daha sonra aydınlanma fikirlerinin rehberliğinde kendini yetiştirerek, rahip olarak görevine başladı. Fakat bir süre sonra Engizisyon Mahkemesi kendisini takibata uğradı. Fikirleri mahkeme için tehlikeliydi ve yayılmamalıydı. İspanyol engizisyonu o yıllarda birçok kreol lideri takibata uğratmıştı. 1808 darbesinden sonra ise haklarında tutuklamalar ve kovuşturmalar sıklaştı. Hidalgo artık fikirlerini gizli bir şekilde yaymak ve arkadaşlarıyla hükümeti devirecek planlar yapmak için Meksika Yazışma Komitesi adlı gizli örgüte girdi.

⁶⁹ 16 Eylül günü halen Meksika'da bağımsızlık günü olarak kutlanmaktadır.

⁷⁰ Dolores'in (Hidalgo'nun) çığlığı.

⁷¹ *El Despertador Americano*, sayı 1, 20 Aralık 1810, s. 6. (Gazetenin ilk sayfalarında İspanyolların sömürge dönemi anlatılarak, insanların uyanışının gerçekleştirilmesine çalışılıyordu.)

⁷² Chasteen, *Latin Amerika...*, s. 112.

⁷³ Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 173.

⁷⁴ Kutsal İttifak 1815 Viyana Kongresi sonrası kurulmuş, liberal, milliyetçi ve anayasacı hareketleri bastırmak için örgütlenmiş, "Ancient Regime"i korumak için oluşturulmuş bir güç birlikteliği idi. Rusya,

yardım istedi. O sıralarda bu gibi hareketlerden rahatsız olan kutsal ittifakın üyeleri zaten çeşitli kongreler toplayarak müdahale kararları alıyorlardı. İspanya'nın durumunu ise 1822'de Verona Kongresi'nde görüşmeyi kararlaştırdılar. İngiltere ise o yıllarda genel olarak müdahaleci yaklaşıma karşı bir tutum içindeydi. Özellikle George Canning (1770-1827) dışişleri sekreterliğine gelince, İngiliz politikasında denizaşırı ticaret yapan şirketler etkili olmaya başladı. Canning siyasi olarak bu kesimleri yanına alarak, İngiltere'de iktidarda kalmak istiyordu. Bu yüzden bir süre sonra onlara uygun şekilde bir politika uygulamaya başladı. Buna göre bağımsızlık isteyen çeşitli güçlerin sömürgelerine İngilizler müdahale edilmesine engel olacaklardı. Böylece İngiliz malları bu ülkelere daha rahat girebilir, İngiliz kapitalistler daha da zenginleşebilirdi. Bu nedenle Canning'in o doğrultuda politika izlemesini istiyorlardı. Canning de destek verdiği bu politikandan dolayı Kutsal ittifakın müdahaleci anlayışına karşı çıkıyordu.⁷⁵ Dolayısıyla kongrelerde İngilizler müdahale karşıtı bir tavır alıyorlardı. Verona'da Britanyalı diplomatlar buna uygun olarak sadece İspanya'nın Fransızlar tarafından işgaline çekimser kalırlarken, Latin Amerika'ya bir müdahaleye ise kesinlikle karşı olduklarını bildirdiler. Canning bununla da yetinmeyerek, ABD başkanı James Monroe'ye (1758-1831) gönderdiği mesaj ile Latin Amerika'nın bağımsızlığı konusunda ortak hareket etmek istediğini belirterek anti müdahaleci hattı güçlendirmek istedi. Aralık 1823'te bundan destek alan Amerikalılar, Monroe Doktrini'ni dünyaya ilan ettiler.⁷⁶ Böylece Latin Amerika'nın da kaderi çiziliyordu, bu doktrin bir dönüm noktası olacaktı. Zaten kısa süre içerisinde tüm uluslar bağımsızlıklarını ilan ettiler. Zaferi kutlayan İngilizlerin sözcüsü Canning şöyle diyordu: "Bu işi olmuş bitmiş kabul ediyorum. İspanyol Amerikası artık özgür. Eğer işleri olağan üstü kötü yönetmezsek, buralar İngiliz sayılabilir..."⁷⁷ Gerçekten de bu olaydan sonra İngiliz emperyalizmi kıtanın tamamına nüfuz edecek, ticari anlaşmalar imzalayarak yeni doğan ulusları kontrolü altına alacaktı.

Avusturya, İngiltere, Prusya ve Fransa'dan oluşuyordu. İttifakı Rus Çarı Alexandr ile Avusturya şansölyesi Meternich yönetiyordu. Bkz. Vilademir Potyemkin, *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, c.1., çev. Attila Tokatlı, Evrensel Yay., İstanbul, 2009, s. 387.

⁷⁵ Vilademir Potyemkin, *a.g.e.*, 393.

⁷⁶ Potyemkin, *a.g.e.*, s. 397.

⁷⁷ Galeano, *a.g.e.*, s. 223.

1821’de yeni konjonktür içinde Meksika’da anlaşılan iki kreol lider Vicente Guerrero (1782-1831)⁷⁸ ve Agustín de Iturbide (1783-1824)⁷⁹ liderliğindeki ordular bu şartlar altında başkent Meksiko’ya girerek, bağımsızlıklarını ilan ettiler. Iturbide’nin önderliğinde toplananlar “Iguala Planı”nda anlaşmışlardı. Bu plana göre: Meksika’nın tüm grupları için bağımsızlık kabul ediliyordu. Kreol de, yerli de, Afrika kökenli de hatta yarımada da artık Meksikalı addediliyordu. Ayrıca Katolik-Hristiyanlık resmi din olarak benimsenirken, kilisenin gücü de kabul ediliyordu.⁸⁰ 1822 tarihinde İspanya genel valisi yerel güçleri tanıyarak, Córdoba Antlaşması’nı imzaladı ve Meksika’nın bağımsızlığını kabul etti. Iturbide bunun üzerine anlaştıkları mutabakattan güç alarak bir süre sonra imparatorluğunu ilan etti. Müttefik güçler ve kongre onun bu kararını tanıyarak, I. Augustin unvanıyla tahta çıkışını desteklediler. Fakat bu uzun sürmeyecekti. Iturbide’nin tek başına kararlar alması, parlamentoyu yok sayması ve hiçbir karar alıcı mekanizmayı dinlemeyişi, onun sonunu getirdi. Özellikle “caudillo”ların⁸¹ çabalarıyla köşeye sıkışan Iturbide, yeni bir meclis için seçim yaptırmasına rağmen aradığı desteği bulamadı. Sonuçta iç savaşta çıkmasını istemeyen Iturbide yenilerek, 1824’te İtalya’ya sürgüne gönderildi.⁸² Böylece 1824 yılına gelindiğinde Meksika’da sükûnet sağlanmış gibi görünüyordu. Bunu fırsat bilen kongre üyeleri 1824 anayasasını da ilan ettiler. Bu anayasaya göre kilise ve ordunun imtiyazları tanınırken, ülkenin resmi dini Katolik-Hristiyanlık olacaktı. Böylece Meksikalı elitler güçlerini garantiye aldıklarını düşünüyorlardı. Zira şimdi Bourbon Reformu sonrası kaybettikleri haklarına tekrar kavuşmuş görünüyorlardı.

⁷⁸ Varlıklı olmayan bir aileden gelen ve uzun süre bağımsızlık için savaşan Guerrero nihayetinde Iturbide ile anlaşarak Meksika’nın bağımsızlığını ilan ettiler. Kendisi Iturbide’nin imparator olarak tahta oturmasına da destek vermişse de bir süre sonra imparatorun karşısına geçti. Iturbide’nin kısa süre sonra devrilmesi üzerine tekrar gücü eline toplayan Guerrero özellikle İspanyollara karşı başlatılan hareketleri destekleyerek, siyasi anlamda önemli bir kuvvet elde etti. Sonunda 1829’da Meksika Devlet Başkanı seçildi. Fakat ülkede süren karışıklıkları önlemeyince başkanlıktan indirilerek 1831’de kurşuna dizildi.

⁷⁹ Meksika’nın ilk imparatoru olan Iturbide ilk bağımsızlık savaşı yıllarında kreoller ile beraber hareket etmiş, bağımsızlık karşıtı bir tutum takınmıştı. Fakat daha sonra İspanya’da gerçekleşen olaylardan sonra kreollerin bağımsızlık yanlısı tavır almasıyla o da tarafını değiştirdi. 1821 yılında Guerrero ile anlaşarak bağımsızlığı ilan ettiler. Kısa süre sonra kendisi ise I. Augustin adıyla tahta çıktı. Fakat ülkede kendisine karşı büyük bir muhalefet meydana gelince orada daha fazla kalamadı ve tahttan indirilerek önce İtalya’ya sürgüne gönderildi daha sonra ise geri getirilerek idam edildi.

⁸⁰ Foster, *a.g.e.*, s. 115.

⁸¹ XIX. yüzyıl Güney Amerika’sında taşrada bulunan güçlü ordu liderlerine verilen ad. XIX. Yüzyılın ilk yarısında genellikle darbelerle, bir kısmı ise adil olmayan seçimlerle iş başına gelerek hükümet etmişlerdi.

⁸² Russell, *a.g.e.*, s. 144.

1830'lar ise Latin Amerika'da caudilloların çağıydı. Taşradan gelen ordu desteği ve bölge insanların katılımıyla merkezi güçleri etki altına alan bu gruplar 1850'lere kadar Latin Amerika devletlerinin kaderlerine hükmettiler.⁸³ Bunlardan biri olan Antonio López de Santa Anna (1794-1876) Meksika'da defalarca başkanlık yapmış ya da başkanları yönetmiş bir komutan olarak tanınacaktı. Yaklaşık yirmi yıl ülkenin kaderini şekillendirecekti. Meksika bağımsızlığını kazandıktan sonra sürekli olarak başarısız hükümetlerin birbirini izlemesi ve toplumsal olayların durmaması nedeniyle bir türlü istikrarlı bir devlet düzenine kavuşamadı. Özellikle 1830'lardan itibaren devlet iki grubun çatışması içinde kaldı. Bu gruplar liberaller ve muhafazakârlardı. Meksika'da Iturbide'yi de düşüren grup olan muhafazakârlar uzun süre gücü ellerinde tutmayı başardılar. Bunları en çok destekleyen iki kurum askeriye ve kiliseydi. Muhafazakârlar gücü kaybettikleri anda özellikle askeri müdahale ile yönetimi tekrar ellerine alıyorlardı. Onlar aynı zamanda federalist merkezîyetçi bir anlayışa sahip olduklarından, liberallerin ve âdem-i merkezîyetçilerin büyük bir düşmanıydılar. Liberaller yönetime geldiklerinde askerler ve kilise ayaklanırken, muhafazakârlar yönetime geldiklerinde eyaletlerde büyük ayaklanmalar patlak veriyordu. Latin Amerika'nın en önemli Caudillolarından olan Santa Anna 1830'lardan itibaren sürekli aktif siyasetin içinde olmuştu. Devamlı yaptığı askeri darbeler ile yönetim mekanizmasını her seferinde yeniden kurarak, Meksika devlet aygıtının tepesinde "demoklesin kılıcı" gibi bir tehdit olmaya devam ediyordu. Santa Anna güçlü bir merkezi sistemi savunuyordu. Öyle ki 1834'te devletin başına geldiğinde kendisi muazzam bir desteğe sahipti. Ordu ve kilise eski prestijli haklarına kavuştuğu için kendisine minnettardı, zengin kreol toprak sahipleri ise köylülerin haklarını savunmadığı için kendisini destekliyordu, merkezde bulunan elitler ise çevreden gelecek tehlikelere karşı başkent Meksiko'yu koruduğu için Anna taraftarıydı.⁸⁴ Anna için ise merkeze başkaldıran eyaletler öncelikli düşmandı ve hepsi merkeze bağlanmalıydı. O yıllarda Yucatan, Zacatecas ve Texas Anna'nın merkezîyetçi reformlarını reddeden eyaletlerdi. Özellikle Texas'ın durumu oldukça önemliydi çünkü o sıralarda batıya doğru genişleyen Amerika Birleşik Devletleri'nin etki alanında

⁸³ Caudilloların ortaya çıkışları ve Güney Amerika tarihinde oynadıkları rol hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Juan B. Amores Carredano, "Hispanoamérica en el siglo XIX: Política, Economía y Sociedad, *Historia de América*, Juan B. Amores Carredano, Ariel Yay., Barcelona, 2016, ss. 651-735, s. 653-656.

⁸⁴ Russell, *a.g.e.*, s. 151.

bulunuyor ve sürekli olarak ayrılıkçı hareketlerin odağında yer alıyordu. Santa Anna buna bir çözüm bulmak için orduyu göreve çağırdı. Anna öncelikle Zacatecas'a saldırarak orayı kontrol altına aldı. Daha sonra ise uzun bir yol kat ederek, soluğu Güney Texas'ın önemli kentlerinden San Antonio'da aldı. Anna'nın geldiğini fark eden Texaslılar ise eski bir Katolik misyonu olan Alamo Kalesi'ne sığındılar. Anna peşlerini bırakmamak da kararlıydı. Nitekim Alamo'da isyancıları sıkıştırdı ve acımasız şekilde hepsinin ölüm emrini verdi.⁸⁵ Bu olay Amerika Birleşik Devletleri'nde büyük bir infiale ve tepkiye neden oldu. Texaslılara destek veren çok büyük kampanyalar yapıldı ve katliam ABD'nin her yerinde lanetlendi. Artık Texaslılar intikam için sabırsızlanıyorlardı. Nihayetinde Santa Anna ve yanındakiler Güney Texas'ın küçük bir kasabasında kamp halinde iken, kuşatılarak baskınla teslim alındılar. Santa Anna Texaslıların elinden ancak bağımsızlık şartını kabul ettiği bir anlaşmayı imzalayarak kurtulabildi.⁸⁶ Fakat bu anlaşmayı yeni Meksika hükümeti tanımadı. Texas ise bu olaydan sonra "Tek Yıldız Cumhuriyet" olduğunu duyurdu.⁸⁷

Meksika hükümeti tüm olan biteni reddetse de yapabileceği pek bir şey yoktu. Çünkü Meksika'nın başka problemleri de vardı. Avrupa'nın güçlü devletleri Meksika'da sürekli olan askeri darbelerden rahatsızdı. Bu olaylarda kendi vatandaşları, şirketleri çatışmalardan ve yağmalardan dolayı sürekli zarar görüyordu. Fransa, Texas olayından sonra bunalımda olan Meksika hükümetinin güçsüzlüğünden yararlanarak şikayetini belirten ilk ülke oldu. Meksika hükümetinden şirketlerine verdiği zarar için 600 bin dolar talep etti.⁸⁸ Ekonomik olarak zaten zor durumda olan hükümet bu talebi derhal reddetti. Bunun üzerine Fransıız donanması Meksika körfezine girerek, Veracruz'a çıkarma yaptı. Böylece iki devlet arasında "Guerra de los pasteles"⁸⁹ denilen savaş

⁸⁵ Kirkwood, *a.g.e.*, s. 97.

⁸⁶ Foster, *a.g.e.*, s. 125.

⁸⁷ Howard Zinn, *Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi*, çev. Sevinç Sayan Özer, İmge Yay., Ankara, 2005, s. 157.

⁸⁸ Russell, *a.g.e.*, s. 152.

⁸⁹ Pastacılar-Fırıncılar Savaşı: Meksika'nın bağımsızlığından sonra yabancı düşmanlığının artması, sürekli olarak onların hedefte olması nedeniyle bir süre sonra Fransız pastacı ve fırıncılar da olaylardan nasibini almıştı. Sürekli olarak askeri darbelerle sarsılan yıllarda birçok kez yağmalama ve saldırı eylemleri altında kalan esnaflar Fransız büyükelçisine şikayette bulundularsa da olayları tam olarak engellemek mümkün olmadı. Hükümete sözünü dinletemeyen elçi 1838'de Meksika'yı terk ederek, Paris'e sığındı. Fransızlar zararları temin etmeyen Meksika ile diplomatik ilişkilerini kesti. Fakat herhangi bir ödeme yapılmayınca eyleme geçmeye karar veren Fransızlar önce Meksika limanlarını ablukaya almış daha sonra ise askerini Meksika'ya göndermişti. Böylece iki ülke arasında başlayan savaş kısa sürede Meksika'nın yenilgisi ile sonuçlanmış ve Meksika Fransa'ya 800 bin peso savaş tazminatı ödemek ve pastacıların zararını karşılamak zorunda kalmıştır.

başlamış oldu.⁹⁰ Bu savaşta da Meksikalıların imdadına Santa Anna yetişti. Bu olaydan sonra Anna'nın ülkesi için savaşına daha büyük bir kutsiyet addedilirken kendisi de unutulmaz bir savaş kahramanına dönüşüyordu. Fakat kısa bir süre sonra hiç beklemediği bir gelişme yaşandı. 1844 yılına gelindiğinde ise Anna'nın merkezi gücünden rahatsız olan taşra askerleri ittifak yaparak, bu sefer Santa Anna'ya karşı yönetime el koydular. Anna sürgüne yollandı. Bu şartlar altında genişleyen ABD'ye karşı Texas'ın üzerine Kaliforniya'ya kadar olan kuzey topraklarının tamamını kaybeden Meksika'yı bu kez yönetme bir umut olarak seçilen Santa Anna'da kurtaramadı. Günümüze kadar ülke için silinmez bir acıya dönüşen bu savaş neticesinde Meksika Amerika'ya ülke topraklarının yarısını terk ederek, bölgeden çekildi.⁹¹

1853'te tekrar başkan seçilen Santa Anna kilise ve ordunun özerkliğini daha da kuvvetlendirecek adımlar atmaya başladı. Özellikle liberaller ve kırsal kesimden destekçileri bu duruma tahammül edemez hale gelmişlerdi. Bunun üzerine liberaller "reform" adı verdikleri büyük bir ayaklanma başlattılar. Santa Anna böylesi bir tepki karşısında bir şey yapamadı ve sonunda 1855'te bir kez daha sürgüne yollandı.⁹² Bu onun için yolun sonuydu ve sürgünden sonra bir daha hükûmete dönemeyecekti. Liberaller ise o yıl Meksika'da gücü ele geçirmiş görünüyordular. Fakat kısa süre içerisinde muhafazakârlar ile bir iç savaşa girmek zorunda kalacaklar, bu savaş sırasında Avrupa'dan aldıkları borçlar ise ileride daha büyük bir uluslararası bunalıma yol açacaktı. Osmanlı diplomatları ile iletişime geçmeden hemen önce Meksikalılar, ağır bir savaşın içine çekilmek üzereydi.

⁹⁰ Osmanlı-Meksika ilişkileri açısından bu olay oldukça önemlidir. Meksika adı, Osmanlı belgelerinde ilk defa bu olay nedeniyle geçmektedir. Konuyla ilgili olarak kaleme alınan 16 Ocak 1839 tarihli hatt-ı hümayûnda, Fransa'nın Amerika'da bulunan Meksika hükümetine karşı savaş açtığı bilgisi verilirken, Fransa'nın çeşitli kaleleri fethettiği fakat Fransa politikasının savaşın gidişatına göre şekilleneceğine dair açıklamalar yer almaktadır. Dolayısıyla Osmanlılar, Meksika'yı bu olayla tanımışlardır. Bundan sonra da uzaklarda ki bu devleti takip etmeye de devam edeceklerdir. Bkz. BOA HAT 729/34.657.

⁹¹ R. Palmer-J. Colton, *Historia Contemporánea*, çev. Marcial Suarez, Akal Yay., Madrid, 1980, s. 384.; Bu Meksika-ABD savaşının ilginç hikayesi için bkz. Howard Zinn, *a.g.e.*, s. 158-177.

⁹² Chasteen, *Latin Amerika...*, s. 176.

4. OSMANLI-MEKSİKA DİPLOMATİK İLİŞKİLERİ KURULUYOR

Osmanlı-Meksika diplomatik ilişkileri XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren şekillenmeye başladı. 1860'ların başında Meksika liberal bir hükûmet tarafından yönetiliyor ve Avrupa ile yaşanan iç savaş nedeniyle bazı sorunlar yaşıyordu. 1861 tarihinde vatandaşlarının ve ticaretinin savaşta zarar gördüğünü düşünen Fransa, İspanya ve İngiltere'nin anlaşmalarıyla Meksika'ya toplu bir saldırı başlamıştı. Bir süre sonra bu gruptan İngiltere ve İspanya zararlarını tazmin ettiklerini düşünerek bölgeden ayrılırken, Fransa bir "Latin İmparatorluğu" hayaliyle bölgeye yerleşmeye başladı. Böylece Meksika tarihinde Fransızların etkisinde bir ara dönem evresine giriliyordu. 1867'ye kadar bu şekilde bir kukla imparatorlukla ülke Fransız uydusu olarak, işgal altında kalacaktı. İşte Meksika'dan Osmanlılara gelen ilk elçiler, bu uydu devletin diplomatları olacaktı. Fakat ilk Meksika diplomatının Osmanlı ülkesini ziyareti 1855 yılındaki Kırım Savaşı sırasında gerçekleşmiştir.

Aynı tarihlerde Osmanlılar, Rusya ile büyük bir savaşın içinde bulunuyorlardı. İngiltere ve Fransa'nın desteğiyle, Ruslara karşı Kırım Savaşı'nda mücadele içindeydi. Kudüs'te bulunan bir kilisenin içinde çıkan anlaşmazlık, büyük bir Avrupa savaşına dönüşmüştü.⁹³ Fransız İmparatoru ilan edilen III. Napoléon'un (1808-1873) büyük planları vardı. Çünkü bu sıralarda dünyada Katolik hamiliğini arzuluyordu. Dolayısıyla bu meselede Kudüs'te bulunan Katoliklerin davasının temsilcisi oydu. Bu mesele o yıllarda dünyanın her yerindeki yaptığı müdahalelerde olduğu gibi Katolikleri koruyucu bir politika takip ediyordu. Çar I. Nicola (1796-1855) ise uzun süredir Ortodoksların koruyucusuydu. İngiltere ise bu süreçte etki alanı gittikçe genişleyen Rus gücünü durdurmak istiyordu. Bu nedenle Fransa ile anlaşıp Osmanlılara kesintisiz bir destek vadettiler. Aynı zamanda ilk büyük sanayi savaşı da kabul edilen bu savaş yaklaşık üç yıl sürdü ve sonunda Osmanlılar ve müttefikleri Rus emperyalizmini durdurmayı başardı. Savaş sonunda Osmanlılar Avrupa uyumuna kabul edildiler.

⁹³ Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 345.

İşte bu savaş çok uzaklardaki Meksikalıların da dikkatini çekmişti. Nitekim Osmanlı arşivlerinde Meksikalı bir diplomatla karşılaştığımız ilk belge tam da 1855 tarihlidir. Bu belgede Meksika'nın Berlin elçisinin Osmanlıları ziyaret edeceği hakkında bir bilgiye rastlamaktayız.⁹⁴ 1855'te savaşın olağanca şiddetini sürdürdüğü bir yılda, Meksikalılar da muhtemelen bu savaşta ne olup bittiğini merak ediyorlardı. Bu nedenle Osmanlıları yakından görmek istiyorlardı. Öyle ki belgede General José L. Uruga (1810-1885) adındaki elçi Rumeli Ordusu'nun ziyaret etmek için Osmanlı Devleti'nden izin istemektedir. Savaş hakkında Rumeli Ordusu Müşiri Ömer Paşa ile bilgi alışverişinde bulunacağını öğrendiğimiz elçinin hakkında Bâb-ı Âli'ye çeşitli bilgiler verilmektedir. Zira elçinin kesinlikle Rus düşmanı olduğu ve savaşta Osmanlıları desteklediğini öğrendiğimiz belgede, bu nedenle elçinin gelmesinde bir sakınca olmadığına altı çizilmiştir.⁹⁵ General Uruga'nın hakkında gönderilen bir başka belgede ise konu anlatılarak elçinin Şumnu Ordugâhını ziyaret edeceği bilgisi verilmektedir.⁹⁶ Böylece Meksika'nın Berlin Elçisi'nin Osmanlı ordugâhına gitmek istediğini ve dünyada yankı uyandıran Kırım Savaşı'nı yakından görmek istediğini belgelerden öğreniyoruz. Anladığımız kadarıyla Meksikalı diplomatlar Osmanlı coğrafyasını oldukça merak etmekle beraber bu Akdeniz gücüyle ilişki kurmak da istemektedirler. Fakat iki ülke arasında 1860'ların ortalarına kadar Meksika Devleti'ndeki karışıklıklar nedeniyle kurulan ilişkiler kalıcı olamamış, uzun süreli anlaşmalar imzalanamamıştır. Ancak Fransa'nın bölgede egemenliğini kurmasından sonra Meksika-Osmanlı diplomatları protokol imzası için görüşmeler yapma aşamasına geleceklerdir.

4.1. Osmanlıların Latin Amerika Siyaseti

Meksika ile önemli bir protokol imzalama aşamasına gelen Osmanlı diplomasisi, aynı zamanda henüz o yüzyılda bağımsızlıklarını kazanan diğer Latin Amerika devletleriyle de ilişki kurmuştur. Henüz bağımsızlığını kazanan ve dünya piyasasına açılmak isteyen Latin Amerika ülkeleri açısından bakıldığında ise Orta Doğu'nun tüm limanlarına sahip ve önemli ticaret yolları üzerinde bulunan Osmanlılar ile bu

⁹⁴ Fakat elçi Osmanlıları ziyaret eden ilk Latin Amerikalı değildir. XVIII. yüzyılın sonunda Venezuela'nın bağımsızlık kahramanlarından olan Francisco de Miranda Osmanlı başkentini ziyaret etmişti. Miranda'nın Türkiye izlenimlerini anlattığı günlüğü hakkında bkz. Mehmet Necati Kutlu, *Venezuelalı General Francisco de Miranda'nın Türkiye Günlüğü*, Cümle Yay., Ankara, 2015.

⁹⁵ BOA HR.MKT 70./16; Yurdaydın, a.g.m., s. 123.

⁹⁶ BOA A.MKT.UM 125/13.

devletlerin ilişki kurmak istemesinden daha doğal bir şey olamaz. Ayrıca 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılması da bölgenin önemini arttırmıştı. Bu sebeple Amerikalılardan bölgede olmak için bir talep vardı.

Osmanlı diplomasisi ise bu devletleri takip ve merak ediyordu. Latin Amerikalılar için Orta Doğu ve Akdeniz çok önemli bir ticaret bölgesi iken, Osmanlılar için Latin Amerika toprakları merak edilen ve hakkında bilgi toplanan bir bölge olmanın ötesine geçmiyordu. Latin Amerikalı meslektaşlarından talep gelene kadar, Osmanlı diplomatları bölgeyi tanıyorlardı ama ticari ilişki kurmak için fazla uzak görüyorlardı. Bölgenin onlar açısından önemini ileriki yıllarda kavrayacaklardır. Dolayısıyla bu yıllarda ikili ilişkileri başlatan genellikle Latin Amerikalı diplomatların talepleri olmuştur. Bâb-ı Âli bu taleplere temkinli yaklaşmış, istişare kurullarında uzun süreler tartışarak karara bağlamıştır. Daima kapitülasyona yol açmayacak ve devletler arası hukuku temel alarak oluşturulacak anlaşmalardan yana olmuşlardır. Bu yıllarda Amerika kıtasındaki devletler ile Osmanlıların kurduğu ilişkilerde eşitlik ve karşılıklılık esası daima önemli rol oynamıştır. İlişkileri kuran diplomatlar ise Avrupa kıtasının önemli başkentlerinde diplomasi sürecini yürüten iki devletin, yetkili elçileri olacaktır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle bağımsızlıklarını yeni kazanan Latin Amerika devletlerinin Avrupalı büyük güçlerle çeşitli ticari ve diplomatik anlaşmalar yaptıklarına şahit oluyoruz. Bu yeni bağımsız devletler bir şekilde ayakta kalmak ve dünya devletleri ile ilişki kurmak için yoğun çaba içindeydiler. Özellikle İngiltere ve Fransa gibi önemli ülkeler de yeni bağımsızlaşan bu topraklara ürünlerini satabilecekleri bir pazar anlayışıyla bakıyorlar ve oralara yakınlaşmak istiyorlardı. Viyana Konferansı sonrası İngiltere'nin bariz şekilde Latin Amerika ülkeleriyle anlaşmalar yaptığını ve buralara şirketlerini gönderdiğini görüyoruz. Fransa'da aynı şekilde İngiltere gibi bölgede var olmak istediğinden sürekli olarak Avrupa ülkeleriyle ilişki içerisindeydi. Bunların yanı sıra diğer Avrupa devletleri de bağımsız ülkeleri hızla tanımış ve onlarla ticaret hacmini arttırmaya başlamıştı. Tabii ki bu devletler aynı şartlarda Osmanlılarla da çeşitli ticari ilişkiler içerisinde olmak istiyorlardı. Dolayısıyla bir Latin Amerika devleti ile Osmanlıların irtibata geçmesini sağlayan ilk öge ticaret meselesiydi. Bu görüşmeler ise iki ülkenin topraklarında birbirlerinin herhangi bir resmi temsilcilikleri bulunmadığı için genellikle Avrupa başkentlerindeki konsoloslara

aracılığıyla gerçekleşmişti. Yani Avrupa ülkeleri Osmanlı ve Latin Amerika ilişkilerinde bir ara istasyon rolü oynuyorlardı. Nitekim Osmanlı ile Latin Amerika arasında yapılacak birçok ticari anlaşmanın imzalandığı yer Avrupa başkentleridir. Özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra Latin Amerikalılar ile Osmanlıları yakınlaştıracak mesele göç konusu olacaktır. Geçmiş zamanlardan beri çok önemli bir sosyolojik mesele olan göç olgusu, özellikle XIX. yüzyılda sanayi ve ticaretin gelişmesi ve ulaşım olanaklarının artması ile sıklıkla yaşanan bir olay haline gelmişti. Aynı nedenlerle Osmanlı vatandaşlarının da birçoğu bu yolla yeni bir hayat kurmak ve ekonomik durumlarını düzeltmek için başka bir bölgeye yerleşmeyi seçmişlerdir. Yani şu söylenebilir ki Latin Amerika dünyası ile Osmanlıları karşılaştıran iki kavram “ticaret” ve “göç” meseleleridir.

Latin Amerika ülkeleri özellikle XIX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünyaya açılmak ve ticaretlerini geliştirerek, ülke ekonomilerini kalkındırmak amacıyla diplomatik faaliyetlerini arttırdılar. Zira Latin Amerikalılar bu dönemde birçok Avrupa ülkesi ile ticaret anlaşmaları yapmışlar ve yabancı yatırımcıları ülkelerine davet etmişlerdir. Arjantin ve Brezilya gibi gelişmekte olan büyük topraklara ve olanaklara sahip ülkeler 1850’lerden itibaren hızla dünya pazarına girmek için çaba sarfetmekteydiler. Daha önce bahsettiğimiz Meksika’da dahil birçok ülke bu yolu tercih ettiler. Bu ülkeler esasen Avrupa ülkeleriyle önemli ticaret anlaşmaları imzalarken, Osmanlılar ile de ilişki kurmak istediler. Özellikle 1869 tarihinde Süveyş Kanalı’nın açılması ile Doğu Akdeniz ticaretinin tekrar canlanması burada önemli yer tutuyordu. Ayrıca Doğu Akdeniz kıyıları geçmişten gelen dini merkezler olmasının yanında çok önemli ticaret limanlarına da sahip bölgelerdi. Latin Amerikalılar, Avrupa ile yaptıkları anlaşmalar ile onların Osmanlı dostluğundan yararlanarak veya ticari bağlantılarından faydalanarak bu bölgeye girmek niyetindeydiler. Bu şekilde Osmanlı elçileri ile iletişime geçmişlerdi.

Osmanlılar için Latin Amerika, tanınmayan ve hiçbir şekilde ilgilenilmeyen bir yer asla değildir. Özellikle I.Napoléon’un İspanya topraklarını işgal ettikten sonra yaşanan gelişmeler ve toplumların birer birer bağımsızlık sürecine girdikleri dönem, Osmanlılar

tarafından yazılan raporlar ile değerlendirmiştir.⁹⁷ Bizzat bunun kanıtlarını Osmanlı arşivinde bulunan ve Meksika'nın Fransız işgali altında kaldığı dönemde yazılan raporlardan ve daha sonra Küba'nın durumu hakkında yazılan belgelerden de anlıyoruz. Yani Osmanlı elçileri bu devletler ile ilişki kurmak için Bâb-ı Âli'den yetki istediklerinde, aslında bölge ülkelerini tanıyor ve durumlarını biliyorlardı. Osmanlı diplomasisi, tecrübenin verdiği birikimle bir şeyi daha çok iyi biliyordu o da kapitülasyon gibi ayrıcalık vaat eden sözleşmelerin ekonomiye getirdiği yükün neticesi. Osmanlılar, Latin Amerika devletleri ile ilişkilerinde en çok bu meseleye dikkat etmişlerdir. Nitekim ticaret anlaşmaları metinlerinde ve konsolosluk protokollerinde Osmanlı kordiplomatığının en çok itiraz ettikleri mesele karşı tarafın istediği ayrıcalıklar ve özel hukuk oluşturma konularıdır. Bâb-ı Âli ve hariciye vekaletinden yetkili elçiye gelen cevaplarda, devletin kırmızı çizgisi olarak yapılacak anlaşmalarda ayrıcalık konusunda asla taviz verilmemesi ve anlaşmanın devletler hukukunun sağladığı eşitlik ilkesi temelinde imzalanması defalarca belirtilmiştir. Devletin diplomatları sadece bu şartlarda Latin Amerika ülkeleri ile anlaşmalar imzalamakla görevlendirilmişlerdir.

Osmanlılara Latin Amerika devletleri içerisinde ilk ticaret anlaşması yapma teklifi son derece geniş verimli topraklara ve ticari imkanlara sahip Brezilya'dan gelmiştir. Brezilya, İngiltere, Fransa, Hollanda ve ABD gibi ülkelerle yaptığı ticaret anlaşmalarının ardından, onlar kadar geniş kapsamlı olmasa da Osmanlılarla da iki ülkenin ticari ilişkilerini belli kurallar içerisinde yürütülmesini sağlayan önemli bir anlaşmaya imza atmıştır. 5 Şubat 1858 tarihinde Londra'da imzalanan Brezilya-Osmanlı Ticaret ve Seyr-ü Sefain Antlaşması 11 maddeden oluşan ve karşılıklı eşitlik taahhütleri içeren bir anlaşmaydı. Bu anlaşma yaklaşık 10 yıl için öngörülmüş olsa da 1912 tarihine kadar yürürlükte kalmış ve iki ülke ilişkilerini düzenlemiştir.⁹⁸

Bir diğer önemli Latin Amerika ülkesi olan Arjantin ile de Osmanlılar XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Brezilya ile aynı nedenlerle ticari ilişki kurdular. Yine istek karşı taraftan geldi. Bir an önce ekonomisini canlandırmak isteyen ve Süveyş Kanalı'nın

⁹⁷ Bunlardan çok eski olan 1807 tarihinde Brezilya'daki gelişmeleri içeren raporun tahlili için bkz. Mehmet Necati Kutlu, "Osmanlı İmparatorluğu ve Brezilya İlişkilerinin Başlangıcına Dair Bir Deneme", *Osmanlı İmparatorluğu ve Latin Amerika Başlangıç Dönemi*, Ankara Üniversitesi Yayınları, ss. 29-63, s. 31.

⁹⁸ Temel, *a.g.e.*, s. 88.

açılmasında sonra tekrar önemi artan Doğu Akdeniz ticaretine katılmayı isteyen Arjantinliler çok geçmeden Osmanlılar ile temas kurmak niyetindeydi. Arjantin'in Paris büyükelçisi Balkari'nin 21 Temmuz 1870 tarihinde Osmanlı Devleti'nin bazı şehirlerinde konsolosluk açmak istediğini belirten bir mektup Bâb-ı Âli'ye ulaşmıştı. Bâb-ı Âli'ye gelen mektupta durumu bildiren Osmanlı elçisi, hükûmetten yetki istediğini belirtiyordu. Sonuçta iki devlet karşılıklı eşitlik ve devletler hukukunun kuralları çerçevesinde 1872 yılında on beş maddeden oluşan bir ticaret anlaşması imzaladılar.⁹⁹ Bu anlaşma da iki devletin karşılıklı dostluk göstergeleri içerisinde uzun süre yürürlükte kalmış, karşılıklı olarak elçiliklerin açılması ve ticari ilişkilerin yakınlaşması çerçevesinde daha belirgin maddeler konarak güncellenmiştir.

Şili Devleti ile Osmanlıların ilk karşılaşması ise çok daha başka bir mesele nedeniyle gerçekleşmiştir. Rusya'ya gemi satmak isteyen Şili'nin bunu Osmanlı toprakları üzerinden yapmayı istemesi ilişkilerin başlangıç noktasını oluşturmuştur. Washington büyükelçiliğinin raporlarından iki devletin bu konu nedeniyle görüşmeler gerçekleştirdiğini öğreniyoruz. Daha sonra iki devlet arasında ilişkiler Osmanlıların Şili'den aldıkları yeni silahlar ile devam etmiştir.¹⁰⁰ 1912 yılında ise Şili'nin bizzat Bâb-ı Âli'ye yaptığı başvuruyla, Suriye'de konsolosluk açmak istediğini bildirmesine rağmen, Osmanlılar onlara diğer Latin Amerika ülkeleri ile anlaşma yaptığı metinleri hatırlatarak, bunlar benzeri ikili anlaşma yapılmadan elçilik açmanın mümkün olmadığını bildirmişlerdir. Fakat sonunda sorun çözülmüş, iki ülke Latin Amerika ülkelerine uygulanan benzer prensipler temelinde anlaşma sağlayarak, I. Dünya Savaşı'ndan hemen önce konsolosluk protokolünü imzalamışlardır.¹⁰¹

Osmanlılar birçok Latin Amerika ülkesi ile aynı şekilde görüşmeler ve ticari alış-verişler yapmışlardır. Ayrıca devletlerin karşılıklı olarak birbirlerini nişanlar ve hediyelerle taltif ettikleri de olmuştur.¹⁰² Seçim kazanan Latin Amerikalı devlet başkanları, yeni durumu Osmanlı padişahlarına mektuplar yazarak bildirmişlerdir.

⁹⁹ Şebnem Atakan, "Osmanlı İmparatorluğu ile Arjantin İlişkilerinin Başlangıcı", *Osmanlı İmparatorluğu ve Latin Amerika (Başlangıç Dönemi)*, Ankara Üniversitesi Yay., Ankara, 2012, ss. 1-27, s. 4.

¹⁰⁰ Temel, *a.g.e.*, s. 82.

¹⁰¹ Temel, *a.g.e.*, s. 85.

¹⁰² Diğer bazı Latin Amerika ülkeleri ile de çeşitli şekillerde temas kuran Osmanlılar, bu ülkelerin siyasetini de takip etmiş, hakkında raporlar yazmış ve özellikle XIX. Yüzyılın son çeyreğinde gelişen göç olayları sonrası oraya giden vatandaşlarının sorunları hakkında başkente raporlar göndermişlerdir. Diğer bazı ülkeler hakkında ilişkiye dair belgeler için bkz. Temel, *a.g.e.*, s. 119-125.

Osmanlılar ise bu ülkeleri, sürekli takip etmişlerdir. Bu nedenle Osmanlı kordiplomatiği gerçek anlamda Latin Amerika coğrafyası hakkında bilgi sahibidir. Bağımsızlaşan bu yeni ulusları tanımakta ve durumlarını bilmektedir. Hatta bu ilgi Osmanlı diplomatlarının bazı benzerlikler kurmasına da neden olmuştur. Diplomatlar özellikle İspanyol sömürgelerindeki durumları rapor ederek, benzer sorunlarla boğuşan kendi ülkelerinin yöneticilerine yol göstermek istemişlerdir.¹⁰³ Bunlardan en ilginç olanlarından biri Küba hakkında yazılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Washington Elçiliği 1869 tarihli raporunda Küba'nın son durumunu oldukça ayrıntılı şekilde anlatmış ve ABD etkisinin Ada'da kesin olarak hissedildiğini hatta çok yakında bir müdahalenin söz konusu olabileceğini bildirmiş, yapılan propagandalardan bahsetmiştir. O sıralarda benzer bir şekilde Girit Sorunu ile uğraşan Osmanlı diplomatlarının raporları bu bağlamda değerlendirildiğinde oldukça önemli bir referans kaynağıydı. Diplomatlar daha sonra da Küba konusunda verdikleri raporlarda Girit sorunun benzer sorunlara yol açabileceğini belirterek, Bâb-ı Âli'yi uyacaklardır.¹⁰⁴

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bağımsız Latin Amerika devletlerinin istekleri üzerine onlar ile ticari ilişkiler kuran Osmanlı hariciye bürokrasisi sadece bununla yetinmemiş, bölge temsilcileri ve Avrupa'da bulunan diplomatları aracılığıyla bölge hakkındaki haberleri de takip etmişler, siyasi durumlarını analiz eden raporları Bâb-ı Âli'ye göndermişlerdir. Çok sayıda çevirisi yapılan gazeteler, dergiler, önemli makaleler başkente bir rapor olarak sunulmuş, İstanbul'da bulunan yöneticilerin Latin Amerika'nın güncel durumu hakkında bilgi sahibi olması sağlanmıştır. Ayrıca bu raporlarda diplomatlar sadece bilgilendirmeyi değil, oralarda yaşanan olaylar ile Osmanlı coğrafyasında yaşananlar arasında benzerlikler kurarak, başkenti uyarma gereğini de duymuşlardır. Diplomatların konu hakkında yorum ve tavsiyelerini yazmaları ayrıca önemlidir. Bu nedenle yazılan raporlarda Latin Amerika'da gelişen önemli siyasal olaylar hakkında ayrıntılı bilgi, Avrupa Devletleri ve ABD'nin olaylara bakışı ve yazanın kendi değerlendirmesini bulabilmek mümkündür.

¹⁰³ Nazan Çiçek, "Osmanlı İmparatorluğu ve Küba İlişkilerinin Başlangıcı", *Osmanlı İmparatorluğu ve Latin Amerika (Başlangıç Dönemi)*, Ankara Üniversitesi Yay., Ankara, 2012, ss. 63-118, s. 69.

¹⁰⁴ Çiçek, *a.g.m.*, s. 77.

4.2.Osmanlı-Meksika Ticaret Anlaşması

Meksika devletinin Osmanlı üzerine olan merakı bir Latin Amerika ülkesinin Avrupa içi meselelere olan ilgisi bakımından oldukça önemlidir. Finansal krizlerin ve siyasal buhranların etkisi altında olan bir devlet, Osmanlı belgelerinden öğrendiğimiz kadarıyla çok uzaklarda Karadeniz'in çevresinde gerçekleşen bir savaşa ilgi duymuştu. Bu ilgi sürekli olarak artıyordu. Benzer ilgiyi ise 1855 tarihinde henüz Devlet-i Aliye'de görememekteyiz. Osmanlı hariciyesinin Meksika üzerine dikkat kesilmelerini görmek için, 1862 yılını beklemek gerekecektir. O yılda tarihlenen birkaç Osmanlı belgesinde¹⁰⁵ Meksika'da monarşi kurulma ihtimalinden ve tahtın da Arşidük Maximilian'a teklifi projesinden söz edilmektedir. Osmanlı hariciyesinin öğrendiği bu detay Meksika tarihi açısından önemli bir noktayı işaret etmektedir.

1857-1860 yılları arasında Meksika'da muhafazakâr kreoller ile liberaller arasında bir iç savaş yaşanmıştı. Bu iç savaş sırasında Meksika'da bulunan İngiltere, İspanya ve Fransız vatandaşları maddi anlamda zarar görmüşlerdi. Ayrıca hükûmet de Fransa'dan borç aldığından dolayı Fransa'ya karşı ayrıca çeşitli yükümlülüklerin altına girmişti.¹⁰⁶ Bu yıllarda Fransız tahtında oturan III. Napoléon son derece maceracı bir dış politika izlemekteydi. İç sorunları dış politika tutkusuyula hafifletmeye çalışıyor, neredeyse her olaya burnunu sokuyor ve prestijini bu yolla sağlamaya çalışıyordu.¹⁰⁷ Bu nedenlerle Kırım Savaşıyla Avrupa'da prestij kazanan imparator, Afrika sömürge topraklarını geliştirmekle beraber, 1860'da Beyrut sorununa müdahil oluyor, Asya-Pasifik'te yaşanan Çin-Hindiçini çekişmesine karışıyordu.¹⁰⁸ İç politikada muhafazakârların desteğini almak amacıyla dış politikada da Katolik hamisi bir role bürünen III. Napoléon, 1861-65 Amerikan İç Savaşı'nın da patlak vermesi üzerine Meksika'ya asker çıkararak, sözde köktenci Katolik politikacılara destek oluyordu. İşte bu şartlarda Avusturya'yı Venedik'i İtalya'ya vermeye ikna etmek hem de Katolik dünyasının desteğini sağlamak için soylu bir hanedan üyesini seçmek istemesiyle, taht Avusturya

¹⁰⁵ BOA HR.SFR.3, 62/18.

¹⁰⁶ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 1022.

¹⁰⁷ Bu ilginç politikacı hakkında karşılaştırmalı bir analiz için bkz. Henry Kissenger, *Diplomasi*, çev. İbrahim H. Kurt, İş Bankası Yay., İstanbul, 2011, s. 95-129.

¹⁰⁸ Hermann Kinder-Werner Hilgemann, *Dünya Tarih Atlası*, 2.c., çev. Leyla Uslu, Odtü Yay., Ankara, 2008, s. 349.

arşidükü Maksimilian'a teklif edilmiş oluyordu.¹⁰⁹ Böylece yeni Meksika monarşisinin de kaderi şekillenmiş oldu.

Meksika'nın geleceğine dair tartışmalar Avrupa'da yapılmaya başlanınca Osmanlılarda konuya olan ilgilerini arttırmışlardır. Zira çok erken bir tarihte Arşidük Maksimilian'ın Meksika tahtı için en güçlü aday olduğuna dair dedikodular Avrupa'da henüz konuşulmaya başlanırken, Osmanlı hariciyesi bu haberi öğrenmiş ve hemen Bâb-ı Âli'ye bildirmiştir. Osmanlı hariciyesi tarafından üretilmiş olan bir belgede Fransa'nın Avusturya'yı diplomatik olarak yanına çekebilmek ve geçmişte neden olduğu İtalya sorunlarını unutturabilmek için Avusturya Arşidükü Maksimilian'ı Meksika tahtına aday gösterebileceği iddiası yer almaktadır. Hatta konu İngiliz elçisi Russell'a de sorulmuş O da bu soruya karşılık olarak; "Onu bir kısım güçler destekliyor, biz ise karşı çıkıyoruz." cevabını vermiştir.¹¹⁰

Meksika tahtına Habsburg Hanedanı'ndan birisinin oturması ihtimali üzerine Osmanlılar artık Meksika sorunuyla doğrudan ilgilenmeye ve dolayısıyla bu ülkedeki olayları da incelemeye başladılar. 1862'den itibaren takip ettiğimiz Osmanlı belgelerinde bu ilgiyi açıkça görebiliyoruz. Nitekim Fransız çıkarmasının başlaması üzerine Fransa'nın Veracruz ve Puebla Savaşları Osmanlı belgelerine de yansıyor. 23 Temmuz 1863 tarihli bir Osmanlı belgesinde, Fransa Ordusu'nun Meksika'da Puebla'yı zapt ettiği, bunun üzerine Osmanlı sınırlarında bulunan Fransız konsolosluk yetkililerinin zaferi kutlamak için top atışı yaptırdıkları ve şenlikler düzenledikleri anlatılmaktadır.¹¹¹ Ayrıca Tasvir-i Efkâr gazetesinin de buradaki savaşı takip ettiğini görmekteyiz.¹¹² Osmanlılar bir Avrupa devletinin Amerika macerasına oldukça ilgi duymuşlardı.

¹⁰⁹ Bir makalede Fransa'nın daha önce de aynı prensi Yunan tahtı için desteklediğini görmekteyiz. D. Dawson, The Archiduke Ferdinand Maximilian and Crown Of Grece, *The English Historical Review*, vol. 37, No:145, January 1922, ss. 107-114, s. 108.

¹¹⁰ BOA HR.SFR.3, 62/18.

¹¹¹ BOA, İ.HR, 201/11.495.

¹¹² Bu yıllarda Şinasi'nin çıkardığı Tasvir-i Efkâr Gazetesi, 1862-1869 yılları arasında yaptığı yayımlarda Fransa'nın Meksika istilasına dair önemli miktarda haber vermiştir. Gazete Avrupa'da gerçekleşen konu hakkındaki tartışmaları da ayrıca köşesinde değerlendirmiştir. Bu konuda bir örnek için Fransa asakirinin Meksika topraklarında bir operasyonu hakkında bkz. "Havadis-i Hariciye", *Tasvir-i Efkâr*, 3 M 1279 (3 Temmuz 1862), s.3.

Arşidük Maksimillan ise nihayet kendisine teklif edilen Meksika tahtını 1864 başlarında kabul etti.¹¹³ Arşidük tahta I. Maximiliano adını alarak oturdu. Yeni imparator, beklenenin aksine bir Katolik hamisi gibi davranmak yerine, yapıcı ve sorunları giderici politikalar izlemeye çalışacaktı. O bir Katolik hamisinden ziyade, arabulucu bir liberal rolü üstlenmişti. Memleketin tüm fikir insanları ile bir araya geliyor ve onların sorunlarını dinliyordu. Aynı zamanda Meksika'nın yerleşik geleneklerine saygı duyuyor, ve onları korunmasının yanında daha da sahip çıkılmasını belirtiyordu. Bu şekilde kısa sürede kendisine muhafazakârların dışında bir grup destekçi de edinmeyi başardı.

Meksika İmparatoru I. Maximiliano sadece iç ilişkileri düzeltmekle kalmayıp, dış ilişkilerde de adımlar atmaya kararlıydı. Aslında bu diplomatik bakışın önemli yanı Fransız diplomasisinin kesin olarak etkisi altında olmasıydı. Dolayısıyla bu dönemde başlayan Osmanlı-Meksika diplomatik ilişkilerini de bu bağlamda değerlendirmek daha doğru olacaktır. Siyaseti yürüten Habsburg-Bourbon ittifakı çok eskiden beri tanıdığı Osmanlı ve Orta Doğu coğrafyasına halen aynı gözle bakıyordu. Onlar açısından değişen bir şey yoktu fakat diplomasi Meksika adına yürütülürse sanki başka bir bağımsız devletmiş gibi Osmanlıların güveni kazanılabilirdi. Sadece Meksikalı diplomatlar açısından bölge merak edilen ve yeni bir coğrafya idi. Bu sebeple onların topladıkları bilgiler Fransızlar için değil ama Meksikalılar için hayati önemde olacaktı. Bu nedenle tahta çıkar çıkmaz İmparator I. Maximiliano ilişki kuracağı öncelikli ülkelerden biri olarak Osmanlı Devleti'ni seçti. 1864 temmuzunda oturduğu tahtının henüz ilk aylarında iken¹¹⁴, önemli bir diplomat olan Dr. José Pablo Martínez del Río'yu (1809-1882)¹¹⁵ Avrupa'ya gönderdi. Yunanistan, Osmanlı ve İran'ı ziyaret

¹¹³ New York Times'ın 7 Haziran 1864 tarihli gazete haberinden kral ve kraliçenin temmuz ayında bölgeye vardıkları ve ülke içindeki gruplarla olumlu görüşmeler yaptıklarını öğreniyoruz. *The New York Times*, 7 July 1864.

¹¹⁴ Çiçeği burnunda imparator Maximiliano hemen tahta oturduğunu Sultan Abdülaziz'e bildirmiştir. Bkz. Yurtaydın, *a.g.m.*, s. 136.

¹¹⁵ Meksika'nın en ünlü ve zengin ailelerinden Martinez Del Río'ların bir temsilcisi olan başarılı diplomat ve siyaset adamı Pablo Martinez del Río, İngiltere'de edebiyat, Fransa'da tıp eğitimi almış, tıp doktoru olmuştur. Daha sonra muhafakâr görüşlerinden dolayı bu grubun içine dahil olan Río onların sözcüsü olarak Arşidük Maksimillan'a Meksika'nın tahtını teklif etmiştir. İmparator Maximiliano tarafından Orta Doğu'ya diplomatik ilişkilerin kurulması için gönderilen Río, Osmanlı Devleti'ne atanan ilk Meksika elçisi olmuştur. Oldukça önemli temaslarda bulunan Río, Osmanlılar ile Meksikalıların dostluk temelli bir ilişki kurmasını sağlamıştır. Fransa'nın yenilgisi üzerine yeni hükûmet tarafından İtalya'ya sürgüne gönderilen Río daha sonra ülkesine dönerek, orada ölmüştür.

edecek olan fevkalade elçi Río, 7 Ekim 1864 tarihinde İstanbul'a vardı.¹¹⁶ I.Maximiliano tarafından gönderilen elçinin geliş amacı ise oldukça önemliydi. Hedefi jeostratejik mevkide bulunan ülkelerle bir an önce diplomatik ilişkileri kurmaktı. Bunun için Río öncelikle Bâb-ı Âli ile sıkı ilişkiler kurmak için yoğun çaba sarf etti. 15 Ekimde Sadrazam ile görüşmeyi başaran Río kısa bir süre sonra ise padişah tarafından kabul edilerek, Meksika'nın yeni devletini Osmanlılara kabul ettirdi.¹¹⁷ İmparator Maximiano ise hemen padişaha bir mektup yazarak Osmanlı devletinin büyüklüğünü anlatmış, hem padişah Abdülaziz'i övmüş hem de elçisinin meziyetlerini anlatmıştır.¹¹⁸

José Pablo Martínez del Río gerçekten önemli bir diplomattı ve iki devletin ilişkisinde çok önemli görevler üstlenecekti. Río, I.Maximiliano tarafından Müslümanlar ve Katolikler arasında ilişkileri sıklaştırması için özellikle görevlendirilmişti. Öncelikle kendisinden bu konularda diplomasi yürütmesi istenmişti. Ayrıca Río'dan mutlaka ticari anlamda Osmanlılar ile ilişkinin kurulmasına zemin hazırlayacak çalışmalar yapması istenmiştir. Nitekim bu mesajdan sonra yeni hedefi artık Osmanlı Devleti'nin Asya ve Afrika kıtalarında bulunan önemli limanlarının Meksika ticaretine açılmasını sağlamaktı. Río diğer taraftan güçlü kuzey devleti Rusya'yı da ikna etmek istiyordu. Sonunda bu başarılı diplomat istedikleri konusunda iki devleti de ikna etmeyi başardı ve Meksikalılar bu iki önemli coğrafya da konsolosluk açma iznini elde ettiler.¹¹⁹

Río sadece Osmanlılar ile ilişki kurmakla kalmadı. Aynı zamanda iyi bir gözlemci olan bu ilginç diplomat Osmanlılara dair çok hayati bilgileri de ülkesine beraberinde götürdü. Bu sebeple Meksikalıların Osmanlılar ile ilgili bildiği her şey bu diplomatın yazdıklarına dayanmaktadır. Río o yıllarda Osmanlıların diplomatik durumunu çok iyi analiz etmişti. Kendisi Osmanlıların yaşadığı sorunları çok iyi tahlil etmiş, "Doğu Sorunu" ve "Kapitülasyonlar" gibi çok hayati meselelere raporlarında değinmişti. Río'nun yazdığı raporlara göre Osmanlılar Avrupa'ya oldukça yüksek miktarda borçlu durumdaydılar. Kapitülasyonlar yüzünden almaları gereken yüzde 8 verginin sadece

¹¹⁶ Hilda Varela-Índira Lasel Sánchez, *Historia de las relaciones internacionales de México; 1821-2010*, c.7., cord. Mercedes de Vega, Dirección General de Archivo Historico Diplomático, México, 2011, s. 157-181, s. 171.

¹¹⁷ Arnold Blumberg, "The Diplomacy of the Mexican Empire 1863-1867", *Transactions of the American Philosophical Society*, Vol:61, No.8, 1971, s. 1-152, s. 23.

¹¹⁸ Yurtaydın, *a.g.m.*, s. 147.

¹¹⁹ Blumberg, *a.g.m.*, s. 27.

yüzde 1'ini alabiliyorlardı.¹²⁰ Bu bakımdan Bâb-ı Âli artık yapacağı ticari anlaşmalarda oldukça dikkatli davranıyordu. O yıllarda Meksika Dışişleri bakanlığı bürolarına Osmanlı hakkında giden belgelerde ana konu bu meseleydi. Dolayısıyla Meksikalılar, Osmanlılar ile yapacakları ticari anlaşmalarda ne yapmamaları gerektiğinin farkındaydılar. Orta Doğu bölgeleri için de geçerli olan bu kural onlar tarafından çok iyi anlaşılıyordu. Meksikalılar yeni geldikleri Orta Doğu'nun durumunu aldıkları notlarla başkentlerine bildiriyorlardı. Bunlardan dolayı I.Maximiliano tahtta olduğu sürece buradaki sorunlar karşısında elini rahatlatacak birçok bilgi edinmişti. Meksika hariciye nezaretine gelen notlar arasında Orta Doğu'nun sosyo-politik durumundan da bahsediliyor, bölgenin jeostratejik önemi üzerinde duruluyordu. Özellikle Orta Doğu ticaretine bir şekilde girmek isteyen Meksikalılar bir şeyin farkındalardı, asla emperyalist devletler gibi olmayacaklar, ticareti karşılıklı eşitlik prensibinde götüreceklerdi. Meksika dış işlerine gelen raporlarda bu konu çok önemli bir yer işgal ediyordu. Nitekim bu raporları okuyan bürokratlar Osmanlı ve İran devletleri ile ilişkilerinde kesinlikle karşılıklı eşitlik prensibinde hareket etmeleri gerektiğini söylüyorlardı.

Diplomatların özellikle yoğunlaştıkları bir diğer kavram “Doğu Sorunu” meselesiydi. Meksikalı diplomatlar öncelikle XIX. yüzyılın başından beri Osmanlıların yaşadığı gelişmeleri anlamaya çalışmışlardı. Bu şekilde Meksikalılar Osmanlıların genellikle yaşadığı dış sorunlarda adı geçen üç devleti tespit etmişlerdi. Bunlar Meksikalılara göre İngiltere, Fransa ve Rusya idi. Osmanlılar ayakta kalmak için bu devletler ile ilişkilerinde bir denge durumu kurmayı gözetiyorlardı. Örnek vermek gerekirse XIX. yüzyılın ortalarında sırf bu siyaset nedeniyle İngiltere ve daha sonra da Rusya ile iyi ilişkiler kurulmuştu.¹²¹ Bu ilişkiler bazen güçlü tarafın isteklerine boyun eğmemek için hayati önem kazanıyordu. Ayrıca Osmanlılar yeni şartlara uyum sağlamak için sürekli reform hareketlerine de girişiyorlardı. Fakat bunlar da iyi sonuçlar vermiyordu. Sonuçta Avrupalı devletlerin desteğinde hareket eden Bâb-ı Âli'nin, topraklarının merkeze uzak sınırlarında yaşayan topluluklar birer birer bağımsızlıklarını kazanıyorlardı. İçte yapılan reformlardan sonra hemen dışta bir toprak kaybı ortaya çıkıyordu. Avrupalıların nihai amaçları ise bu devleti sonunda aralarından paylaşmak

¹²⁰ Varela-Sánchez, *a.g.e.*, s. 172.

¹²¹ Varela-Sánchez, *a.g.e.*, s. 173.

üzerine şekillenmişti. Çoktan herkes ilgilendiği toprakları belirlemişti fakat bazı yerlerde itilaflar vardı.

Osmanlılar hakkında bölgeye bilgi gönderen bir diğer Meksikalı diplomat ve asker ise General José L. Uruga'ydı. Bu kişi ilk olarak Osmanlı belgelerinde Almanya'da bulunduğu sırada Kırım Savaşı'nı izlemek üzere Balkan coğrafyasına gelmek için izin istemesi nedeniyle geçiyordu. Uruga belgelerden takip ettiğimize göre bu izni almış ve 1855 yılında savaştan Osmanlı ordusunu yerinde inceleme şansını yakalamıştır. Daha sonra buradan ülkesine gönderdiği bilgiler ile, Meksikalılara bölgenin askeri ve siyasi durumu hakkında önemli veriler sağlayan Uruga, I.Maximiliano'nun tahta çıkması ile bir kez daha bölgeye gönderilecektir. Bu ikinci ziyaretinde ise geniş bir Avrupa gezisi yapan General Uruga, özellikle devletlerin askeri sistemlerini incelemiştir. Bu şekilde askeri yapıları inceleyerek Meksika'ya konu hakkında raporlar sunan Uruga, Meksika'da yapılması planlanan askeri reformlar için bölgeye bilgiler göndermiştir. Aynı şekilde Meksika hükûmeti Osmanlıları da içine alan Avrupa coğrafyasına bu şekilde gözlem yapmak ve bölgeyi tanıtan raporlar yazmak için birçok diplomatı görevlendirmiştir. Böylece oluşan bilgi havuzu Meksika hükûmetine yapacağı siyasi ve askeri reformlar için önemli bir altyapı sağlamıştır.¹²² Nitekim 1864 yılına ait raporlarda Osmanlı devletinin iç ve dış politik durumu, sosyal ve ekonomik yapısı ve jeostratejik önemi hakkında birçok bilgi bulunmaktadır. Bu bilgi akışı İmparator Maximiliano'nun tahttan indirilmesi ve akabinde alınan siyasi tavır gereği, Avrupa ve Osmanlı ile Meksika'nın tüm ilişkisini kesmesi üzerine sona erecektir.

Fakat bu süreçte önemli olan, bu bilgilere sahip Meksikalıların aynı zamanda Fransız işgalinin etkisi altında olmasıydı. Tabii ki bu kadar önemli bilgi ileride Meksikalı diplomatların bölge ile ilişkilerinde önemli kolaylıklar sağlayacaktı ama şimdilik I.Maximiliano'nun büyük efendisine karşı bir hizmeti olarak tanımlanabilirdi. Fransa, etki altında tuttuğu arşidükün hükûmetini kendi adına Osmanlılar ve İranlılara yollamıştı. Aslında ilişki kuran konsoloslara bizzat Avrupalılar için de çalışıyordu, zaten bu devletlerle ilişki kurulması istenen konular genellikle Fransa ve İtalya bağlamında tartışılıyordu. Meksika diplomatlarının Avrupa'da ilk durak noktaları bu

¹²² Varela-Sánchez, *a.g.e.*, s. 172.

bağlamda İtalya idi.¹²³ (O yıllarda İtalya'nın, Avusturya sorunu nedeniyle Fransız diplomasisinin merkezinde olduğunu hatırlayalım.) Unutmamak gerekir ki 1860'lı yılların sonunda Süveyş Kanalı'nın açılışı sürecinde Orta Doğu'da ağırlığını arttıran Fransa, yavaş yavaş gelişmekte olan İngiliz-Osmanlı yakınlaşmasına karşı da oldukça huzursuz durumdaydı. Bu nedenle Doğu Akdeniz'den asla çekilmek istemiyordu ve Meksikalı konsololar aracılığı ile bir başka şekilde de burada kalıcı olmak derdindeydi.

Bir süre sonra yeni bir sürecin başladığını Osmanlı belgelerinden takip edebiliyoruz. Çünkü I.Maximiliano'nun çok güvendiği diplomatlarından Don Leonardo Márquez'i (1820-1913) iki devletin bağlarını daha da güçlendirme ve karşılıklı iş birliğini arttırma amaçlı İstanbul'a fevkalade orta elçi tayin ettiğini görüyoruz.¹²⁴ 20 Ocak 1865 tarihli bu belgeden itibaren ilişkilerin hızla geliştiğine tanık olmalıyız. Artık Meksikalı diplomatların Bâb-ı Âli'de oldukça nüfuzlu hale geldiğini söyleyebiliriz. General Márquez, gerçekten önemli bir askerdi birçok kahramanlık nişanına ve devlet hizmet madalyasına sahipti ve görevinin başlangıcında okyanus ötesinden dost bir ülkenin güzel dileklerini ve iyi niyetini sunmak için bir de padişah Abdülaziz'e Meksika Nişanı getirmektedir. Meksika-Osmanlı ilişkilerinde önemli değişiklikler getirecek bu elçi 1865 martında Dersaadet'e ulaştı.¹²⁵ Onunla beraber artık ilişkilerin gittikçe sıklaştığına tanık olmaktayız. Nitekim bu yıl üretilmiş olan pek çok belge iki ülkenin ilişkisi konusunda önümüzü aydınlatmaktadır. Öncelikle elçi geldikten hemen sonra Osmanlı padişahının elçinin gelişinden memnuniyetini anlatan cevabi bir mektubun Meksika'ya gönderildiğini görmekteyiz. Burada sultan Abdülaziz karşılıklı olarak iyi niyetini bildirdikten sonra elçiye iki ülke arasında dostluk ilişkilerini geliştirmesi sırasında her türlü yardımın yapılacağını ve kolaylığın gösterileceğini bildirmiştir.¹²⁶ Ayrıca Meksika elçisi Márquez çok kısa bir süre sonra dostluk ve ticaret anlaşması imzalanması sözü almış, o anlaşma imzalanana kadar da ilişkilerin geliştirilmesini öngören ve yeni elçilikler açılmasını taahhüt eden bir mazbatayı da ünlü Hariciye Nazırı Mehmet Emin Ali Paşa'ya imzalatmayı başarmıştır. Bu antlaşmaya göre;

¹²³ Varela-Sánchez, *a.g.e.*, s. 173.

¹²⁴ BOA HR. SYS, 1947/33.

¹²⁵ Temel, *a.g.e.*, s. 49.

¹²⁶ BOA A.AMD, 6/26.

1- Meksika Devleti, diğer Avrupa devletlerinin memur bulundurduğu tüm Osmanlı iskeleleri ve büyük şehirlerinde konsolos veya konsolos vekili bulundurabilecek,

2- Gerek ziyaret, gerekse ikamet amaçlı kutsal topraklara gelmek isteyen Meksikalı ruhbanlar ve ziyaretçiler, Kudüs'te memuru bulunan Avrupa devletlerinin uyruklarının sahip olduğu muamelelerden ve korumadan yararlanacaklar,

3- Osmanlı Devleti'nde ikamet edecek konsolos ve konsolos vekilleriyle, Meksika uyruklular Osmanlı Devleti'nin en çok gözetilen ulus statüsü tanıdığı diğer ülkelerin memur ve vatandaşlarına tanıdığı hak ve hukuktan yararlanacak ve Osmanlı memurları tarafından diğerleri ile aynı seviyede tutulacaklardır. Meksika'da ikamet eden Osmanlı memurları için de karşılıklılık esası uygulanacaktır..¹²⁷

Osmanlı-Meksika diplomatik ilişkilerinin gerçek anlamda başladığını gösteren bu mazbata iki devletin karşılıklı ilişkilerinin eşitlik çerçevesinde kurulmuş olduğunu gösterip kesinlikle bir ayrıcalık olmadığını ortaya koymaktadır. Aynı yıllarda daha sonra bahsedeceğimiz Latin Amerika'nın diğer ülkeleriyle kurulan ilişkilerde de Osmanlıların aynı anlayışı koruduklarına şahit oluyoruz. Bu anlaşma 15 Ağustos 1865 tarihinde padişah onayına sunulmuş ve nihayet 4 Eylül 1865'te uygun olduğuna karar verilerek yürürlüğe girmiştir.¹²⁸

Bu mazbatanın onayı sürecinde peş peşe Meksika elçiliklerinin açıldıklarını görmekteyiz. Buna göre Süveyş Kanalı'nın açılması çalışmalarının başlamasından itibaren Orta Doğu coğrafyasında bir şekilde yer almak isteyen Meksikalılar nihayet İskenderiye'de bir konsolosluk açmayı başarıyorlardı. Buraya 5 Haziran 1865 tarihli bir Osmanlı Belgesi'nde¹²⁹ Mösyö Zaze Zogheb adlı kişinin konsolos tayin edildiğini görüyoruz. Bir diğer Osmanlı Belgesi'nde¹³⁰ bu sefer bir başka önemli Orta Doğu şehri olan Kudüs'e konsolos tayin edildiğini öğreniyoruz. Bu iki konsolosun beratlarının verilmesi için Meksika Sefiri Márquez'in bölgeye gitmeden önce, valilere gönderilmesini istediği taktirleri Bâb-ı Âli'ye verdiğini görüyoruz.¹³¹

¹²⁷ BOA İ.HR. 215/12446; Temel, *a.g.e.*, s. 51; Yurtaydın, *a.g.m.*, s. 180.

¹²⁸ BOA HR. SYS.1947/36.

¹²⁹ BOA HR. SYS.1947/34.

¹³⁰ BOA HR. SYS.1947/37.

¹³¹ BOA HR. SYS.1947/39.

Böylece çok önemli olan Doğu Akdeniz diplomasisine Meksikalılar 1865 ortalarında nihayet dahil olmuş bulunuyorlardı. Aynı mazbata ile benzer haklar eşitlik ilkesi çerçevesinde Osmanlı Devleti'ne tanınmış olsa da Bâb-ı Âli Meksika'da elçilik açmayacaktı. Osmanlıların, bölgede elçilik açması için bölgeye yaşanan toplu göçleri beklemek gerekecekti.

1865 yılı iki devletin karşılıklı ilişkilerden memnuniyetini gösteren birçok belge ile doludur. Özellikle bu yıl karşılıklı dostluğu kanıtlayan çok sayıda nişan verilmesi olayına tanık oluyoruz. Öncelikle mazbatanın imzasında gösterdikleri iyi niyetten dolayı Osmanlı diplomatları Meksikalılar tarafından ödüllendirilmiştir. Elçi Márquez'in bu hususta padişah Abdülaziz'e daha gelirken Meksika nişanı getirdiğini söylemiştik. 12 Haziran 1865 tarihli Osmanlı belgesinden ise Osmanlı diplomatlarına verilen nişanlar ile ilgili birçok detay öğreniyoruz. Meksika Devlet Sefiri tarafından yollanan mektupta, sözü edilen mazbatanın hazırlanmasından dolayı Divan-ı Hümayûn Tercümanlarından Arifi Bey için Komandor, Sermed Efendi için ise şövalye rütbesinden iki adet Santa Maria de Guadalupe nişan ve beratlarının Dersaadet'e gönderildiğini görüyoruz.¹³² 12 Temmuz 1865 tarihli diğer belgede ise, İngiltere'ye yazılan yazıdan I.Maximiliano'nun Londra Sefâreti I. Kâtibi Samet Efendi'ye Meksika madalyası verdiğini öğreniyoruz.¹³³ Yine aynı yıla ait bir başka belgeden imparatorun bu sefer Hariciye Nazırı Kamil Paşa'ya verilmek üzere Guadalupe Nişanı'nın bir kıta kordonunun hariciyeye takdim edildiğini görmekteyiz.¹³⁴ Meksikalılar tarafından aynı yıl bir iyi niyet göstergesi olarak, Kudüs'ün eski mutasarrıflarından İzzet Paşa ile Kudüs hükûmet tercümanı İsteryadi Efendi'ye de Guadalupe Nişanı verilmiştir.

Osmanlılar da bu süreçte Meksikalıları aynı şekilde ödüllendirmişlerdir. Öncelikle ilişkilerin tesisindeki başarısından ötürü General Márquez'e 28 Temmuz 1866 tarihinde I. Rütbeden Mecidiye Nişanı verilmesi uygun görülmüş, bu nişan elçinin dönüş için veda ziyaretine geldiği tarihte kendisine teslim edilmiştir. 16 Eylül tarihinde ise bir başka Meksika diplomatına Mecidiye Nişanı takdim edilmiştir.¹³⁵

¹³² Yurtaydın, *a.g.m.*, s. 125; BOA HR. SYS. 1947/35.

¹³³ BOA HR. SFR. 3. 104/16.

¹³⁴ BOA HR. SYS. 1947/38

¹³⁵ BOA İHR, 221/12888.

Artık karşılıklı ilişkilerin temelini atılmasından sonra resmi bir anlaşmanın iki devlet arasında teati edilmesi gerekiyordu. Bunun için iki ülke diplomatları karşılıklı bir çaba içerisine girdiler. Osmanlı Devleti'nin de yoğun çabasıyla bu süreç gittikçe hızlandı ve sonunda mazbatada imzası bulunan, Hariciye Nazırı Mehmet Emin Ali Paşa 10 Nisan 1866 tarihinde padişah tarafından tam yetkili olarak görevlendirildi. Meksika tarafını ise iki ülke arasında ilişkileri kurmayı başaran gözde Meksika elçisi Márquez'in temsil ettiği 6 Mayıs 1866 tarihinde iki müstesna diplomat tarafından imzalanan ve otuz maddeden oluşan sözleşmenin hemen başında iki ülke imparatorunun ilişkilerin geliştirilmesi ve dostluğun pekiştirilmesi konusunda karşılıklı iyi niyetlerini belirttikleri bölüm vardı. Ardından anlaşmayı imzalayan tam yetkili diplomatların üstün hizmet madalyaları sıralanmış ve metnin padişah onayına sunulacağı bildirilmiştir.¹³⁶ Bu antlaşmaya göre;

1. Bundan böyle Osmanlı ve Meksika uyrukları arasında sürekli sevgi olacaktır.
2. 4 Eylül 1865 tarihinde imzalanan mazbata ile Meksika uyruklarına verilmiş olan bütün hukuk, imtiyazlar ve muafiyetlerin bu muahede ile günümüzde ve gelecekte geçerli olduğu teyit edilmiş ve onaylanmıştır. Söz konusu mazbata bu anlaşmanın icrasından sayılacaktır. Osmanlı Devleti tarafından diğer devletlerin uyruk ve gemileriyle ticaret ve seyr-ü sefaine verilmiş ve gelecekte verilebilecek tüm hukuk, imtiyazlar ve muafiyetler en çok gözetilen uluslar gibi işlem yapılacak olan Meksika uyruklularına, gemilerine, ticaretine ve seyr-ü sefainine de verilecektir. Bundan böyle her iki tarafın uyrukları birbirlerinin memleketlerinde serbestçe gezip dolaşabilecekler, her türlü kara ve deniz ticaretiyle uğraşabilecekler, hane ve mağazalar kiralayarak her türlü ticari işlerini görebileceklerdir.
3. Her iki devletten birinin uyruğu kara ve deniz yoluyla diğerinin ülkesine giriş yaptığı veya ikamet etmek istediğinde hakkında yapılması gereken işlemler yapılacak, en çok gözetilen ulusların hakkında geçerli olan tüm teminat ve imtiyazlardan yararlanacak ve onların ödemekle yükümlü oldukları vergi ve resimleri ödeyecektir.

¹³⁶ BOA, A.DVNS.DVE.d, 56/3; *Muahadat Mecmuası*, 2. c, s. 24-32; BOA HR.ID, 1309/10; BOA HR.ID, 1784/5.

4. Her iki devlet, gezginlerine pasaport verecek ve verilmiş pasaportları vize edilecektir.
5. Devletlerden her birinin tüccar ve diğer uyrukları birbirlerinin ülkelerinin her tarafında hane, mezhep, özel işler ve çıkarlarından dolayı hiçbir şekil ve bahane ile asla rencide edilmeyecek ve bu konuda diğer dost devletler uyrukları hakkında geçerli olan işlemler uygulanacaktır. Uyruklar ve tüccarlar ticari ilişkilerinde her millet ve mezhepten vekil, simsar ve memur çalıştırabileceklerdir.
6. Osmanlı uyruklulardan Meksika'da ölenlerin cenaze ve definlerinde hiçbir şekil ve bahane ile taarruz ve hakaret olunmayacaktır.
7. Meksika uyruklular, Osmanlı Devleti'nin her tarafında eşit korumadan yararlanacaklar, tek veya toplu olarak evlerinde veya ayin ve bayramlaşmaya mahsus mevkilerde serbestçe ayin yapabileceklerdir.
8. Osmanlı ülkesinde ölen Meksika uyruklularla Meksika'da ölen Osmanlı uyrukluların malları, mahalli hükûmet tarafından emniyete alınıp defteri yapıldıktan sonra hak sahiplerine verilmek üzere en kısa sürede ve en emniyetli şekilde tarafların elçi, maslahatgüzar, konsolos ve konsolos vekillerine teslim edilecektir.
9. Taraflardan her birinin uyrukları diğerinin ülkesinde emlak hakkında geçerli olan kanun ve nizamlara tabi olacaklardır.
10. Meksika uyruklulardan bir veya birkaçı tarafından işlenecek suç veya cinayet, Osmanlı uyruklulardan biri aleyhinde meydana gelmiş ise dava Meksika tercümanı, konsolos veya konsolos vekili hazır olduğu halde Osmanlı mahkemelerinde Osmanlı ceza kanunları hükümlerine uygun olarak görülecek ve hüküm verilecektir. Fakat suç veya cinayet Osmanlı uyruklulardan biri hakkında meydana gelmemiş ise suçlular Meksika kanunlarına uygun olarak muhakeme edilmek ve cezalandırılmak üzere Meksika elçi, maslahatgüzar, konsolos veya konsolos vekillerine teslim edilecektir.
11. Her iki devletin elçi, ortaelçi, mukim elçi, maslahatgüzar, konsolos ve konsolos vekilleri açık veya gizli birbirlerinin uyruklarını patent veya selamet kağıdı vermek suretiyle koruma altına alıp meşru hükûmetlerinin tabiiyetleri altından çıkaramayacaklardır.

12. Memurlar, bu ahitname ile konulup her iki devlet tarafından onaylanmış olan usul ve hükümlerin tarafların ülkelerinde bozulmasına fırsat vermeyecekler, korunmasına dikkate ve nezaret edeceklerdir.
13. Osmanlı tebaası ile Meksika tebaası arasında kavga veya dava meydana geldiğinde diğer Avrupa Devletleri ile akd olunmuş ahitnamelerin hükümlerine uygun olarak Meksika tercümanı hazır olduğu halde her iki tarafın ifadelerinin dinlenilmesi, davanın fasıl ve halli Osmanlı mahkemelerinde olacaktır.
14. Taraf devletlerden her birinin memurları ve diplomatları diğerinin ülkesinde en çok gözetilen devletin memurlarıyla aynı rütbeden olan memurlarının halihazırda yararlanmakta oldukları veya gelecekte olabilecekleri hukuk, imtiyazat ve muafiyat ve izinlere sahip olacaklardır.
15. Taraf devletlerden her birinin uyruk veya vekil ve memurları Osmanlı ve Meksika ülkelerinin her tarafında gerek iç ticarete bulunmak gerekse diğer ülkelere ihraç edilmek üzere diğer devletlerin uyruklarının satın almasına izinli oldukları tüm tarımsal ve sınai ürünleri istisnasız satın alabileceklerdir.
16. Her iki devletin uyruklarının gemileri, diğer devletlerin uyruklarının gemileriyle ithal ve ihraç olunabilecek her çeşit mal ve ürünü, onlar hakkında geçerli olan usul ve şartlarla en çok gözetilen uluslar uyrukları tarafından ödenmekte olan resim ve vergilerden başka ve fazla bir şey ödemeye mecbur bırakılmaksızın söz konusu uyruklar için belirlenen mevkilerde alışılabilen şekilde ithal ve ihraç edebileceklerdir.
17. Limanların zabıta işleri, gemilere eşya yüklenmesi ve boşaltılması, mal ve eşyanın emniyeti hususlarında Osmanlı ve Meksika uyrukları ikamet ettikleri memleket ve mevkilerde yürürlükte olan mahalli kanun ve nizamlara diğer dost devletlerin uyrukları hakkında ne şekilde geçerli ise o şekilde tabii olacaklar ve malları daima en çok gözetilen uluslarla tam eşitlik derecesinde olmak üzere muahedelerin belirlediği şeylerden başka vergi ve resim ödemeye mecbur tutulmayacaklardır.
18. Kaçırma suretiyle ithal olunan mal, gereğine göre Osmanlı veya Meksika hazinesi tarafından zapt edilir ve el konulur. Fakat söz konusu malı mahalli hükümetler zapt ettiğinde, sahibinin tabi olduğu konsoloshaneye geciktirmeden bu hususa ilişkin bir soruşturma evrakı veya mazbata düzenleyip gönderecekler

ve hile olduğu kesin ve geçerli bir şekilde sabit olmadıkça hiçbir mala kaçırma adıyla el koyamayacaklardır.

19. Her iki devletin uyrukları arasındaki ticaretin tam emniyeti için hangi zamanda olursa olsun devletlerin ve hükümdarların dostluklarının kesintiye uğraması halinde iki devletin tüccarlarının işlerinin düzenlenmesi ve mülklerinin satılması amacıyla sahillerde ikamet edenlere altı ay, memleket içerisinde ikamet edenlere tam bir yıl süre verilecek ve istedikleri iskelelerden gemilerine binmek için ellerine selamet kâğıtları verilecektir. Tarafların memleketlerinde ikamet ederek sanat veya özel bir işle meşgul olanlar, kendi hallerinde durdukça ve ülkenin kanun ve nizamlarına aykırı bir harekette bulunmadıkça kişisel hürriyetleri ve mallarının tasarruf hakları ihlal edilmeksizin ikamet ve yapageldikleri iş, güç ve sanatla meşgul olmaya devam etme hakları olacak ve hiçbir çeşit mal ve eşyaları zapt ve müsadere olunmayacak ve sakini oldukları memleket halkının mal ve eşyası hakkında belirlenecek ve tahsis olunacak olan vergilerden başka bir şey ödemeye mecbur tutulmayacaklardır. Şahıslar arasında olan borçlarla, genel ve kumpanya hisseleri müsadere ve zapt olunamayacaktır.
20. Her iki tarafın limanlarına girip çıkan Osmanlı ve Meksika gemileri hakkında gümrük ve mahalli bahriye memurları tarafından en çok gözetilen ulusların gemileri hakkında yapılan araştırmalardan fazla araştırma yapılamayacak, söz konusu gemilerle yükleri dahi en çok gözetilen ulus gemileri tarafından ödenen vergilerden başka ve fazla olarak gümrük ve demir resmi veya başka bir adla vergi ödemeye mecbur edilmeyecektir.
21. Meksika tüccar gemileri Karadeniz ve diğer denizlere gitmek ve dönmek üzere Akdeniz ve Karadeniz Boğazlarından serbestçe geçebilecek, savaş gemileri ve diğer dost devletlerin gemilerinin sahip olduğu hak ve imtiyazlardan yararlanacaklardır. Ticaret ve savaş gemileri Osmanlı Devleti'ne bağlı bütün limanlara en çok gözetilen ulusların savaş ve ticaret gemileri hakkında konu olan şartlarla yaklaşacak ve girip çıkacaklardır. Osmanlı Devleti söz konusu gemileri kendi uyruklarının her türlü saldırı ve taarruzundan koruyacak ve bunun için gerektiğinde ferman çıkaracaktır. Osmanlı savaş ve ticaret gemileri

de Meksika'nın diğerk devletlerinin gemilerine açık bütün limanlarına serbestçe girip çıkabilecektir.

22. Meksika gemilerine Akdeniz ve Karadeniz Boğazlarından geçişleri için verilmesi mu'tad ve şart olan fermanlar, gemilerin olabildiğince az beklemelerini gerektirecek şekilde verilecektir.
23. Tarafların gemilerinden bir avaryasını tamir etmek veya fırtınadan veya deniz hırsızlarıyla korsanların takiplerinden veyahut diğerk bir tehlikeden kurtulmak için diğerklerinin idaresi altında bulunan liman veya diğerk mevkilere sığınmak zorunda kaldığında kabul, himaye ve iyi muamele görecektir. Taraflardan birinin gemisi diğerkinin sahilinde kazazede olduğunda içinde kurtulan adamlar ihtiyaç duydukları yardımı alacak, kurtarılacak mal ve eşyalar ilgililerin aracılığıyla sahiplerine verilmek üzere kazanın meydana geldiği mahalle en yakın olan Osmanlı ve Meksika Konsoloshanesi'ne teslim edilecektir.
24. Tarafların ticaret gemilerinin sahipleri ve kaptanları hiçbir durumda gemileriyle asker, mühimmat ve harp aleti nakline zorlanmayacak hatta bu hususta kendilerine başvuru olursa işlerine gelmeyecek teklifleri reddetmekte serbest olacaklardır.
25. Taraflardan her birinin bayrağı hakkında diğerkinin ülkesinde diğerk dost devletler bayraklarının sahip olduğu muamele, saygı ve selam resmi icra olunacaktır.
26. Her iki devletin harp ve ticaret gemileri birbirleri hakkında her türlü dostluk alameti ve saygı gösterecekler bütün zaman, mevki ve hallerde medeni devletler tarafından onaylanan ve uygulanan ve devletler hukuku gereklerinden olan imtiyazat ve saygıya riayet edeceklerdir. Söz konusu gemilerden birinin kuvvetini kötüye kullanması vahim bir tecavüz hareketi sayılacaktır.
27. Osmanlı ve Meksika gemileri tabi oldukları devletin bayrağı altında tam emniyetle seyr-ü sefer edebilecekler fakat diğerk bir devletin gemisine hiçbir durumda kendi bayraklarını açmak hukukunu terk edemeyeceklerdir.
28. Taraflar mevcut ilişkilerinin kuvvetlendirilmesi ve uyruklarının genel menfaatlerinin arttırılmasında en etkili sayacakları bentlerin bu muahedeye konulması hukukunu muhafaza ederler. Bu kabilden olan bentler usulünce

onaylandıktan sonra bu ahitnamenin tamamlayıcı parçaları sayılacak ve içine aldığı şartlar hüküm ve kuvvetinde bulunacaktır.

29. Bu ahitnamenin tüm hükümleri Osmanlı padişahının ve Meksika imparatorunun ülkelerinin her tarafında yürürlükte olacaktır.
30. Her iki tarafça dostane bir şekilde sonsuza kadar yürürlükte tutulmak üzere murahhaslar tarafından imzalanıp mühürlenmiş bu dostluk ticaret ve seyr-ü sefain ahitnamesi, hükümlerinin hiçbir kimse tarafından bozulmasına izin vermeyecek olan iki devlete tasdik için gönderilecek, taraflarca vaat olduğu gibi hiçbir maddesi değiştirilmeksizin uygulanmak üzere murahhasların imzasından itibaren altı ay kadar mümkünse daha az zaman zarfında her iki devlet tarafından kabul ve tasdik olunacak ve tasdiknameleri söz konusu süre içerisinde Dersaadet'te teati olunacak ve mübadelesi gününden başlayarak yürürlükte olacaktır.

Hatime söz konusu maddelerin tarafımdan kabul ve tasdik olduğu gösteren tasdikname-i hümayûnun Meksika Devleti tarafına verildi.

29 Zilhicce 1282-14 Mayıs 1866

Bu anlaşma Meksika-Osmanlı ilişkilerinde bir dönüm noktasını ifade ediyordu. Meksika ile Osmanlı hükûmeti nihayetinde birçok konuda mutabık kalarak, eşit şartlarda bir medeni anlaşma yapmışlardı. Anlaşma yapıldıktan hemen sonra Meksika elçisi Márquez görevinin tamamlandığı düşünülerek, I.Maximiliano tarafından görevden alındı. Daha sonra Bâb-ı Âli'ye ve padişahın huzuruna çıkarak İstanbul'dan ayrıldı.¹³⁷ Ayrıca bu süreçte kurulan diplomatik ilişkilerin Meksika imparatorunu memnun ettiğini öğrendiğimiz bir mektup da Bâb-ı Âli'ye gönderilmiştir.¹³⁸

Anlaşmanın imzalanmasından sonra ise son maddesinde de belirtildiği gibi onay sürecine girildi. Fakat Meksika'da artık işler yolunda değildi. I.Maximiliano'ya karşı muhalefet artmış ve Amerika Monroe Doktrini meselesini sık sık gündeme getirir olmuştu. Bu süreçte Osmanlıların Meksika'yı daha yakından takip ettiğini görmekteyiz. Bu yıl iki devlet arasında ufak çaplı bir Kudüs sorunu yaşanmışsa da o da hemen çözüme kavuşturulmuştu. Fakat bu dönemde asıl olan Osmanlı Hariciyesi'nin

¹³⁷ Temel, *a.g.e.*, s. 60.

¹³⁸ Yurtaydın, *a.g.m.*, s. 240.

Meksika’da olan gelişmeleri takip etmesi ve yorumlaması olmuştur. Ulaşabildiğimiz belgeler özellikle bu süreçte Amerika’nın, Fransız işgali karşısında çok açık bir tavır koyduğunu da göstermektedir. 1866 yılından itibaren yaklaşık dört yıldan beri devam eden Fransız istilası artık Meksika’da büyük tepki çekmektedir. Özellikle Amerika’nın iç savaşı sonrasında tekrar Latin Amerika politikasına ağırlığını koyması üzerine Fransızlar oldukça güç bir durumda kalmışlardır. Amerikalı diplomatların Monroe Doktrini vurgusu bu yıllarda artmıştır. Hatta bunu bazı Osmanlı belgelerinden dahi takip edebiliyoruz. Şubat 1866’da Fransa’nın Meksika’daki varlığını işgal olarak tanımlayan Amerika, 1866 yılının olaylarının derlendiği bir hariciye belgesinde ise, Prusya ile savaşmakta olan Avusturya Ordusu’nun herhangi bir neferinin Meksika’ya geçmesini, savaş sebebi saydıklarını açıkça ilan etmiştir.¹³⁹ Bu gösteriyor ki artık Avrupa’dan imparatorluğu korumak için gelecek takviye askerlere dahi, Washington’un tahammülü kalmamıştır. İç savaştan güçlenerek çıkan Amerikalıların bu ultiyatomu neticesini de hemen vermiştir. Zira bir başka sayfadan öğreniyoruz ki, Avusturyalıların yeni kıtaya asker göndermesi hükûmet tarafından iptal edilmiştir.¹⁴⁰

III. Napoléon her şeye rağmen kıtada kalarak, Latin Amerika’da etkisinin sürmesi taraftarıydı. Fakat Fransızlar için beklenmeyen haber Amerika’dan değil, Avrupa’dan geldi. Bir süreden beri etkili bir dış politika izleyen Alman şansölyesi Otto von Bismarck (1815-1898), 1866 tarihine gelindiğinde ikinci büyük savaşına hazırlanıyordu. I.Maximiliano’nun abisi Avusturya İmparatoru Franz Joseph’in ülkesi Bismarck’ın yeni hedefiydi. Alman birliğini sağlamakta kararlı olan şansölye hazırlıklarını tamamladıktan sonra en büyük düşmanı olan Avusturya’ya savaş açtı. 1866 yazında Prusya Ordusu General Moltke (1800-1891) komutasında Avusturya Ordusunu Königgrätz’de adeta ezip geçerken, kısa süre içinde Bohemya tamamen Prusya ordusunun işgali altına girdi.¹⁴¹ Bu savaş Avrupalı devletleri olduğu gibi İmparator Napoléon’u da adeta şaşkına çevirmiştir. Bu nedenle imparator Meksika İstilasası için kullandığı 28.000 Fransız askerini aynı yıl içerisinde acil olarak geri çağırarak zorunda kalmıştır.¹⁴² Şubat 1867’de ise Fransızların son orduları da Meksika’dan çekilmiştir.¹⁴³ Asker desteğinin aşamalı olarak ortadan kalkmasıyla¹⁴⁴

¹³⁹ BOA HR.SYS, 173/51.

¹⁴⁰ BOA HR.SYS. 173/50.

¹⁴¹ Geogrey Wawro, *The Franco-Prussian War*, Cambridge Uni. Press, Cambridge, 2003, s. 16.

¹⁴² Wawro, *a.g.e.*, s. 18.

¹⁴³ Hilgemann-Kinder, *a.g.e.*, s. 363.

I.Maximiliano Amerika destekli¹⁴⁵ Benito Juarez (1806-1872) karşısında oldukça zor durumda kaldı. Meksika'nın eski başkanı ve liberallerin tartışmasız lideri olan Juarez, zaten güçlü bir halk desteğinin yanında bir de uluslararası destek sağlamasıyla hızla şehirleri geri almaya başladı. New York Times gazetesi 14 Haziran 1867 tarihli sayısında imparatora yapılan suçlamalara yer vererek, imparatorluğun kaderinin artık Juarez ve arkadaşlarının elinde olduğunu okuyucularına haber veriyordu.¹⁴⁶ Kısa süre sonra yapılan mahkeme onlar hakkında idam cezası verdi. Fakat henüz mahkeme aşamasında iken Avrupa'nın önde gelen siyasetçileri ve fikir adamları I.Maximiliano'nun hayatını kurtarmak için yeni hükûmete birçok mektup yazdılar. Bu mektup yazarlar arasında ünlü yazar Victor Hugo (1802-1885) ve o yılların en önemli siyaset adamlarından Giuseppe Garibaldi'de (1807-1882) vardı.¹⁴⁷ Fakat dört yıllık bu maceranın sonuna gelinmişti. I.Maximiliano ve beraberindekiler tüm itirazlara ve dünya kamuoyunun baskılarına rağmen kötü sondan kurtulamayarak, 19 Haziran 1867 sabahı kurşuna dizilerek idam edildiler. Onun maceracı imparatorluk serüveni kötü bir sonla bitmişti ama bu aynı zamanda Meksikalılar için de çok önemli yılların kaybı anlamına geliyordu. Dört yıl boyunca adeta bir iç savaş yaşayan devlet uzun süre toparlanamayacaktı. I.Maximiliano'nun serüveni 40 bin Meksikalının ölümüne ve 10 bin civarında insanın da sakat kalmasına yol açtı.¹⁴⁸ Meksika iç savaştan hemen sonra başlayan bu işgal ile tam anlamıyla sarsıldı. Porfirio Diaz'ın düzenli başkanlığına kadar da iç karışıklıklardan kurtulamadılar. Dönemin Osmanlı Sultanı Abdülaziz İmparator Maximiliano'nun ölüm haberini ünlü Avrupa gezisi sırasında Paris'te III. Napoléon ile birlikteyken almıştı.¹⁴⁹ İstanbul'a döndükten sonra ise onun emriyle, işlediği iddia edilen suçları dolayısıyla Haziran 1867'de kurşuna dizilen I.Maximiliano'nun ölümü nedeniyle, iki ülkenin dostluğuna binaen Osmanlı bandırası taşıyan gemilerin bayrakları yarıya indirildi.¹⁵⁰ Bu olaydan sonra Meksika'da imparatorluk sona ermiş, güç tekrar liberallerin eline geçmiştir. Dolayısıyla bu

¹⁴⁴ Özellikle İmparator Maximiliano Avusturya ve Belçikalı gönüllülerin desteğine güveniyordu. Bkz. Hamnett, *a.g.e.*, s. 173.

¹⁴⁵ Amerikan İç Savaşı'ndan hemen sonra 3000 kişilik ordu desteği için bkz. Foster, *a.g.e.*, s. 138.

¹⁴⁶ New York Times, *a.g.m.*, 14 Haziran 1867.

¹⁴⁷ Bob Navarro, *Cauntry in Conflict*, Hibris Coop., 2008, s. 90.

¹⁴⁸ Jerome R. Adams, *Liberators, Patriots and Leaders of Latin America*, McFerland Company Yay., 2010, s. 109.

¹⁴⁹ François Georgeon, *Sultan Abdülhamid*, çev. Ali Berktaş, Homer Kitabevi, İstanbul, 2006, s. 38.

¹⁵⁰ BOA A.MKT.UM, 387/90.

antlaşma yeni hükûmet tarafından tanınmayınca, onaylanmayarak yürürlüğe girmemiştir.

5. 1876 SONRASI OSMANLI-MEKSIKA İLİŞKİLERİ

5.1. Osmanlıların Porfirio Diaz Dönemi'nde Meksika Siyaseti

İmparator Maximiliano'nun idamı sonrası Osmanlılar Meksika siyasetini izlemeye ve bölge hakkında değerlendirmeler yapmaya devam ettiler. Bu süreçte Osmanlı diplomasisi yeniden anlaşma çabası için de olmasa da diplomatlar Meksikalıları gözlemlemişlerdir. Bu sayede Bâb-ı Âli'ye bölge hakkında bilgiler ve kişisel analizleri de içeren çeşitli raporlar göndermişlerdir. Bu raporların içeriğine geçmeden önce ise Osmanlıların değerlendirmelerinin yapıldığı yıllarda Meksika'nın siyasi durumunu incelemek ve o yıllarda ülkenin hangi dinamikler ile hareket ettiğini tespit etmek lazımdır.

Meksika'yı yüzyılın son çeyreğini de kapsayacak şekilde yaklaşık olarak I. Dünya Savaşı öncesine kadar General Porfirio Diaz (1876-1911) yönetmiştir. Meksika tarihinde bu döneme "El Porfiriato dönemi" denir.¹⁵¹ Güney bölgesinde komutan olan ve I.Maximiliano'nun ordularına karşı birçok başarı sağlayan ve aynı zamanda 2 Mayıs Zaferi kahramanlarından da olan Porfirio Diaz hırslı kişiliği nedeniyle Fransa müdahalesinden sonra daha çok ön plana çıktı. Benito Juarez'in popülaritesinin de farkında olan Diaz, çeşitli planlar hazırlayarak askeri darbeye yönetimi ele geçirmeyi denedi. Fakat planları liberal kuvvetlerin güçlü olmasından dolayı başarılı olamadı. 1872 tarihinde ise Benito Juarez'in ölümü Liberalleri başsız bıraktı. Ne liberallerin diğer güçlü isimlerinden olan Sebastián Lerdo de Tejada (1823-1889) ne de José María Iglesias (1823-1891) liberal kuvvetleri bir arada tutabilecek güçte insanlar değildi.¹⁵² Bu nedenle General Diaz gittikçe taraftar toplayarak güçlendi. 1876 tarihine gelindiğinde hazırladığı planla yönetimi bir kez daha darbeye devirme teşebbüsünde daha bulundu. Bu sefer güçsüz ve başarısız başkan Tejada, Diaz'ın ordusuna yenilerek başkanlık koltuğundan ayrıldı. Böylece yaklaşık 35 yıl sürecek Porfirio Diaz dönemi başlamış oluyordu. 1873 yılı yaşanan ilk kapitalizm krizinin hemen sonrasına denk gelen bu dönemde, yükselen nüfus artışının yanında, insanların yeni talepleri, bunları karşılamaya çalışan ve hızla gelişen sanayileşme, ulaşım sektörünün gelişmesi gibi

¹⁵¹ Javier Garciadiego, "El Porfiriato (1876-1911)", ed. Gisela Von Wobeser, *Historia de México*, Academia Mexicana de Historia, 2010, ss. 209-227, s. 211.

¹⁵² Garciadiego, *a.g.e.*, s. 211.

süreçler rekabeti de arttırmıştı. Latin Amerika için bu yıllar şehirlerin, sanayinin, demir yollarının gelişmesi ve yabancı yatırımcıların bölgeye gelerek uluslararası ticareti canlandırdığı bir döneme denk geliyordu.¹⁵³ Bu nedenle bölge yabancı yatırımların etkisi ve sanayileşme hızıyla çok kısa bir zamanda büyük bir gelişme gösterdi. Diaz'da yabancı yatırıma destek vererek, ülkesinin gelişmesine katkı sağlamıştı. 1876 yılında gücü ele geçiren Diaz dönemi, XX. yüzyılın başına kadar sürdü. Bu süreçte defalarca seçilen Diaz bir dört yıllık ara dönem dışında (1880-1884) sürekli olarak devlet başkanlığı yaptı. Bu süreçte çeşitli gruplarda insanlarla çalışarak, halkın bir şekilde güvenini kazandı. Özellikle 1890'dan sonra devletin üst düzey yönetim kadrolarına getirdiği "cientificos" adı verilen her biri kendi alanında uzman olan teknokratlar topluluğu, halkı devletin iyi yönetildiğine uzun süre inandırdılar. Bu grup evrimci liberalizm ve Fransız pozitivistiminin etkisi altındaydı.¹⁵⁴ Modernist bir çizgide olan bu grup eski liberal siyasetçilerin aksine, Diaz'ın fikirlerini ve eylemlerini legalleştiren, hukuk çizgisine ve bilimsel çizgiye getiren açıklamalar yaparak, onun meşruiyetini sağlamlaştırıyorlardı. Fakat aslında bu adamlar devletin altını oyan ve milliyetçi fikirleri bastıran, işbirlikçi dalkavuklardan oluşuyordu.¹⁵⁵ Bu grupla Başkan Diaz yaklaşık olarak 20 yıl ülkeyi yönetmişti. İktidarının son yıllarında Başkan Diaz 1908 şubatında bir dergiye verdiği röportajda dünyaya örnek bir lider, anlayışlı bir devlet adamı pozu vermek istediği için, artık 1910 yılında yapılacak seçimlerde aday olmayacağını, bir muhalefet partisi kurulmasından memnun olacağını ve muhalefet hareketlerini destekleyeceğini söylemişti.¹⁵⁶ Bu sözler Meksika'da büyük yankı uyandırmış, bir süre sonra yeni muhalefet partisi kurulmuş başına ise Francisco Ignacio Madero (1873-1913) geçmiştir. Hatta kısa bir süre sonra çeşitli suçlamalarla bu kişi hapse atılsa da kaçmayı başararak Texas'tan ayaklanma başlattığını tüm dünyaya ilan etmiştir. Madero'nun ilan ettiği "San Luis Potosi Planı" ile halk Diaz yönetimine karşı ayaklanmaya ve Meksika devrimine destek vermeye davet edilmiştir.¹⁵⁷ Böylece kuzeyden başlayan halk hareketi geniş kitlelere yayılarak, güney bölgelerinde de destek bulmuş ve başkenti tehdit eder duruma gelmiştir. Sonunda

¹⁵³ Carredano, *a.g.m.*, s.706.

¹⁵⁴ Malamud, *a.g.e.*, s. 388.

¹⁵⁵ John Womack Jr., *Zapata ve Meksika Devrimi*, çev. Zuhâl Bilgin, Ayrıntı Yay., İstanbul, s. 20.

¹⁵⁶ James Creelman, *Pearson's Magazine*, Vol. XIX, Mart 1908, No:3, ss. 232-277, s. 242.

¹⁵⁷ Merve Usta, *Meksika Devrim Süreci ve Plutarco Elias Calles*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2013, s. 22.

baskılara dayanamayan güçlü lider Diaz, Fransa'ya kaçmak durumunda kalmıştır.¹⁵⁸ Bu şekilde başlayan olaylar Madero'nun başkanlığa geçmesi ile de durulmadı. Ülke yaklaşık I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar iç karışıklıklar ve devrim savaşlarından kurtulamadı. Güneyin desteklediği ve askeri liderlerle ittifak yaparak güçlenen Emiliano Zapata (1879-1919) ve Francisco Villa (1878-1923)¹⁵⁹ gibi yerel liderler, bir süre sonra hükûmetin en büyük rakibi haline geldi. Fakat başkanlığa Venustiano Carranza'nın (1859-1920) oturmasından sonra halkın büyük sevgisini kazanan Zapata önemli bir tehdit olarak görüldüğünden, 1919 yılında Başkan Carranza'nın planladığı bir suikast ile ortadan kaldırıldı. Böylece Meksika Devleti ileride Türkiye Cumhuriyeti ile kuracağı diplomatik ilişkilerin başlangıcına kadar içeride istikrarı sağlayamadı.

Porfirio Diaz dönemi Osmanlı padişahı II. Abdülhamid'in tahta çıktığı yıllarla paralellik göstermektedir. Diaz dönemi de tıpkı Abdülhamid gibi demiryollarının yapımı, güçlü bürokrasi ağının oluşturulması ve sisteme tehdit oluşturan hareketlerin izlenmesi gibi ilginç benzerlikler göstermektedir. Abdülhamid'e karşı başlayan İttihatçı karşı hareketi ve bunun gelişmesi hemen hemen XX. yüzyılın başlarına denk gelirken, Diaz'a karşı oluşan muhalefet hareketinin kökenleri de aynı tarihlere denk gelmektedir.¹⁶⁰ Osmanlı Devleti'nde muhalefet hareketi kendi inisiyatifiyle 1908'de bir devrim yaparak, askıya alınan anayasayı padişaha tekrar ilan ettirmeyi başarmış ve arkasından yaşanan gelişmeler sonrası 1909 ilkbaharında iç karışıklıkları bizzat askerler bastırarak padişahı tahttan indirmiş, yerine daha kolay yönetebilecekleri Mehmed Reşad'ı tahta çıkarmışlardı. Meksika'da ise bahsi geçen röportaj sonrası muhalefet daha da genişlemiş, partiler içinde örgütlenmiş yine devletin kuzeyinde oluşan halk hareketinin güneyden askeri ve yerel güçlerden destek bulması sonrası amacına ulaşmıştır. Dolayısıyla bu ilginç benzerlikler ve siyasi olayların yol açtığı yeni durumlar iki ülke diplomatları tarafından dikkatle izlenmekteydi.

1864'te Türkiye'ye elçi olarak atanan Río'nun anılarında Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumu ne kadar iyi tahlil ettiğini görmüştük. Aynı şekilde Osmanlı diplomatları da Latin Amerika'ya bakışlarında kendi ülkelerinde yaşanan problemler

¹⁵⁸ Malamud, *a.g.e.*, s. 390.

¹⁵⁹ Tıpkı Emiliano Zapata gibi benzer bir suikastla ortadan kaldırılacaktır.

¹⁶⁰ Meksika'da rejime karşı hareketlerin ve yeni taleplerin ortaya çıkışı ve gelişmesi 1903-1907 arası yıllar olarak tahmin edilmektedir. Bkz. Alicia Hernandez Chavez, *México Una Breve Historia: Del mundo indígena al siglo XX*, Fondo de Cultura Economica, México, 2000, s. 290.

ile bağlantılar kurarak ve olayları ayrıntılarıyla rapor olarak Bâb-ı Âli'ye sunarak, İstanbul'a, ülkede olabilecek sorunlara karşı yol gösteriyorlardı. Osmanlı diplomatları gönderdikleri raporlardan öğrendiğimiz kadarıyla, Latin Amerika'daki olayları gazete, dergi, akademik çalışmalar ve toplantılar vasıtasıyla Meksika'yı da sürekli takip ediyorlardı. Dolayısıyla Dersaadet'e bu konuda Meksika hakkında da birçok rapor gelmiştir.

1867 sonrası Meksikalıların yaşadığı önemli bir kurtuluş savaşından sonra sadece Osmanlı ile değil, tüm büyük Avrupa devletleri karşı izolasyonist bir politika izlemesi nedeniyle, bu yıllara dair Osmanlıları inceleyen Meksikalı kaynaklardan söz edemiyoruz. Fakat Osmanlı diplomatlarının bölge üzerinde gözlemlerini sürdürdüğünü görüyoruz. Bu nedenle ilişkilerin kesilmesi Osmanlı diplomasisi için Meksika'yı izlemeyi bırakmak anlamına gelmiyordu. Öyle ki Osmanlı arşivinde bu yıllara dair Meksika'nın dış ilişkilerine ve siyasi durumuna değinen birçok belge mevcuttur. Örneğin 1872 tarihli hariciye belgesinde Amerika ile yaşanan Kanada-Amerika sınırı yakınlarındaki San Juan Adası'na dair bir krizin çözülmesinden söz edilmektedir.¹⁶¹ Yine 1876 yılına dair bir diğer belgede Amerika ile Meksika'nın ilişkilerine dair bilgiler verilmektedir.¹⁶² Yine aynı yıl Avrupa devletlerinin Amerika ve Meksika politikalarına dair raporlar sunulmuştur.¹⁶³ 1877 yılına ait bir diğer belgede Amerika-Meksika ilişkilerinin bozulduğuna dair bilgi verilirken¹⁶⁴, 1878 yılına ait yine bir hariciye belgesinde Porfirio Diaz'ın iç politikasına dair bilgiler yer almaktadır.¹⁶⁵ 1880 yılına ait belgede Panama Kanalı projesinin haberi verilirken, bölgedeki siyasi atmosfer ve Meksika'nın da durumu yine belgede yer almaktadır.¹⁶⁶ 1884 tarihli bir diğer hariciye belgesinde ise Amerika'nın Meksika ile ticaretini genişletmek için yeni bir ticaret anlaşması imzaladığını öğreniyoruz.¹⁶⁷

Bu şekilde Osmanlı diplomatları XX. yüzyılın başında yeniden iki devletin resmi ilişki kurması sürecine kadar Meksikalıları takip etmeye devam ettiler. Aynı yıllarda başlayan Osmanlı göçü nedeniyle bu takip bir süre sonra daha ciddi bir incelemeye

¹⁶¹ BOA HR.SYS, 44/42.

¹⁶² BOA HR.SYS, 45/34.

¹⁶³ BOA HR.SYS, 46/5.

¹⁶⁴ BOA HR.SYS, 46/15.

¹⁶⁵ BOA HR.SYS, 77/10.

¹⁶⁶ BOA HR.SYS, 48/3.

¹⁶⁷ BOA HR.SYS, 58/26-32.

yerini bıraktı. Çünkü artık yüzyılın sonunda Osmanlı diplomatları kendi vatandaşlarının bölgedeki durumlarını analiz etmeye başlamışlardı. Dolayısıyla bölge hakkında yazılan raporlar bu konu üzerine odaklanmaya başladı. Artık Bâb-ı Âli'ye göç gerçeğini bildiren yazılar gelmekteydi.

5.2. Yeni Dünya'ya Osmanlı Göçü ve Osmanlı-Meksika Konsolosluk Protokolü'nün İmzalanması

Osmanlılar ile Meksikalı diplomatları yaklaşık 50 yıl sonra ikinci kez bir araya getiren mesele Osmanlı vatandaşlarının yeni kıtaya göçü meselesi olacaktır. Bu sefer talep Osmanlı diplomatlarından gelecek ve bu şekilde başlayan görüşmeler bir konsolosluk protokolünün imzalanması ile sona erecektir. Bu süreci anlayabilmek için ise XIX. yüzyılın atmosferinde yaşanan göç olgusu, Osmanlıların göç etmeleri meselesinin nedenleri ve sonuçları ile o dönemde Osmanlı diplomatlarının yaşananlar üzerine bölgede izledikleri siyaset ele alınacak ve I. Dünya Savaşı öncesine kadar Bâb-ı Âli'nin sorunların çözümüne dair bakış açısı ele alınacaktır.

Göç olgusu insanlığın var olduğu zamandan beri gerçekleşmiş, insanın her zaman hayatında yer almış önemli bir sosyolojik olaydır. Tarihte birçok kez tanık olduğumuz bu olay XIX. yüzyılın da önemli gündemlerinden birini oluşturuyordu. Özellikle Amerika kıtasına bu yüzyılda çok büyük sayıda insan akışının yaşandığına tanık oluyoruz. Bunda en önemli pay şüphesiz ki Sanayi Devrimi'nin getirdiği yeniliklerden olan buhar gücüyle çalışan gemilerin insan taşımada kullanılması olmuştur. 1819'da ilk buharlı geminin icadı sonrası, özellikle Avrupa'dan dünyanın bütün kıtalarına ulaşım süresi eskisine oranla büyük oranda azalmıştı. Artık ülkelerinde ekonomik ve siyasal anlamda zor durumda kalan insanlar rahatlıkla başka bir kıtaya taşınabiliyorlardı. Bu nedenle Amerika kıtasına da önemli sayıda bir talep olmuştu. Tespit edilen rakamlara göre o yüzyıl Amerika'ya tam 55 milyon insan göç etmiştir. Bu insanlar daha iyi ekonomik imkanlara kavuşmak ve siyasi baskılardan kurtularak, daha özgür topraklarda yaşamak istiyorlardı. Bu önemli siyasi, ekonomik ve sosyal nedenlerden dolayı göç etmek zorunda kalan bu göçmenler 1870-1914 arasında ilk küreselleşme dalgasını da meydana getirdiler.¹⁶⁸ Bunların büyük çoğunluğu sanayinin

¹⁶⁸ M. Kazım Baycar, *Ottoman Immigration to Argentina*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2008, s. 13.

ve ticaretin daha gelişmiş olduğu kuzeye giderken, içlerinden önemli bir kısmı da Latin Amerika'yı tercih etmişlerdir.

Bu büyük insan akışı doğal olarak kendi sanayisini de doğurmuş oldu. Örnek olarak vermek gerekirse, Osmanlı Devleti'nden göç eden insanlar için Akdeniz limanlarında konaklamalarının kolaylaşması adına Barselona, Napoli, Cenova ve Venedik gibi şehirlere oteller, hastaneler ve çeşitli ihtiyaçların karşılanabileceği pazarlar kuruluyordu. Ayrıca bu mekanlarda çalışan çok sayıda gümrük görevlileri, doktorlar ve hemşireler, göçmenlerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan kimseler çalışıyordu.¹⁶⁹ Dolayısıyla göç olayı geniş bir istihdam alanı yaratmıştı. Ayrıca birçok gemi taşımacılığı yapan şirket de bu talepten dolayı kurulmuş, serbest rekabet içinde reklamlar yaparak, insanları etkilemeye çalışıyorlardı.¹⁷⁰ Bu şekilde ikna edilen insanlar her şeylerini satıp sonu bilinmez bir yolculuğa çıkmaktaydılar. Böylece yaklaşık olarak 1 milyon 200 bin Osmanlı vatandaşı Amerika'ya doğru yelken açmış ve orada başka bir hayat kurmak için adım atmıştır.¹⁷¹

Osmanlı'da göç bölgesinin merkezi Orta Doğu topraklarıydı. Dolayısıyla Osmanlı pasaportuyla ülkeden ayrılanların büyük bir kısmı bu bölgenin insanıydı. Biladü's-Şam adı verilen bu topraklarda Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın (1789-1848) yönetiminde çeşitli reformlar yapılmıştı. Bölge bu reformlardan sonra Hristiyan ve Müslüman tebaanın görece eşitliği temelinde yönetilirken, bu dinlere mensup insanlar yerel yönetimlere eşit sayıda üye seçiyorlardı.¹⁷² Ayrıca İbrahim Paşa yerel güçlerin tekeline kırmış ve merkezi bir idare kurmuştu. 1841-45 yıllarında ise bu iki dinin temsilcileri arasında öldürmelere varan çatışmalar başladı. Bu çatışmalar aralıklarla 20 yıl boyunca devam etti ve 1860 yılında çok büyük bir katliama sebep oldu.¹⁷³ Bölgede bulunan esnaf ve zanaatkarlar bu olaylar sırasında oldukça zor durumda kalmışlardı. Bunlar ilk olarak Lübnan bölgesinden göç etmeyi düşünmeye başladılar. Aynı yıllarda

¹⁶⁹ Bali, *a.g.e.*, s. 33.

¹⁷⁰ Bunlardan biri olan 1896 tarihli Beyrut Seyahat Acentası'nın örnek bir reklamı için bkz. Kemal Karpat, *Etnik Yapılanma ve Göçler*, Timaş Yay., İstanbul, 2013, s. 398-399.

¹⁷¹ Bunların 600.000'i Suriye ve Lübnan'dan geliyor, 150.000'i Müslüman, geriye kalanları ise Arnavutluk, Makedonya, Trakya ve Anadolu'dan göçmüş olduğu tahmin edilmektedir. Bkz. Karpat, *a.g.e.*, s. 373.

¹⁷² Abdeluahed Akmir, "Introducción", *Los Árabes en América Latina: Historia de una emigración*, Siglo XXI de España Editores, Madrid, 2009, ss. 1-59, s. 5.

¹⁷³ Engin Deniz Akarlı, *The Long Peace Ottoman Lebanon 1861-1920*, University of California Press, 1993, s.6.

Suriyeli, Lübnanlı ve Filistinli tacirlerin bir kısmı ise bölgede ticaret yapan yabancılarla iletişimi geçerek, Paris ve Manchester gibi önemli sanayi şehirlerine doğru göçe başladılar. Fakat bir süre sonra bu ticaret adamları daha bakir topraklara ve geniş iş olanaklarına sahip olan Latin Amerika ülkelerine göç etmeye karar verdiler.¹⁷⁴ Ayrıca o yıllarda özellikle XIX. yüzyılın son çeyreğinde, dünya ipek ticaretinin genişlemesi ve başka aktörlerin sektöre katılması nedeniyle, Lübnan bölgesi endüstrisi çökmüştü.¹⁷⁵ Üstüne bir de Osmanlı ekonomisinin de çöküş sürecine girmesi üzerine artık durumu düzeltecek çareleri kalmadı. Bu sebeplerle göç hayatta kalmak için bir zorunluluğa dönüştü. İşte Osmanlı vatandaşlarının Latin Amerika'ya olan büyük ilgisi bu olaylardan sonra başladı. Daha sonra ilk giden göçmenlerin bölge üzerine anlatıları ve ilk kazançlarının akrabaları arasında dilden dile dolaşması sonrası “göç etmek” fikri, Orta Doğulu insanlar arasında hızla yayıldı.

Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde bulunan çoğunluğu Arap kökenli Osmanlı vatandaşlarının bu kararı almasında önemli etkenler mevcuttu. Bu alanda yapılan birçok çalışmada bu etkenler genel olarak ekonomik, sosyal, kültürel, dini ve siyasal başlıkları içinde toplanmıştır.¹⁷⁶ Osmanlı Devleti Kırım Savaşı sonrası demografik açıdan büyük bir değişim geçirdi. Bu değişim hemen hemen her alanda toplum hayatına yansyarak, insanların sürekli şekilde yer değiştirmelerine neden olmuştur. Aslında 1821 yılında başlayan ayaklanmalarla beraber hız kazanan ana vatana doğru Türklerin hareketi, esasında Kırım Savaşı sonrası Balkanlar için hayallerini bir süre ertelemek zorunda kalan Rusların Kafkaslar ve Asya kıtasının içlerine doğru yayılması sürecinde yerinden edilen insanların kitleler halinde göçüne dönüşmüştür. Osmanlılar 1857 yılında Avrupa'daki gazetelere ilanlar vererek yabancı göçmenleri ülkeye çekmeye çalışırken, özellikle 1862 sonrası Kafkasya'dan gelen bu büyük mülteci akımı devletin yerleşik yapısını derinden sarsınca, bu politikadan vazgeçilmek zorunda

¹⁷⁴ Akmir, *a.g.m.*, s. 6.

¹⁷⁵ Baycar, *a.g.e.*, s. 41.

¹⁷⁶ Kemal Karpat'a göre ise bu göçün sebebi kısaca şu şekilde özetlenebilir; Osmanlı toplumunun sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanan değişiklikler ile Kuzey Amerika'daki sanayileşme ve Latin Amerika'daki büyük tarım işletmelerinin çoğalması gibi itici ve çekici nedenlerin birbirini tamamlaması. Bkz. Karpat, *a.g.e.*, s. 359; Yine aynı başlıkları Arap asıllı Latin Amerikalı tarihçiler de saptamışlardır. Bkz. Gema Martin Munoz, “Presentación. La Arabia americana: un ejemplo contra el choque de civilizaciones”, *Contribuciones árabes a las identidades iberoamericanas*, Casa Árabe, Madrid, 2008, ss. 7-11, s. 7.

kalınmıştır.¹⁷⁷ Osmanlı İmparatorluğu Kırım Savaşı'nın hemen sonrasına gelen ve önemli bir ferman yayımlayarak devletin yapısını modern olarak tanzim etmek istediği bu dönemde, önce hazinesini kendi halkının düşmanlarınca kıyımından geçirilmemesi için harcamak, sonra onları koruyamayacağı ortaya çıkınca sınırlarını aşarak ülkesine akın akın gelen göçmenlerin gereksinimlerini karşılamak, yeni önlemler almak ve onların düzenini sağlamak için kullanmak zorundaydı.¹⁷⁸ Bu altüst oluş halk arasında da büyük bir kargaşaya yol açtı. Aynı tarihlerden itibaren başlayarak düzensiz ve başıboş şekilde gelen bu güçlü göçmen akımı, yerleşik yapıda geçimini sağlayan ve ekonomik durumu da hiç fena olmayan insanları derinden sarstı. Osmanlı yönetimi öncelikle bu insanları iskân etmek için bazı arazileri onlara vererek, arazinin olduğu bölgede bulunanların ekonomik hayatlarını kısıtlamıştı. Bu şekilde yaşadığı yerlerden memnun olmayan insanların büyük kentlere göç etmesiyle, şehirlerin nüfus yapısı alt üst oldu. Böylece büyük bir mülteci ve işsiz insan topluluğu Beyrut, İzmir, İskenderiye gibi önemli liman kentlerini doldurdu. Bu insanlar bir süre sonra buldukları şehirden tamamen ümidini kesip, kendilerini bekleyen gemilerin güvertelerini dolduracaklardı. Ayrıca zorunlu askerliğini yapmak istemeyen Müslüman Araplar da bu yolculuğa katılabilmek için gizlice ve illegal şekilde gemilere ulaşmanın yollarını arıyorlardı.

Arap aydınlarının göçü ise oldukça farklı nedenlerden dolayı gerçekleşti. Geçmişten beri o topraklarda bulunan Avrupalı ve Amerikalı misyonerler bölgede çok sayıda okul açmışlar ve okulda okumak isteyen gençlere yardım ediyorlardı. Bu misyonerler bir süredir bölgede önemli bir taraftar kitlesi toplamışlardı. 1829 tarihinden itibaren sıklık kazanan misyonerlik faaliyetleri bölgede çıkan çatışmaların artmasıyla daha da önemli hale geldi. Bu faaliyetlerde önemli paylardan biri ABD'li misyonerlere aitti. Çünkü 1830 yılında ABD ile Osmanlı arasında bir ticari anlaşma imzalanmıştı¹⁷⁹ ve ABD'li misyonerler bu anlaşmadan sonra bölgeye daha fazla gelmeye başlamışlardı. Bu ABD'liler bölgeye yerleştikçe misyonerlik faaliyetlerine de hız vermişlerdi. Bu şekilde 1860'lara doğru gelindiğinde Osmanlı topraklarında 125 misyon bulunuyordu.¹⁸⁰ Bu misyonlar tarafından bölgede yaşayan mağdur insanların hakları savunuluyor ve batı

¹⁷⁷ Karpat, *a.g.e.*, s. 360.

¹⁷⁸ Justin Mccarthy, *Ölüm ve Sürgün*, çev. Bilge Umar, İnkılap Yay., İstanbul, 1998, s. 1.

¹⁷⁹ Anlaşmanın içeriği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çağrı Erhan, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, İmge Yay., Ankara, 2001, s. 123-126.

¹⁸⁰ Bu sayı gittikçe artmış, 1913'te 209'a ulaşmıştır. Bkz. Erhan, *a.g.e.*, s. 190.

basımında abartılarak anlatılıyordu. Çatışmaların sürdüğü 1854 yılında bölgede ikna edilen bir grup Arap öğrenci ilk defa üniversite okumaları için bizzat Amerika'ya gönderildiler.¹⁸¹ Burada yetişen Arap aydınları tekrar bölgeye dönerek yaşadıkları hayatı ve tecrübelerini anlatarak yeni taraftarlar topluyorlardı. Bu şekilde birçok Arap genç Amerika'ya doğru yola çıkacaklardı. Batı basını ise Orta Doğu coğrafyasının güç koşullarını, insanların sosyal ve ekonomik durumu hakkında abartılı misyoner raporlarına dayanarak, sürekli olarak Osmanlılar aleyhinde yazılar yazıyorlardı. Bu şekilde büyük bir algı operasyonu ve genel olarak “Hristiyanların ezilmesi” metaforu¹⁸² üzerinden bölgenin zeki ve akıllı insanlarını topraklarına çekiyorlardı. Bu şekilde giden aydınlar ise Amerika'da çıkardıkları gazeteler ve dergiler üzerinden Osmanlı Devleti'ni suçlayıcı yazılar kaleme alarak, dünya kamuoyunda Osmanlı yönetimini zor durumda bırakıyorlardı.

Yeni dünyaya göç eden Osmanlı vatandaşları ise öncelikle bölgeye uyum sağlamakta çok zorlandılar. İlk sorun dil oldu. Neredeyse hiçbir kelime İspanyolca ve İngilizce bilmeyen vatandaşlar uzun süre toplum hayatında önemli bir yere gelemediler. Bu ilk gidenler bir süre sonra seyyar satıcılık ve esnafılık ile uğraşarak geçimlerini sağladılar. Daha sonra bu sorunu aşan göçmenler akrabalarını da yanlarına almaya başladılar. Böylece yavaş yavaş güçlü gruplar oluşturuyorlardı. Aralarından bir kısmı ise tamamen hayal kırıklığı içinde aç ve susuz kalarak yaşamak zorunda kalmışlardı. Giden göçmenlerin neredeyse üçte biri para kazanıp, hayatını idame ettirebileceği bir duruma gelince memleketine dönecekti. Kalanları ise hayat mücadelelerine Amerika'nın zorlukları içinde devam edeceklerdi. Bölgeye uyum sağlayan Osmanlı vatandaşları ise Latin Amerika başkentlerinde Arapça gazeteler çıkarıyorlar ve burada ülkelerinden getirdikleri sorunları tartışıyorlardı. Özellikle Maruniler ve Ortodokslar bu yayınlar vasıtasıyla bölgelerinden getirdikleri sorunları tartışmaya devam ettiler.¹⁸³

Osmanlı devleti için ayrılan vatandaşlar aslında başka bir sorunu da beraberinde getiriyordu. Nitekim Osmanlılar göç olgusunun memlekete ekonomik anlamda zarar verdiğini bir süre sonra fark ettiler. Önemli meselelerden birisi gidenlerin bazılarının

¹⁸¹ Akmir, *a.g.m.*, s. 7.

¹⁸² Karpat bu iddianın doğru olmadığını bunun bir algı yönetimi olduğunu altını çizmektedir. Bkz. Karpat, *a.g.e.*, s. 362.

¹⁸³ Hamdi Genç, “Küresel Göç Dalgası Döneminde Osmanlıların Latin Amerika'ya Göçü: Şili Örneği”, *Dünya Siyasetinde Latin Amerika*, ed. İsmail Ermağan, Nobel Yay., Ankara, 2017, ss. 504-519, s. 508.

kendilerini çabuk kabul ettirerek yabancı ülke vatandaşlığı alıp, ülkeye geldiklerinde Osmanlı bürokrasisine sorun çıkarmalarıydı. Ayrıca çoğu vatandaş askerlikten kaçmak için illegal yollarla ülkeden ayrılmaya çalışıyordu. 1893 yılına gelindiğinde yeni kıtada barınan 200.000'i geçkin Osmanlı vatandaşı olunca Osmanlılar artık illegal geçişleri ve denetimsiz göçleri önlemek için de bu vatandaşların bulunduğu Latin Amerika ülkelerinde konsoloslukların bir an önce açılması gerekiyordu. Özellikle XX. yüzyılın başından itibaren bölgede Osmanlı vatandaşı sayısı bir milyona yaklaşınca bölge ülkeleriyle ardı ardına konsolosluk protokolleri imzalandı. Eski imzalanan protokollerin ortak maddeleri olan karşılıklı eşitlik ve devlet arası hukuka uygunluk görüşleri temel alınarak hazırlanan bu metinler Avrupa başkentlerinde anlaşmayı imzalayan iki devletin fevkalade görevlendirdikleri elçilerin onayı alınarak, başkentlerde tasdik edilip yürürlüğe giriyordu. Bu şekilde benzer maddeler üzerinde 1909 ilkbaharında Arjantin¹⁸⁴, 23 Aralık 1910 tarihinde Meksika¹⁸⁵ ve 10 Mart 1913'te Şili¹⁸⁶ ile anlaşmalar yapıldı. Bu anlaşmalar aynı şekilde iki veya üç yıllık onay süresi ardından yürürlüğe gireceklerdir. Bunlar dışında Osmanlılar vatandaşlarının çok sayıda yaşadığı bazı devletlerle de anlaşma masasına oturmuşsa da maddeler üzerinde tam bir uyum sağlanamadığından anlaşma imzalanamamıştır.¹⁸⁷ Osmanlılar bu şekilde yirminci yüzyılın başından itibaren Güney Amerika'daki vatandaşlarına sahip çıkmaya başlamışlardır. Onların gittikten sonra yaşadıkları sorunlarla da ilgilenmeye çalışmışlardır. Nitekim biz bu ilgiyi Osmanlı arşivindeki birçok yazışmadan takip edebiliyoruz. Çoğunlukla Osmanlı bürokratlarının araya girmesi ile oradaki vatandaşların sorunlarının çözüldüğüne şahit oluyoruz.

Yüzyılın sonuna doğru gelindikçe bölgede yaşayan Osmanlı vatandaşlarının sayısı oldukça arttı. Örneğin Brezilya'da 60.000, Arjantin'de 30.000, Meksika'da 22.000 ve Uruguay'da 8.000 civarında Osmanlı vatandaşı yaşıyordu. Fakat halen 1898'de Brezilya'ya atanan konsolos dışında bölgede bir Osmanlı temsilcisi bulunmuyordu. Latin Amerika ülkelerinde yaşanan toplumsal olaylar nedeniyle bir süre sonra oralarda

¹⁸⁴ Atakan, *a.g.m.*, s. 5.

¹⁸⁵ Temel, *a.g.e.*, s. 65.

¹⁸⁶ Kaygusuz, *a.g.m.*, s. 281.

¹⁸⁷ Örneğin Venezuela ile benzer maddelerin olduğu bir anlaşma için görüşmeler yapılmışsa da sonunda iki devlet tam anlamıyla uzlaşma sağlayamamışlardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökhan Erdem, "Osmanlı İmparatorluğu ile Venezuela Cumhuriyeti Arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulması", *Osmanlı İmparatorluğu ve Latin Amerika (Başlangıç Dönemi)*, Ankara Üniversitesi Yay., Ankara, 2012, ss. 321-435.

bulunan Osmanlı vatandaşları rahatsız olmaya başladılar. Bu sebeple kendilerine en yakın Avrupa devletlerinin konsolosluklarından yardım istemeye başladılar. Fakat istedikleri şekilde onlara yardım eli uzatılmıyordu. Bu nedenle bölge hakkında raporlar sunan Osmanlı diplomatları İstanbul'u uyarmaya başladılar. Hariciye Nezareti bu şikayetleri dikkate alarak bölgede konsolosluk açılması taleplerinin yerine getirilmesi için 29 Ocak 1908'de bir tezkere yayınladı. Bu tezkere Meclis-i Vükelâ'da kabul gördü ve Avrupa başkentlerinde bulunan Osmanlı diplomatlarına, Latin Amerikalı meslektaşlarıyla konu hakkında görüşülmesi için izin verildi. Mecliste bu görüşmelerin yapılması sonrasında ise belirlenen ülkelere elçilik açılması veya bundan önce bölgeye yetkili bir fahri memur gönderilmesi konusunda görüş birliğine varıldı. Ayrıca meclis Güney Amerika'da bulunan vatandaşlarının hakkında bilgileri ise Hariciye Nezareti'nden talep etti. Böylece Hariciye Nezareti bölgede bulunan Osmanlı vatandaşları hakkında bilgi toplamak, sorunlarını öğrenmek ve bu sorunları çözmek konusunda yetkilendirilmiş oldu. 15 Şubat 1908 tarihinde Meclis, doğrudan konu hakkında görevlendirilecek diplomatların bilgilerini talep etti. Bu karar sonrasında yapılan çalışmaların tamamlanması üzerine bölgede en fazla vatandaşın Brezilya'dan sonra, Arjantin'de yaşadığı tespit edilmiş ve bu ülkeyle irtibat kurularak, 1910 tarihinde bahsi geçen ülkeyle bir konsolosluk anlaşması imzalanmıştır. Emir Emin Aslan Bey Buenos Aires'e Osmanlı konsolosu olarak atanmıştır.¹⁸⁸ Bu anlaşma daha sonra bölge ülkeleri ile yapılacak olan konsolosluk anlaşmalarına da emsal teşkil edecektir. Böylece Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'na girmeden önce Latin Amerika'ya son konsolosunu göndermiş oluyordu.

1910 tarihi itibarıyla Latin Amerika'da sadece Brezilya ve Arjantin'de diplomatik temsilcisi bulunan Osmanlı Devleti, diğer bölgelerde yaşayan vatandaşlarına ise doğrudan yardımda bulunamıyordu. Buradaki vatandaşları çeşitli zamanlarda sorunlarını arzuhallerle başkente gönderseler de kendileri ile ilgilecek bir Osmanlı temsilcisi yoktu. Ülkelerin tümüyle anlaşmanın ve bölgeye temsilci atanmanın uzun diplomatik süreçler gerektirdiğinin bilincinde olan Bâb-ı Âli, sorunu başka bir yöntemle çözmeye karar verdi. Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde bölgede bulunan vatandaşları hakkında tetkiklerini tamamlayan hükûmet, vatandaşlarının korunması görevini, dost Avrupa devletlerinin elçiliklerine bırakan bir plan hazırladı.

¹⁸⁸ Genç, *a.g.m.*, s. 510.

Buna göre, Ekvator ve Şili’de yaşayan Osmanlı vatandaşları İngiltere’ye, Panama’dakiler ABD, Uruguay, Paraguay, Haiti ve Venezuela’dakiler Fransa, Kolombiya’dakiler ise Almanya konsoloslarının himayesine bırakılmıştı. Savaş ilanından sonra ise Orta Amerika cumhuriyetleri ve Meksiko şehrinde yaşayan Osmanlıların himayesi ise Guatemala’da bulunan Alman elçiliğinin korumasına bırakılırken, Meksika Cumhuriyeti’nin taşra bölgeleri ABD elçiliğinin himayesine bırakılmıştı.¹⁸⁹ Bu şekilde bir sınıflandırma ile Osmanlı Devleti vatandaşlarını dünya savaşının hemen öncesinde koruma altına aldığını düşünüyordu.

Meksika ile ilişkiler açısından duruma bakıldığında da iki devlet arasındaki ikinci diplomatik yakınlaşma benzer süreçleri içeriyordu. Hariciye Nezaretine gelen raporlar XIX. yüzyılın son zamanlarında Meksika konusunda da değişiklikler göstermiştir. Özellikle 1891 yılına ait olan bir rapor bize önemli bir sürecin başladığını bildirmektedir. Bu yıl hazırlanan Osmanlı hariciye belgesinde Meksika’ya bir konsolos tayini hakkında bir düşünce gündeme getirilmiştir. Daha önce çeşitli Latin Amerika ülkelerine dair benzer konu gündeme gelmişse de Meksika’ya dair konsolosluk konusunun rapora yansımaları çok açık şekilde Meksika’ya göçün oldukça fazla olduğunu ve o süreçte hızlandığını bize göstermektedir. Zaten o yıllara kadar olan göç de hakikaten önemli boyuttaydı. Bu nedenle Osmanlı hariciyesi hem oradaki vatandaşlarını korumak hem onların sorunlarını çözmek hem de diğer vatandaşlıklara geçmesini önlemek için bir dizi önlem almaya karar verdi. Bu nedenle artık İstanbul’a gelen raporlarda buralarla daha yakından ilgilenilebilmesi için açılması gereken, konsolosluklar gündeme gelmiştir.

Meksika’ya da diğer Latin Amerika ülkelerine olduğu gibi büyük bir Osmanlı-Arap göçü görmekteyiz. Özellikle yüzyılın ikinci yarısından sonra hızlanan bu süreç, diğer ülkelere gelen göçmenlerin benzeri şekilde sebeplerle gerçekleşmiştir. Meksika’ya gelen Türk pasaportlu ilk Arap göçmenin adının Bambur olduğu ve 1826’da Meksika’nın en önemli limanı Veracruz’dan içeri girdiği anlaşılmaktadır.¹⁹⁰ Daha sonra aynı bölgeye 1842 yılında gelen ve ticaretle uğraşan Santiago Saleme adlı bir şahıstan söz edilmektedir. 1852 tarihinde ise birkaç Arap isimli şahsa da arşiv

¹⁸⁹ Genç, *a.g.m.*, s. 511.

¹⁹⁰ Farid Kahhat-José Alberto Moreno, “La inmigración árabe hacia México (1880-1950), *Los árabes en América Latina: Historia de una emigración*, ed. Abdeluahed Akmir, SigloXXI Yay., Madrid, 2009, ss. 317-365, s. 318.

belgelerinde rastlanmaktadır.¹⁹¹ 1863 tarihinden itibaren bölgeyi işgal eden Fransızların yanında getirdikleri Arap asıllı askerlerin olduğunu da biliyoruz. Yüzyılın son çeyreğinde ise artık göç tam anlamıyla hız kazanmış görülmektedir. Bu tarihten itibaren her yıl düzenli olarak Latin Amerika kıtasına Osmanlı vatandaşlarının göç ettiğini görmekteyiz. Latin Amerika'ya Arap göçü üzerine araştırmalar yapan Roberto Guzmán'a göre Meksika'ya yapılan Arap göçünü beş aşamada inceleyebiliriz. Başkan Diaz döneminin başlangıcında güçlü kalkınma ve sanayileşme ile birçok iş imkanı ortaya çıkan ilk dönem 1878-1919 arasını kapsamaktadır. Bu dönemde Meksika sanayileşmiş kapital ticaretin önemli bir bölgesi haline gelirken, gelen göçmenler ticaret ve seyyar satıcılık ile uğraşarak ekonomiye katkı sağlamışlardır. Ayrıca aynı yıllarda birçok yabancı yatırımcı bölgeye gelerek yatırım yapmışlardır. Aynı zamanda göç eden bu ilk göçmenler o yılların en önemli ulaşım hamlesi olan tren yolu yapımında çalışarak, kazanç sağlamışlardır.¹⁹² İkinci dönem 1919-1945 arasını, üçüncü dönem 1945-1966 arasını, dördüncü dönem 1967-1973 ve son dönem 1975'ten günümüze kapsamaktadır.¹⁹³ Bizim konumuzu ilgilendiren birinci dönemde bölgeye gelen Osmanlı vatandaşları çeşitli sektörlerde çalışmaya başlamışlardır. Öncelikle işlerinden bazıları tekstil işi ile uğraşmışlardır. Daha sonra tarım ve endüstri alanına geçiş yapanlar da olmuştur. Birçoğu ise şehirleri gezerek seyyar satıcılık ile geçimini sağlarken, dil öğrenen ve toplumsal hayata uyum sağlayanlar ticaret hayatına atılarak, önemli oranda kazanç sağlamışlardır. Bu kimseler daha sonra geniş mağazalar açarak ve ticaretlerini yaygınlaştırarak bölgede önemli isimler haline gelmişlerdir.¹⁹⁴ Gittikten sonra geliri artan ve belli bir hayat standardını yakalayan bu insanlar bir süre sonra akrabalarına para göndermekle beraber onları da yanlarına çağırmağa başlamışlar, böylece büyük bir ikinci nesil göçmen akımına sebep olmuşlardır. İşte bu ikinci neslinde eskisine oranla daha büyük sayılarda göçü, Osmanlı hükûmetini yeni önemler almaya itmiştir. Kendisine vergi veren vatandaşlarının başka ülkenin yurttaşı olmasını engellemek için çaba gösteren hükûmet, aynı zamanda bu giden göçmenlerin ülkenin

¹⁹¹ Kahhat-Moreno, *a.g.m.*, s. 319.

¹⁹² Roberto Marín Guzmán, "Los inmigrantes árabes en México en los siglos XIX y XX: Un estudio de historia social", *El Mundo Árabe y América Latina*, Unesco Yay., Madrid, 1997, ss. 123-155, s. 128.

¹⁹³ Konumuz dışı olan birinci dönem dışındaki diğer dönemlerin hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Guzmán, *a.g.m.*, s. 129-137.

¹⁹⁴ Guzmán, *a.g.m.*, s. 140.

olumlu algısını zedeleyecek düzeyde fakir ve umutsuz insanlardan oluşması¹⁹⁵ nedeniyle ve de bölgeye gittikten sonra ülkeye yaptıkları ekonomik katkılar sebebiyle¹⁹⁶ konsolosluklar açılması ve birtakım vatandaşlarını koruyucu tedbirler alınması yönünde çalışmalar başlatmıştır. Böylece başlayan tartışmalara dair Meksika için ilk konsolosluk isteği içeren rapor 1891 tarihinde yazılmıştır.¹⁹⁷ Bu raporda ilk defa olarak Meksika için bir şehbenderlik makamı tartışmaya açılmış, hükûmete son durum bildirilmiştir. 1892 tarihinde rastladığımız bir diğer raporda benzer şekilde bir şehbender tayin edilmesi gerektiği tavsiye edilmektedir.¹⁹⁸ Bu tavsiyeler aynı şekilde diğer Latin Amerika ülkeleri için de devam etmiştir. Fakat Osmanlılar özellikle Jön Türk devrimi sonrası bu konuda adım atmış görünmektedirler. 1909 tarihinde Osmanlı hükûmetine gelen bir raporda artık Meksika’da bulunan Osmanlı vatandaşlarının sayısının 12.000’in üzerinde olduğu söylenmekle beraber bu Osmanlı vatandaşlarının Hariciye Nezareti’ne bir arzuhal göndererek hukuki ve ticari haklarını savunacak bir kurumun olmaması hasebiyle bizzat kendileri konsolosluk açılması talebinde buldukları bildirilmiştir. Ayrıca raporda gurbetçiler Meksiko belediye başkanı Monsieur Jomando Simentely Jagoaga’nın Meksika konsolosu olarak tayinini rica etmişlerdir.¹⁹⁹ Osmanlı Devleti bunun üzerine harekete geçerek Arjantin’le de aynı yıl konsolosluk protokolü imzalayan Roma Elçisi Hüseyin Kâzım Bey’e²⁰⁰ Meksikalı diplomatlar ile konu hakkında görüşmelere başlaması için talimat vermiştir.²⁰¹ Meksika’nın Roma Elçisi Don Gonzalo A. Esteva ile Hüseyin Kâzım Bey arasında uzun süren görüşmeler başlamıştır. Burada Esteva, Meksikalılar açısından oldukça önemli maddeler içeren 1865 yılında İstanbul’da imzalanan mazbata ile 1866 tarihli Seyr-ü Sefain Antlaşması’nı hatırlatarak ona benzer bir antlaşmayı uygun bulabileceğini belirtirken, Kâzım Bey o antlaşmanın geçerliliğini çoktan yitirdiğini söylemiştir. Kâzım Bey imzalanan anlaşmaların hemen sonrasında yaşanan

¹⁹⁵ Bir Osmanlı elçilik raporunda Cebel-i Lübnan’dan “çalışmak” için Amerika, Meksika ve Havana’ya gidecek olanlara pasaport verilmemesinin yanında, “ticaret yapmak” için gidecek olanlara pasaport verilmesinin önerilmesi, çok anlamlıdır. Bkz. DH.MKT, 1310, 2031/30.

¹⁹⁶ Güney Amerika’da bulunan Osmanlı elçisi tek bir banka aracılığıyla bir göçmenin ailesine 240 milyon Osmanlı kuruşu gönderdiğini tespit etmiş, mutlaka onlara sahip çıkılması gerektiğini raporunda belirtmişti. Bkz. Karpat, *a.g.m.*, s. 379.

¹⁹⁷ BOA HR.SYS, 71/49.

¹⁹⁸ BOA HR.SYS, 72/10.

¹⁹⁹ BOA HR.SYS, 77/11.

²⁰⁰ Elçilik tarihi: 1910-1912.

²⁰¹ Temel, *a.g.e.*, s. 62.

I.Maximiliano'nun tahttan indirilmesi hadisesini hatırlatmış ve yerine geçen Juarez'in eski hükûmet döneminde yapılmış hiçbir anlaşmayı tanımadığını ilan ettiğini ve dış ilişkilerini kestiğini hatırlatarak, Arjantin ile yapılan anlaşmayı söyleyip, ona benzer bir anlaşmanın yapılabileceğini belirtmiştir. Ayrıca Osmanlı elçisi çağdaş ve uluslararası hukuka uygun bir metin hazırlanabileceğini ve bunun da karşılıklı eşitlik prensibi içerisinde kabul edilebileceğini belirterek, Meksika ile Osmanlı Devleti'nin yeni şartlarda bir anlaşma imzalayabileceğini de sözlerine eklemiştir.²⁰² Bu karşılıklı isteklerin ışığında oluşan metine İstanbul'un onay vermesi ile 10 Kasım 1910 tarihinde elçi bey anlaşma imzalama ile yetkilendirilmiş ve nihayet 23 Aralık 1910 tarihinde iki elçi dört maddelik bir protokol üzerinde anlaşarak, anlaşmayı imzalamışlardır. Buna göre;

- 1- Osmanlı Hükûmeti ile Meksika Cumhuriyeti Hükûmeti kendi memleketlerinin diğer bir hükûmetin aynı seviyedeki memurlarının kabul olundukları tüm kısımları ile civarındaki bütün limanlar ve ticari mevkilere baş şebender, genel konsolos, şebender ve konsolos vekilleri atama hakkını birbirlerine karşılıklı olarak bağışlarlar.
- 2- Osmanlı baş şebenderleri, şebenderleri ve şebender vekilleri Meksika Devleti'nde, Meksika genel konsolosları, konsolosları ve konsolos vekilleri Osmanlı Devleti'nde, bu konsolosluk protokolünün tasdiklerinin teati tarihinden itibaren devletler genel hukuku kurallarına ve tam karşılıklılık esasına uygun olarak görev yapacaklardır. Şurası kesinlikle kararlaştırılmış ve şarta bağlanmıştır ki, Osmanlı Devleti'ndeki Meksika genel konsolosları ve konsolos vekilleri bazı devletler konsolos memurlarının kapitülasyonlardan dolayı Osmanlı memleketinde şu anda yararlanmakta oldukları istisnai usulden hiçbir halde ve hiçbir bahane ile yararlanamayacaklardır.
- 3- Bu konsolosluk protokolü, tasdiknamelerin teati gününden itibaren on sene süreyle yürürlükte olacak ve bu sürenin sonunda taraflardan birisi tarafından yürürlükten kalktığına ilanına kadar yürürlükte kalacaktır. Yürürlükten kalktığına ilanından sonra da bir yıl daha yürürlükte kalacaktır.

²⁰² Temel, *a.g.e.*, s. 63.

- 4- İşbu protokol iki hükûmet tarafından olabildiğince hızla tasdik olunacak ve tasdiknameleri Roma'daki Osmanlı ve Meksika elçileri arasında teati kılınacaktır. İki tarafın elçileri bu protokolü imzalayıp, mühürlemişlerdir.

İşbu protokol 23 Aralık 1910 tarihinde Roma'da iki nüsha olarak düzenlenmiştir. Hatime: Tarafıma sunulan bu yazılı maddeler kabul ve tasdik olunduktan sonra Tasdikname-i Hümayûnum Meksika Cumhuriyeti tarafına verildi.²⁰³

Böylece iki devlet asgari şartlarda anlaşmış oluyordu. O yıl Arjantin ile de yapılan anlaşmanın benzeri hükümlerini taşıyan bu maddeler, daha sonra yapılacak Latin Amerika ülkeleri ile olan anlaşmalara da örnek teşkil etmiştir.

1911 yılında Meksika'da Diaz'ın düşürülmesi ile başlayan devrim hareketi uzun yıllar boyunca devam etmiştir. Ülke I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesine denk gelen bu yıllarda tam bir kaosa sürüklenmiştir. Osmanlılar ise Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nın yıkımı içinde zor seneler geçirmiştir. Bu nedenlerle bu yapılan anlaşmanın onay süresi çok gecikmiştir. Fakat Osmanlı diplomatları Bâb-ı Âli'ye Latin Amerika'daki vatandaşlarının korunması hususunda öneriler sunmaya devam etmişlerdir. Örneğin 1910 tarihli iki belgede durumu açıklayan bilgilere ulaşıyoruz. Güney Amerika'nın birçok bölgesinde belgeye göre sayıları 150.000 civarında olan Osmanlı vatandaşından söz edilerek bunlara yardım edilebilmesi için yeni konsoloslukların açılması gerektiği üzerinde durulmuştur.²⁰⁴ Bir diğer raporda ise nerelerde konsoloslukların kurulabileceğine dair bilgiler verilmektedir. Buna göre Meksika'nın da içinde olduğu, Arjantin, Uruguay, Paraguay, Kolombiya ve Şili'de fahri şebhenderlik kurulabileceği belirtilerek, buralarda çok sayıda Osmanlı vatandaşının bulunduğu ve bunların haklarının korunması gerektiği vurgulanmıştır.²⁰⁵ Aynı yıllarda yapılan konsolosluk protokollerini düşündüğümüzde Osmanlı Hükûmeti'nin bu tavsiyelere uyduğunu söyleyebiliriz. Osmanlı konsoloslarının çeşitli

²⁰³ Temel, *a.g.e.*, s. 65, BOA HR.HMŞ.İŞO, 1910, 230/3.

²⁰⁴ BOA MV, 11/8.

²⁰⁵ BOA BEO, 1326/3250.

nedenlerle gidemediği yerlerdeki vatandaşların korunması için ise daha önce bahsettiğimiz üzere, bazı Avrupa devletlerinin elçileri ile anlaşılmıştı.

1913 yılına gelindiğinde nihayet iki ülke temsilcileri Roma'da anlaşmanın teatisi için bir araya gelmişlerdir. Osmanlı tarafını bu sefer Mehmet Nabi Bey²⁰⁶ temsil ediyorken,²⁰⁷ Meksika elçisi değişmemiştir. 17 Temmuz tarihinde anlaşma iki temsilci arasında tasdik edilmiştir. Buna göre devletler arası hukuka ve tam karşılık esasına uygun olarak yapılacak muameleler Arjantin konsolos ve uyruklarına uygulanmakta olan muamelelerin aynısı olacaktır.²⁰⁸

Anlaşma tam anlamıyla 1913 temmuzunda yürürlüğe girmişse de Osmanlılar konsolosluk makamının tam olarak kurulamaması nedeniyle vatandaşlarının sorunlarıyla ilgilenmesi için Amerika sefâretini görevlendirmişlerdir. Zira Diaz'ın devrilmesi ile başlayan olaylar sonrası Meksika'da birçok hadise meydana gelmiştir. Buna dair hem oradaki Osmanlı vatandaşları tarafından yardım isteklerini ifade eden arzuhaller yazılmış hem de çeşitli diplomatlar tarafından son durumu ifade eden raporlar merkeze gönderilmiş ve vatandaşları koruyabilecek çareler aranmıştır. 1913 tarihinde yardım isteyen vatandaşların şikayetlerini bildiren arzuhaller aldıklarını söyleyen Osmanlı diplomatları başkente onların güvenliklerinin sağlanması hususunda adım atılması gerektiğini içeren bir rapor yollamışlardır.²⁰⁹ Yine bir başka raporda aynı şekilde Osmanlı vatandaşlarının menfaatlerinin nasıl korunabileceğine dair bir değerlendirme yapılmıştır.²¹⁰ Bir başka belge de ise Meksika'da bulunan vatandaşların lideri konumunda olan Selim Bekaris'in Amerika'da bulunan Osmanlı makamlarına başvuruda bulunduğu belirtilmiş ve Osmanlılara karşı yağma hadiselerinin gündeme geldiği, düşmanlığın arttığı vurgulanmıştır.²¹¹ Dersaadet'ten tüm bu raporlara gelen cevapta ise Amerikan elçiliğine durumun bildirileceği ve onlardan cevap geldiği anda Meksika'da bulunan Amerika elçisine şikayetlerin dillendirilmesi gerektiği vurgulanmış, hakikaten de Amerikalı diplomatlar bazı girişimlerde bulunarak,

²⁰⁶ Elçilik tarihi: 1912-1915.

²⁰⁷ Osmanlı tarafını Nabi Bey'in temsil edeceğine dair belgeler için bkz. BOA BEO, 4183/313710; BOA BEO, 3821/286562.

²⁰⁸ Temel, a.g.e., s. 66; BOA DH. HMŞ, 9/62; Osmanlılar tarafından da anlaşma kitapçığı ayrıca yayımlanmıştır. Bkz. BOA HR.HMŞ.İŞO, 78/10.

²⁰⁹ BOA HR.SYS, 77/13.

²¹⁰ BOA HR.HMŞ.İŞO, 53/15.

²¹¹ BOA DH.H, 351/67.

olayların çözümünde fiili olarak yer almışlardır. Osmanlı Washington elçiliği bunun üzerine, Amerikan diplomatlarına teşekkür mektubu göndermiştir.²¹²

İki ülke arasındaki ilişkiler her ne kadar bir süre kesilmiş olsa da hep karşılıklı iyi niyet çerçevesinde devam edegelmiştir. Porfirio Diaz'ın başkanlık koltuğuna oturması ile beraber sadece Düvel-i Muazzama ile değil, Osmanlılar ile de ilişki kurmak istediğini biliyoruz. Osmanlı vatandaşlarının gidişinden sonra iki ülke eskisine oranla daha sık diplomatik ve ticari ilişki içerisine girmişlerdir. Bu dönemde iki devletin birbirlerine karşı dostça hareketlerde bulduklarını ve sıcak mesajlar verdiklerini görüyoruz. Meksika Devleti'nin sıcak mesajlarına en büyük örneklerden birisi ise İtalya'nın Trablusgarp işgaline karşı verdiği tepki ve protesto açıklamasının Osmanlılara bildirilmesi olayıdır. 1911 yılındaki İtalyanların son kalan Osmanlı Afrika'sı toprağına aç bir kurt gibi saldırması hadisesi çok uzaklardaki Meksikalıları bile rahatsız etmiştir. Meksikalı devlet başkanının padişaha gönderdiği telgrafa göre; Meksikalı devlet başkanı, Osmanlıların İtalyanlar tarafından saldırıya uğramasını insan haklarına aykırı ve barışı bozucu bir eylem olarak değerlendiriyor, ayrıca durumu yakından ve yüksek bir dikkatle takip ettiğini belirtiyordu.²¹³

Osmanlı Devleti de aynı yıllarda Meksika Devleti ile sıcak ilişkisini sürdürüyordu. Bunun en güzel örneklerinden biri Osmanlı Devleti'nin ABD'de Meksika elçiliğine yaptığı ziyarettir. 1910 yılında ABD'de bulunan Türk heyeti Meksikalıların bağımsızlıklarının 100. Yılı'nı kutlamak için ABD Meksika büyükelçiliğine bir ziyarette bulunmuşlardır. Bu ziyarette Osmanlı delegasyonunu Washington Büyükelçisi Yusuf Ziya Paşa (1849-1929), Meksikalıları ise büyükelçi Antonio Letayf temsil ediyordu. Toplantıda iki ülkenin ticari ve siyasi ilişkileri masaya yatırılırken, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin geliştirilmesinin üzerinde durulmuştu. Ayrıca toplantıdan sonra iki ülkenin diplomatları arasında dostane ilişkiler devam etmiş hatta Osmanlı tarafı Meksika başkentine bir ziyaret düşünmüşse de bu gerçekleşmemiş fakat Osmanlılar dostluklarının bir göstergesi olarak Meksikalılara bir saat hediye etmişler,

²¹² Temel, a.g.e., s. 67.

²¹³ BOA HR.TO, 542/141.

bu saat Meksika’da yaşayan Osmanlıların adına başkentin en merkezi köşelerinden birine konulmuştur.²¹⁴

Osmanlı-Meksika ilişkileri aynı zamanda ticaret anlamında da önemli noktalara ulaşmıştı. Öyle ki rastladığımız bir belge de Osmanlı Devleti’nin varlık mücadelesi verdiği yıllarda, kendisi açısından en önemli savaş olan Çanakkale Savaşı’na hazırlandığı sırada, Meksika devletine ait iki topun bölgeye gönderildiğini ve Gelibolu’ya yerleştirildiğini öğreniyoruz.²¹⁵

Böylece süren karşılıklı iyi ilişkiler Osmanlı Devleti’nin son yıllarına kadar devam etmiştir. Osmanlılar birçok sefer Meksikalı başarılı insanlara iki devletin karşılıklı dostluk ilişkisine katkıda buldukları için nişanlar ve hediyeler vermeyi sürdürmüşlerdir. 1892 yılında Meksika’da çıkan El Nacional Gazetesi’nin sahibine Mecidi nişanı uygun görülürken²¹⁶, 1913 yılında onaylanan anlaşmada gösterdiği çaba nedeniyle Meksika’nın Roma elçisine Osmanlı nişanı takdim edilmiştir.²¹⁷

Ayrıca İmparator Maximiliano döneminden başlayarak devam eden iki devlet başkanının karşılıklı olarak birbirlerine iyi niyet mektubu ve hükûmete gelişlerini kutlamak için tebrik yazılması uygulaması da devam etmiştir. 1910 yılında Diaz son kez devlet başkanı seçildiğinde Osmanlı padişahına name yollamış, Sultan Mehmed Reşad ise 12 Şubat 1911 tarihinde kendisine cevabname-i hümayûn göndermiştir.²¹⁸ Yine 1917’de yapılan seçimlerin ardından yeni Meksika devlet başkanı olan Carranza, Osmanlı padişahına bir mektup kaleme almış, padişah ise kendisine bir cevabi bir name yazmıştır.²¹⁹ Bu şekilde iki devletin karşılıklı iyi niyet gösterileri Osmanlı Devleti’nin sona ermesine kadar süregelmiştir. İki devlet karşılıklı konsolos atamasını gerçekleştiremeye de bunun için yoğun çaba sarf etmişlerdir. Meksika Doğu Akdeniz’in önemli kentlerinde konsoloslar buldurmuşsa da Osmanlılar Meksika’da yaşanan hükûmet krizleri, iç savaşlar ve belirsizlikler nedeniyle bir türlü direk İstanbul’a bağlı bir diplomatik temsilcilik açamamışlardır. Bu nedenle çoğunlukla

²¹⁴ Varela-Sánchez, *a.g.e.*, s. 174.

²¹⁵ BOA BEO, 314265/272.

²¹⁶ BOA İ.DH, 1206/94378.

²¹⁷ BOA İ.TAL, 484/1331.

²¹⁸ Temel, *a.g.e.*, s. 68.

²¹⁹ BOA BEO, 337/16.

Meksika’da bulunan vatandaşların sorunlarıyla Amerika’da bulunan Osmanlı diplomatları ilgilenmişlerdir.

1923 yılında Osmanlı Devleti’nin tarihsel misyonunu tamamlayarak yerini büyük bir ulusal mücadele sonrası Türkiye Cumhuriyeti’ne bırakmasından sonra Kurtuluş Savaşı’nın önderi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün ülkenin ilk cumhurbaşkanı seçilmesi üzerine iki devlet arasında nihayet bir dostluk anlaşması Roma’da 25 Mayıs 1927 tarihinde iki hükûmetin fevkalade elçilerinin katılımıyla imzalanacaktır.²²⁰ (İki devletin iyi ilişkilerinin bir göstergesi olan bu antlaşma 13 Temmuz 1928’de yürürlüğe girmiştir.) Mustafa Kemal Atatürk’ün ebediyete intikaline kadar sürekli olarak tekrarladığı üzere yeni devletin dış politikası “yurtta barış, dünyada barış” ilkesi olmuştur. Bu şartlar altında birçok devlete dostluk elini uzatan Türkiye Cumhuriyeti Meksika’yı da unutmamıştır. 21 Kasım 1927 tarihinde bizzat Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin cumhurbaşkanı tarafından kaleme alınan yazı da çok samimi ve dostça ifadelerle yer verilmiştir. 1 Kasım 1927’de ikinci kez cumhurbaşkanı seçilen Atatürk, kaleme aldığı bu mektubunda durumu Meksika Devlet başkanına bildirmiştir. Mektubunda Meksika ile dostluk ilişkisinin devamı ve iki ülkenin karşılıklı ilişkilerinin sıkılaşması için gönüllü bir şekilde çalışacağını belirten Atatürk, aynı şekilde Meksika başkanının da ikili ilişkileri sürdüreceğine olan ve iki devletin ilişkilerinin dostça süreceğine olan inancının tam olduğunu altını çizmiştir.²²¹ Aynı şekilde başkan Calles’ten gelen cevapta da benzer ifadelerle yer verilerek, iki ülke arasındaki sıcak ilişkinin korunması vurgusu yapılmıştı.²²² Mustafa Kemal Atatürk’ün iyi dilekler gönderdiği ve ilişkileri geliştirme önerisinde bulunduğu Meksika’nın devlet başkanı Plutarco Elias Calles’tir. Calles, ilginç bir şekilde Mustafa Kemal Atatürk gibi ülkesinin tarihinde reformları ve devrimleriyle hatırlanan ve benzer şekilde ülkesini çağdaş uygarlık düzeyine getirmek için çalışan bir başkandı.²²³ İki liderin etkili olduğu yıllarda Türkiye-Meksika ilişkileri gelişme göstermiştir. Ayrıca Atatürk döneminde diğer Meksika devlet başkanları ile de mektuplaşmış ve

²²⁰ İsmail Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Anlaşmaları (1920-1945)*, cilt 1, TTK Yay., Ankara, 2000, s. 257.

²²¹ Direccion General Del Acervo Historico Diplomatico, NC-3664-5, folio 2.; Bilal Şimşir, *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c. 3., TTK Yay., Ankara, 2001, s. 315.

²²² Bilal Şimşir, *a.g.e.*, s. 316.

²²³ İki liderin aynı yıllarda birbirlerine benzeyen yenilikler yaptıkları ve ülkelerini çağdaş bir dünya devleti haline getirmek için çalışmalarına dair, iki liderin benzerlikleri üzerinden bir analiz için bkz. Usta, *a.g.m.* s. 64-107.

Meksika ile olan ilişkilerin korunmasına özen göstermişti.²²⁴ 1931 yılında ilk defa olarak Ahmet Muhtar Bey²²⁵ Türkiye Cumhuriyeti tarafından Meksika'ya büyükelçi elçi tayin etmiştir. Atatürk'ün vefatından önce yaptığı dil ve tarih çalışmalarının etkisiyle ikinci büyükelçimizi Meksika'ya araştırma yapmak için tayin etmesi iki ülkenin diplomasi tarihi açısından ilginçtir. Meksika'ya tayin edilen Tahsin Mayatepek²²⁶ 1938 yılında görevi sona erene kadar orada hem ülkeler arası diplomasiyi yürütmüş, hem de ilginç dil, kültür ve tarih çalışmaları yapmıştır.²²⁷ 7 Haziran 1931 tarihinden itibaren Meksika'ya 21 elçi atayan Türkiye Cumhuriyeti, ilişkilerini daima dostluk çerçevesinde sürdürmüş ve iki devletin karşılıklı dikkatiyle ilişkiler kriz yaşamadan günümüze kadar dostane bir şekilde devam etmiştir.

²²⁴ Atatürk Calles'in dışında, Emilio Portes Gil, Pascual Ortiz Rubio, Abelardo, L. Rodriguez ve Lazaro Cardenas ile de mektuplaşmıştır. Karşılıklı dostluk ifadelerinin yer aldığı bu mektuplar ve telgraflar için bkz. Şimşir, *a.g.e.*, s. 316-333.

²²⁵ Elçilik tarihi: 7.6.1931-20.4.1934.

²²⁶ Elçilik tarihi: 31.3.1935-7.3.1938.

²²⁷ Meksika elçisi Mayatepek orada yaptığı çalışmaları anlatan ve bulduğu bilgileri içeren raporunu önce Atatürk'e sonra Türk Dil Kurumu'na sunmuştur. Bkz. Önder Göçgün, "Atatürk'ün Araştırmacı, Sorgulayıcı "Derin Tarih ve Dil Görüşü" ve "Mu Medeniyeti", *Belgi Dergisi*, Sayı 1, 2011, ss. 1-13, s. 2.

6. SONUÇ

Sancılı ve uzun bir XIX. yüzyıl yaşayan Osmanlılar ve aynı yüzyılda yaklaşık üç yüz yılın sonunda bağımsızlığını elde eden ve o süreçten sonra da ayakta kalmaya çalışan Meksika Devleti'nin ilişki kurması oldukça önemli gerekçelere dayanıyordu. Bizim araştırmalarımızdan çıkan bu ilişkinin kurulmasındaki temel sebepler “ticaret” ve “göç” olgusudur. Viyana Kongresi'nden itibaren bağımsızlıklarını kazanan Amerika devletlerinin tamamı dünya ticaretine açılırken, ilişki kurmak istedikleri devletlerden biri Osmanlı olarak göze çarpmaktadır. Aynı şekilde Osmanlı Devleti de bu bölgelerle hem ticaret amaçlı hem de daha sonra vatandaşlarını korumak amaçlı çeşitli diplomatik ilişkileri başlatacaktır.

İki devlet diplomatlarının tanıştıkları 1855 yılındaki Meksika elçisinin Osmanlı Şumnu ordusunu ziyaretine kadar hem Osmanlılar hem Meksikalılar önemli süreçlerden geçmiş ve dünya siyasetini çok iyi okuyacak seviyelere gelmiştir. Bu şekilde Osmanlılar Fransız Devrimi'nden başlayarak diplomasi kurumunu XIX. yüzyılın ortasına kadar yenilemişler ve modern diplomatlarını yetiştirmişlerdi. Meksikalılar ise birçok iç kargaşa ve bağımsızlık mücadelesinin sonunda dünya ticaretine açılmaya çalışıyorlardı. Bu nedenle bir Akdeniz devleti olan Osmanlılara yakınlaşma onlar için hayati önem taşıyordu.

1855 tarihinde Meksika diplomasisi ilk defa olarak Osmanlı Devleti'ne bir ziyaret gerçekleştirerek, gelecekte kurulacak ilişkilerin temelini attılar. Meksikalılar o yıl Kırım Savaşı'nda mücadele eden Osmanlı ordusunu ziyarete gelmişlerdi. Dünyanın en sıcak çatışma bölgeleri olan Yakın Doğu ve Balkan toprakları bu yıllarda Meksikalıların ilgisini çekmeye başladı. Özellikle liberal siyasetçilerin Meksika'da işbaşına gelmeleri ardı ardına dünya ticaretine açılmalarını sağlayacak anlaşmaları imzalamaları sonrası diplomatların ilgisi Avrupa ve Akdeniz coğrafyasını kaymaya başladı.

1861-62 yıllarında Meksika'nın olası Fransız işgali ve I.Maximiliano'nun tahta çıkışı üzerine önemli istihbarat raporları Bâb-ı Âli'ye ulaştı. Belgelerden çok açık şekilde görüldüğü üzere bu olay hem Osmanlı hükûmetinin hem de Osmanlı basınının dikkatini

çekiyordu. Ayrıca Avusturya arşidükünün Meksika tahtına oturması sürecini Bâb-ı Âli'nin diplomatları oldukça dikkatlice izlemişlerdi. Sıcak 1864 yazında I.Maximiliano'nun her hareketi İstanbul tarafından adım adım izleniyordu.

1864 yazının sonunda Meksika'nın yeni imparatoru ilan edilen I.Maximiliano Fransızlarında bilgisi dahilinde hemen iki ay sonra tecrübeli bir bürokrat olan Martinez Río'yu İstanbul'a yolladı. Martinez Río, kendisini kabul ettirerek, Osmanlılar ile yakın ilişkiler kurdu. Daha sonra Meksika'ya gönderdiği raporlarında “kapitülasyonlar” ve “doğu sorunu” gibi o dönemde Osmanlıların en büyük problemlerini içinde barındıran iki terimi derinlemesine analiz ederek açıkladı. Meksikalılar öğrendiği bu bilgilerle daha sonra Osmanlıları iyi şekilde tanıyarak, yakın ilişki kuracaklar ve bu sayede birçok imtiyaz elde edeceklerdi.

Tecrübeli diplomat Márquez'in elçi olarak atanmasından sonra ise Osmanlı Devleti ile Meksika Devleti ticaret ve seyr-ü sefain anlaşması imzalamış, Doğu Akdeniz'in önemli limanlarına Meksikalılar konsolos atamayı başarmışlardır. Aynı zamanda bu yıllarda başlayan karşılıklı olarak diplomatların nişanlarla taltif edilmesi ve iki devlet başkanının iyi niyetlerinin birer göstergesi olarak birbirlerine saygı mektupları gönderdiklerini görüyoruz. Osmanlı Devleti'nin son yıllarına kadar bu mektuplara rastlıyoruz.

1867'de Fransızların Alman tehlikesi ve Amerika'nın Monroe Doktrini ısrarı sonrası bölgeden çekilmek zorunda kalması üzerine, I.Maximiliano'nun hükûmeti milliyetçi güçler tarafından düşürüldü. Meksika ünlü liberal lider Juarez'in başkanlığında bir yeniden yapılanma sürecine girerken, işgal hükûmetinin yaptığı tüm ticari ve siyasi anlaşmaları tanımadığını ilan edince, iki ülkenin ilişkileri bir süre askıya alınmış oldu.

1867-1876 arasını siyasi istikrarsızlıklar ve çeşitli siyasi müdahalelerle geçiren Meksika'da, sonunda Juarez'in ölümü sonrası liberallerin başsız kalması ile koltuğu güçlü liderlerden Porfirio Diaz kaptı. Onun döneminde tekrar batılı devletlerle ilişki kurmaya başlayan Meksika, aynı zamanda güçlü bir gelişme hamlesiyle hızla sanayileşmeye başlayınca, toplumların dikkatini çekti.

Kırım Savaşı sonrası adeta insan akını ile karşı karşıya kalan Osmanlı Devleti, gelen yurttaşlarını devletin çeşitli bölgelerinden iskân etmek için çabalasa da yerleşik

düzende hayatını sürdüren çoğu vatandaşını oldukça zor durumda bıraktı. Özellikle topraksız kalan ve gittikçe fakirleşen bu insanlar büyük şehirlere taşınmaya başladılar. Aynı zamanda Cebeli Lübnan'da başlayan çatışmalar ve çeşitli gruplar arasında yaşanan kanlı olaylar sonrası küskün vatandaş grubuna eklenen Araplar da çareyi büyükşehirlere göç etmekte buldular. Fakat tüm bu insanlar şehrin karışık atmosferinden yararlanan tacirler ve misyonerler tarafından kandırılarak Amerika rüyası görmeye başladılar. İşte bu Osmanlı vatandaşları yaklaşık elli yıl boyunca aralıksız olarak Yeni Dünya'ya doğru büyük bir göç hareketine başladılar. Böylece Osmanlılar ile Latin Amerika devletlerini zorunlu olarak ilişki kurmaya yönelten ikinci etmen de ortaya çıkmış oldu.

İncelediğimiz Meksika'ya ait belgelerden öğrendiğimize göre 1890 tarihinden itibaren Osmanlı diplomatları bölgede bulunan vatandaşlarının durumunu başkente bildirmeye başladılar. Bu raporlarda artık Meksika ile ilgili hazırlanan raporlarda Osmanlı vatandaşlarının son durumuna dair bilgiler veriliyor ve onların orada korunabilmesi için şebenderlik açılması fikri öneriliyordu. Uzun süren tartışmalardan sonra XX. yüzyılın başında Osmanlılar, Latin Amerika ülkelerine konsolosluk açmayı kararlaştırdılar. 1909-1910 tarihlerinde Meksika ve Arjantin ile konsolosluk protokolü imzalandı. Bu protokoller yaklaşık üç yıl sonra yürürlüğe girdi. Bu iki devletle imzalanan protokollerin özelliği karşılıklı eşitlik ve devletler arası hukuka uygunluk şartlarını taşımasıydı. Tıpkı bu devletlerle olduğu gibi Osmanlılar anlaştığı Şili devletiyle de aynı hususlarda bir anlaşmaya vardılar. 1910 tarihinde Osmanlı vatandaşlarının olduğu Latin Amerika ülkelerinden raporlar sıklaştıkça hepsine konsolosluk kurulması teklifleri devam etti. Osmanlılar zor yıllara girdiği o çağda vatandaşlarını güvence altına almak için azami çaba gösteriyorlardı. Devlet, elçiliğinin olmadığı yerlerdeki vatandaşlarının güvencesini ise bölgedeki kontrolünün yoğunluğu ile doğru orantılı olarak çeşitli Avrupalı büyük güçlere ve ABD'ye bıraktı. İngiltere, ABD, Fransa ve Almanya ile bu sayede yapılan görüşmeler sonrasında, Osmanlı Devleti Latin Amerika'daki vatandaşlarının güvenliğini kâğıt üstünde sağlamış oluyordu.

1911'de Diaz'ın devrilmesi ile başlayan Meksika'daki karışıklıklar uzun yıllar devam etti. Bu karmaşanın ortasında Osmanlılar bölgeye bir konsolos göndermeyi başaramadılar. Fakat çatışmanın ortasında kalan ve çeşitli sıkıntılar yaşayan

vatandaşlarının durumunu düzeltmek için Amerika diplomatları ile ortak hareket ederek, büyük oranda oradaki yurttaşlarını korumayı başardılar.

Meksikalılar çeşitli protokoller oluşturduğu ve sürekli olarak hediyeler gönderdiği çok uzaklardaki dostları Osmanlıların, İtalyanlar tarafından tacize uğramasına sessiz kalmadılar ve sert şekilde tepki gösterdiler. Aynı zamanda ürettikleri savaş topları, Çanakkale Savaşı öncesi bölgeye yerleştirildi, böylece dünya savaşı öncesi bir bakıma Osmanlılara katkı da sağlamış oldular. 1911 ve 1917’de Meksikalı devlet başkanları Osmanlı padişahına dostluklarını bildiren mektuplar yollamaya devam ettiler. Osmanlı padişahı da aynı iyi dileklerle kendilerine cevap verdi.

Nihayetinde zamanını doldurup tarihteki yerini alan Osmanlı Devleti’nin yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti “yurtta barış, dünyada barış” prensibiyle hareket ederek, tüm dünya devletlerine dost elini uzattığında Türkler, uzaklardaki dostu Meksika’yı da unutmadı. 1927 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin o sırada cumhurbaşkanı olan Mustafa Kemal Atatürk’ün mektubuyla tekrar başlayan ve daha da güçlenerek devam eden Meksika-Türkiye ilişkileri nihayet bir sonraki yıl dostluk anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle sürekli hale gelmiştir. 1931’te ilk atanan Türk elçisinin ardından başlayan sürekli diplomatik faaliyetler günümüze kadar devam etmiştir. 1931 tarihinden bugüne Türkiye Cumhuriyeti Meksika devletine 21 büyükelçi göndermiştir.

Osmanlı-Meksika ilişkileri karşılıklı iki devletin birbirlerini merakı üzerine başlamış, ticari anlaşma aşamasına gelmiş ve göçler sonrası diplomatik ilişkilerin sıklaşması ile konsolosluk protokolünün imzalanması sonunda nihayete ermiştir. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti’nden aldığı bu mirası, dostluk çerçevesinde daha ileriye taşıyarak, önemli bir kriz yaşamadan günümüze kadar getirmiştir.

KAYNAKÇA

1.Arşiv Belgeleri

a. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA):

Hariciye Nezareti:

Siyasi Kısmı Belgeleri (HR.SYS)

44/42, 45/34, 46/5-15, 48/3, 58/26-32, 71/49, 72/10, 77/10-11-13, 173/50-51, 424/25, 1947/33-34-35-36-37-38-39

Hukuk Müşavirliği İştiaare Odası Belgeleri (HR.HMŞ.İŞO)

53/15, 78/10, 230/3

Mektubi Kalemî Belgeleri (HR.MKT)

70/16

İdare Belgeleri (HR.İD)

1309/10, 1784/5

Tercüme Odası Belgeleri (HR.TO)

542/141

Londra Sefâreti Belgeleri (HR.SFR.3)

62/18, 75/35, 104/16

Hatt-ı Hümayûnlar (HAT)

729/34.657

Dahiliye Nezareti:

Hukuk Müşavirliği Evrakı (DH.HMŞ)

9/62

Mektubi Kalemî (DH.MKT)

2031/30

Hukuk Evrakı (DH.H)

351/67

Bâb-ı Asafî Belgeleri:**Bâb-ı Asafî Divan-ı Hümayûn Düvel-i Ecnebiye Kalemî (A.DVNS.DVE.d)**

56/3

Sadâret Mektubi Kalemî Umum Vilayat Evrakı (A.MKT.UM)

125/13, 387/90

Sadâret Evrakları:**Sadâret Amedi Kalemî Evrakı (A.AMD)**

6/26

İradeler:**İrade-i Hariciye (İ.HR)**

201/11.495, 215/12246, 221/12888

İrade Dahiliye (İ.DH)

1206/94378

İrade Taltifat (İ.TAL)

484/1331

Bâb-ı Âli Evrak Odası Evrakı (BEO)

337/16, 1326/3250, 3821/286562, 4183/313710, 314265/272

Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV)

11/8, 118/8

- b. SRE Dirección General del Acervo Histórico Diplomático (Meksika Dışışleri Bakanlığı Sekreterliđi Genel Müdürlüđünün Diploması Tarihi Koleksiyonu):**

NC-3664-5, 2. folio.

2.Gazeteler

El Despertador Américano, sayı 1, 20 Aralık 1810.

Tasvir-i Efkâr, 3 M 1279 (3 Temmuz 1862).

The New York Times, 7 Temmuz 1864, 14 Haziran 1867.

3.Dergiler

Muahadat Mecmuası, 2. c., TTK Yay., Ankara, 2008.

4.Araştırma Eserleri

Adams, Jerome R., *Liberators, Patriots and Leaders of Latin America*, McFerland Company Yay., 2010.

Akalın, Durmuş, “Maximilian’ın Meksika İmparatorluğu ve Meksika’ya Giden Mısır Askerleri”, *Turkish Studies*, Sayı 7/4, 2012, ss. 611-627.

Akarlı, Engin Deniz, *The Long Peace Ottoman Lebanon 1861-1920*, University of California Press, 1993.

Akmir, Abdeluahed, “Introducción”, *Los Árabes en América Latina: Historia de una emigración*, Siglo XXI de España Editores, Madrid, 2009, ss. 1-59.

Akyıldız, Ali, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yay., İstanbul, 2015.

Anderson, Matthew Smith, *Doğu Sorunu 1774-1923*, çev. İdil Eser, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2010.

Armaoğlu, Fahir, *XIX. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yay., İstanbul, 2010.

Atakan, Şebnem, “Osmanlı İmparatorluğu ile Arjantin İlişkilerinin Başlangıcı”, *Osmanlı İmparatorluğu ve Latin Amerika (Başlangıç Dönemi)*, Ankara Üniversitesi Yay., Ankara, 2012, ss. 1-27.

Bali, Rıfat N., *Anadolu’dan Yeni Dünyaya: Amerika’ya İlk Göç Eden Türklerin Yaşam Öyküleri*, İletişim Yay., İstanbul, 2011.

Baycar, M. Kâzım, *Ottoman Immigration to Argentina*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2008.

Bayly, Christopher Alan, *Modern Dünyanın Doğuşu*, çev. M. Neva Şellaki, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2014.

Berkes, Niyazi, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, yay. haz. Ahmet Kuyaş, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2012.

Beydilli, Kemal, “Osmanlı ve Avrupa Devletleri Arasında İttifaklar ve Siyasi Ahlak (1790-1856)”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç 15-17 Ekim 1997 Sempozyuma Sunulan Tebliğler*, TTK, Ankara 1999, ss. 35-43.

_____, *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı*, İ.Ü.E.F. Yay., İstanbul, 1981.

Blumberg, Arnold, “The Diplomacy of the Mexican Empire 1863-1867”, *Transactions of the American Philosophical Society*, Vol:61, No.8, 1971, s. 1-152.

Burton Kirkwood, *The History of Mexico*, Greenwood Press, California, 2010.

Carredano, Juan B. Amores, “Hispanoamérica en el siglo XIX: Política, Economía y Sociedad”, *Historia de América*, Juan B. Amores Carredano, Ariel Yay., Barcelona, 2016, ss. 651-735.

Chasteen, John Charles, *Americanos*, Oxford University Press, New York, 2008.

_____, *Latin Amerika Tarihi*, çev. Ekin Duru, Say Yay., İstanbul, 2012.

Chavez, Alicia Hernandez, *México Una Breve Historia: Del mundo indigena al siglo XX*, Fondo de Cultura Economica, México, 2000.

Chevalier, François, *América Latina: de la independencia a nuestros días*, Labor S. A. Yay., Barcelona, 1983.

Creelman, James, *Pearson’s Magazine*, Vol. XIX, Mart 1908, No:3, ss. 232-277.

Cunningham, Michele, *Mexico and The Foreign Policy of Napoléon III*, Palgrave Press, New York, 2001.

Cunningham, Allan, *Anglo-Ottoman Encounters in the Age of Revolution: Collected Essays*, c. 1., ed. Edward Ingram, Frank Cass Yay., London, 1993.

Çiçek, Nazan, “Osmanlı İmparatorluğu ve Küba İlişkilerinin Başlangıcı”, *Osmanlı İmparatorluğu ve Latin Amerika (Başlangıç Dönemi)*, Ankara Üniversitesi Yay., Ankara, 2012, ss. 63-118.

Davison, Roderic H., *Nineteenth Century Ottoman Diplomacy and Reforms*, Isis Press, İstanbul, 1999.

Dawson, D., The Archiduke Ferdinand Maximillian and Crown Of Grece, *The English Historical Review*, vol. 37, No:145, January 1922, ss. 107-114.

Donghi, Tulio Halperin, *The Contemperory History of Latin America*, çev. John Charles Chasteen, Duke Uni. Press, London, 1993.

Ercan, Yavuz, “Seyyid Mehmed Emin Vahid Efendi’nin Fransa Sefaratnamesi”, *OTAM*, s. 2, Ankara 1991, s. 73-125.

Erdem, Gökhan, “Osmanlı İmparatorluğu ile Venezuela Cumhuriyeti Arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulması”, *Osmanlı İmparatorluğu ve Latin Amerika (Başlangıç Dönemi)*, Ankara Üniversitesi Yay., Ankara, 2012, ss. 321-435.

Erhan, Çağrı, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, İmge Yay., Ankara, 2001.

Findley, Carter, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Bürokratik Reform: Babıali, 1789-1922*, çev. Ercan Ertürk, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2014.

Fisher, John, “Europa y América”, *Historia de Iberoamerica*, c.II, ed. Manuel Lucena Salmoral, Catedra Yay., Madrid, 2008, ss. 525-549.

Foster, John W., “Maximillian and His Mexican Empire”, *Records of the Colombia Historical Society*, Washington D.C., sayı 14, ss. 184-204.

Foster, Lynn V., *A Brief History of Mexico*, Facts on File Press, New York, 2010.

Galeano, Eduardo, *Latin Amerika’nın Kesik Damarları*, çev. Roza Hakmen-Attila Tokatlı, Sel Yayınları, İstanbul, 2015.

Garciadiego, Javier, “El Porfiriato (1876-1911)”, *Historia de México*, ed. Gisela Von Wobeser, Academia Mexicana de Historia, 2010, ss. 209-227.

Genç, Hamdi, “Küresel Göç Dalgası Döneminde Osmanlıların Latin Amerika’ya Göçü: Şili Örneği”, *Dünya Siyasetinde Latin Amerika*, ed. İsmail Ermağan, Nobel Yay., Ankara, 2017, ss. 504-519

Georgeon, François, *Sultan Abdülhamid*, çev. Ali Berktaş, Homer Kitabevi, İstanbul, 2006.

Gonzalez y Gonzalez, Luis, *Viaje por la historia de México*, Fondo de cultura economica Yay., México D.F., 2010.

Göçgün, Önder, “Atatürk’ün Araştırmacı, Sorgulayıcı “Derin Tarih ve Dil Görüşü” ve “Mu Medeniyeti”, *Belgi Dergisi*, Sayı 1, 2011, ss. 1-13.

Guzmán, Roberto Marín, “Los inmigrantes árabes en México en los siglos XIX y XX: Un estudio de historia social”, *El Mundo Árabe y América Latina*, Unesco Yay., Madrid, 1997, ss. 123-155.

Günay, Bekir, *Paris’te Bir Osmanlı*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2009.

- Hamnett, Brian, *A Concise History of Mexico*, Cambridge Uni. Press, Cambridge, 2004.
- Hayta, Necdet, *Tarih Araştırmalarına Kaynak Olarak Tasvir-i Efkâr Gazetesi*, T.C. Kùltür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002.
- Hill, Richard – Hogg, Peter, *A Black Corps d'Elite*, Michigan Uni. Press, Michigan, 1995.
- Kahhat, Farid – Moreno, José Alberto, “La inmigración árabe hacia México (1880-1950)”, *Los árabes en América Latina: Historia de una emigración*, ed. Abdeluahed Akmir, SigloXXI Yay., Madrid, 2009, ss. 317-365.
- Karpat, Kemal, *Etnik Yapılanma ve Göçler*, Timaş Yay., İstanbul, 2013.
- _____, *Studies on Ottoman Social and Political History (Selected Articals and Essays)*, Brill NV, Leiden, 2002.
- Keen, Benjamin - Keith Haynes, *A History of Latin America*, Houghton Mifflin Horcourt Publishing Press, New York, 2009.
- Kinder, Hermann – Hilgemann, Werner, *Dünya Tarih Atlası*, 2.c., çev. Leyla Uslu, Odtü Yay., Ankara, 2008.
- Kirkwood, Burton, *The History of Mexico*, Greenwood Press, California, 2010.
- Kissenger, Henry, *Diplomasi*, çev. İbrahim H. Kurt, İş Bankası Yay., İstanbul, 2011.
- Kuran, Ercüment, “ 1793-1811 Döneminde İlk Osmanlı Mukim Elçilerinin Diplomatik Faaliyetleri”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç 15-17 Ekim 1997 Sempozyuma Sunulan Tebliğler*, TTK, Ankara, 1999, ss. 55-79.
- _____, *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821*, Türk Kùltürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1988.
- Kutlu, Mehmet Necati – Kadıköylü, Neslihan, “ABD'nin Meksika'ya Askeri Müdahalelerine Dair Bir Deneme”, *ABD'nin Askeri Müdahaleleri: 801'den Günümüze*, yay. haz. Haydar Çakmak, Kaynak Yay., İstanbul, 2013, ss. 109-131.
- _____, “Başlangıcından XX. Yüzyıla Kadar Türk-Latin Amerika İlişkilerine Genel Bir Bakış ve Bazı Dönüm Noktaları”, *Latin Amerika Çalıştayı Bildiriler Kitabı*, Ankara Üniversitesi Yay., Ankara, 2013, ss. 25-38.
- _____, “İspanyol Arşiv Belgelerine Göre 1795 Yılında Orta Amerika'da Tutuklanan Bir Osmanlı Hekimi ve Kullandığı Tedavi Yöntemleri”, *Bilge Yayın Tanıtım Tahlil Eleştiri Dergisi*, sayı 39(Kış), 2004, ss. 29-33.

_____, “Osmanlı İmparatorluğu ve Brezilya İlişkilerinin Başlangıcına Dair Bir Deneme”, *Osmanlı İmparatorluğu ve Latin Amerika Başlangıç Dönemi*, Ankara Üniversitesi Yayınları, ss. 29-63.

_____, “Un enviado del Sultan Abdulhamid II en la guerra de Cuba”, *Cuadernos Turquinos*, sayı1, 2011, ss. 1-9, s. 2.

_____, *Tilsim İnanç ve Başkaldırı*, AÜ Yay., Ankara, 2012.

_____, *Venezuelalı General Francisco de Miranda'nın Türkiye Günlüğü*, Cümle Yay., Ankara, 2015.

Lira, Andres, “La consolidación nacional (1853-1887)”, *Historia de México*, ed. Gisela Von Wobeser, Academia Mexicana de la Historia, México, 2010, ss. 185-209.

Lynch, John, *Bourbon Spain 1700-1808*, Basil Blackwell Yay., Oxford, 1989.

_____, *Las revoluciones hispanoamericanas 1808-1826*, çev. Javier Alfaya ve Barbara Mcshane, Ariel Yay., Barcelona, 1976.

Malamud, Carlos, *Historia de América*, Alianza Yay., Madrid, 2016.

Mccarthy, Justin, *Ölüm ve Sürgün*, çev. Bilge Umar, İnkılap Yay., İstanbul, 1998.

Mckay, Derek – Scott, H.M., *Büyük Devletlerin Yükselişi 1648-1815*, çev. Eşref Bengi Özbilen, Dergah Yay., İstanbul, 2011.

Munoz, Gema Martin, “Presentación. La Arabia americana: un ejemplo contra el choque de civilizaciones”, *Contribuciones árabes a las identidades iberoamericanas*, Casa Árabe, Madrid, 2008, ss. 7-11.

Navarro, Bob, *Cauntry in Conflict*, Hibris Coop., USA, 2008, s. 90.

Odman, Aslı, “Türk Basınındaki Emperyal Düşler ve Meksika'daki Saat Kulesi”, *Toplumsal Tarih*, Sayı 167, Kasım, 2007, ss. 66-73.

Palmer, R. – Colton, J., *Historia Contemporánea*, çev. Marcial Suarez, Akal Yay., Madrid, 1980

Potyemkin, Viladimir, *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, c.1., çev. Attila Tokatlı, Evrensel Yay., İstanbul, 2009.

Quinn, David B., “Turks, Moors, Blacks, and Others in Drake's West Indian Voyage”, *Terrae Incognitae*, sayı 14, 1982, s. 97-104.

Russell, Philip L., *The History of Mexico*, Routledge Press, New York, 2010.

Shaw, Stanford J., *Sultan III. Selim: Eski ve Yeni Arasında*, çev. Hür Güldü, Kapı Yay., İstanbul, 2008.

Soysal, İsmail, *Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları (1920-1945)*, c. 1, TTK Yay., Ankara, 2000.

Süslü, Azmi, "Osmanlı-Fransız Diplomatik İlişkileri, 1798-1807", *Bellekten*, C. XLVII., S.185, T.T.K., Yay., Ankara, 1983, s. 259-279.

Şimşir, Bilal, *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c. 3., TTK Yay., Ankara, 2001.

Temel, Mehmet, *XIX. ve XX. Yüzyılda Osmanlı-Latin Amerika İlişkileri*, Nehir Yay., İstanbul, 2004.

Usta, Merve, *Meksika Devrim Süreci ve Plutarco Elias Calles*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2013.

Varela, Hilda – Sánchez, İndira Lasel, *Historia de las relaciones internacionales de México; 1821-2010*, c.7., cord. Mercedes de Vega, Dirección General de Archivo Historico Diplomático, México, 2011.

Villar, Ernesto de la Torre, "El verreinato de Nueva España en el siglo XVIII", *Historia de México* ed. Gisela Von Wobeser, Academia Mexicana de Historia, 2010, México, ss. 137-147.

Wawro, Geogrey, *The Franco-Prussian War*, Cambridge Uni. Press, Cambridge, 2003.

Wiesner-Hanks, Merry E., *Erken Modern Dönemde Avrupa 1450-1789*, çev. Hamit Çalışkan, İş Bankası Yay., İstanbul, 2012.

Wilson, Ben, *Empire of The Deep: The Rise and Fall of The British Navy*, AWN Paperback Press, London, 2013.

Womack Jr., John, *Zapata ve Meksika Devrimi*, çev. Zuhâl Bilgin, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2014.

Yarar, Ayşe, "Sömürgeci Ulusal Devlet Anlayışına: Bağımsız Meksika'nın Kuruluş Mücadelesi", *Social Sciences: A Fresh Start*, ed. Tufan Çötök-Yusuf Şahin, ICHACS Sempozyum Bildirileri, Kasım 2016, ss. 22-29.

Yeşil, Fatih, *Aydınlanma Çağında Bir Osmanlı Kâtibi: Ebubekir Râtib Efendi (1750-1799)*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2011.

_____, *Trajik Zafer: Büyük Güçlerin Doğu Akdeniz'deki Siyasi ve Askeri Mücadelesi (1806-1807)*, İş Bankası Yay., İstanbul, 2017.

Yurtaydın, Erkan, "Osmanlı İmparatorluğu ile Meksika İlişkilerinin Başlangıcı", *Osmanlı İmparatorluğu-Latin Amerika (Başlangıç Dönemi)*, ed. Fatma Öznur Seçkin, Ankara Üniversitesi Yay., Ankara, 2012.

Zinn, Howard, *Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi*, çev. Sevinç Sayan Özer, İmge Yay., Ankara, 2005.

5. Elektronik Kaynaklar (Resimleri İçin)

1-<https://www.britannica.com/place/Viceroyalty-of-New-Spain->, 11.10.2017

2-<http://desmotivaciones.es/5659282/Imperio-mexicano>, 11.10.2017

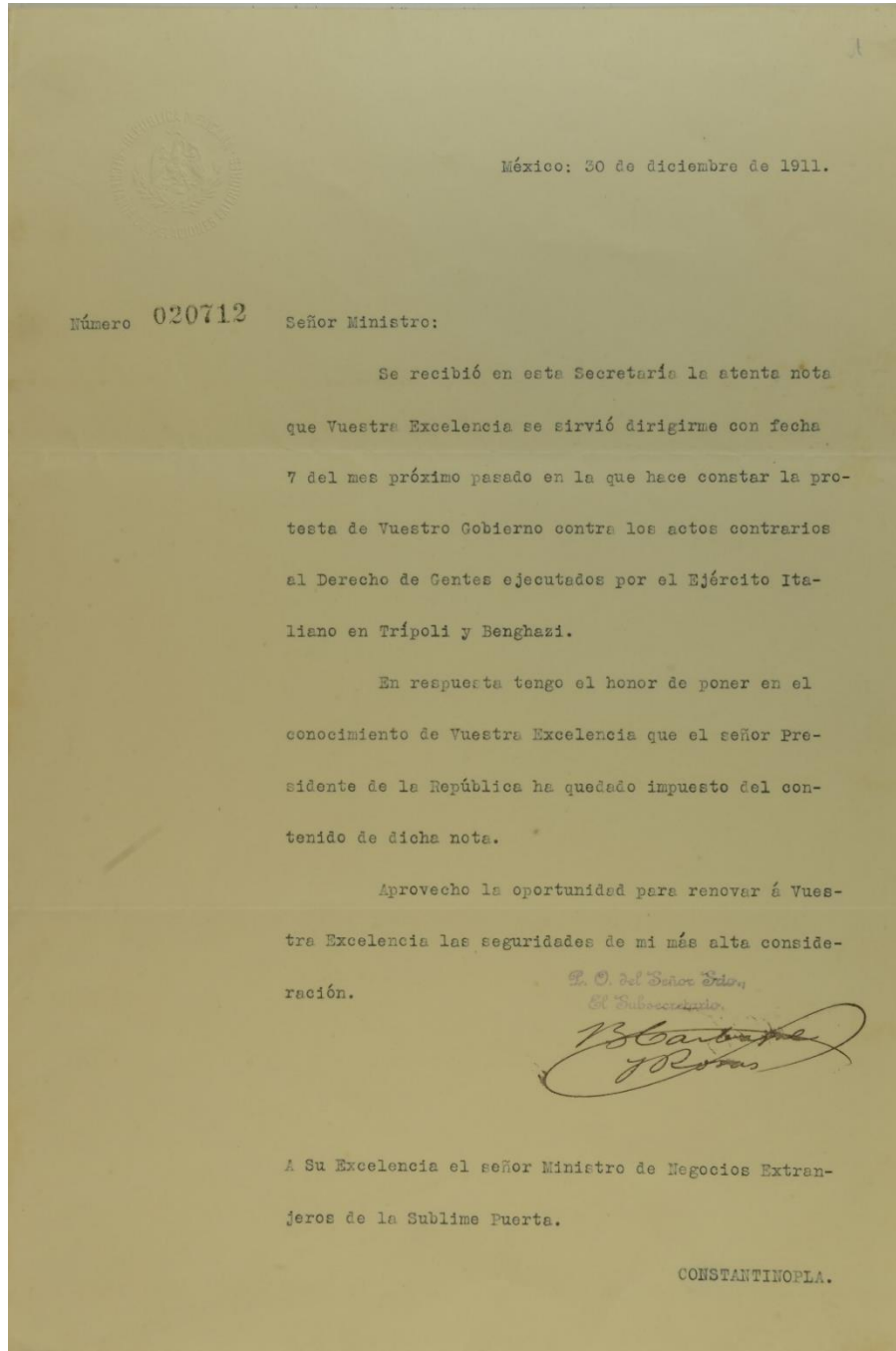
3-<http://mexicounexplained.com/lost-treasure-emperor-maximilian/>, 11.10.2017

4-<https://grandescasademexico.blogspot.com.tr/2016/07/casa-martinez-del-rio-rancho-la-hormiga.html>, 11.10.2017

5-<http://imageenvision.com/photo/1479-photo-of-general-jose-lopez-uraga-with-a-peg-leg-standing-by-a-column-and-vase-by-jvpd>, 11.10.2017

6-<http://www.geocities.ws/crispmexico/marquez.html>, 11.10.2017

Ek 1: 1911 Yılında Meksika'nın Trablusgrap İşgalini Kınadığı Telgraf

EK 1: Trablusgarp'ın işgali nedeniyle Meksika Hükûmeti tarafından Osmanlı Devleti'ne gönderilen protesto yazısı. (Kaynak: BOA HR.TO. 542/141)

Çevirisi:

Numara: 020712

30 Kasım 1911

Sayın Bakan:

Geçtiğimiz ayın 7'sinde İtalyan askerleri tarafından Trablus ve Bingazi'ye yapılan insan haklarına aykırı saldırının sizin hükûmetiniz tarafından protesto edildiğini bildiren bize gönderdiğiniz yüksek önemde bir not sekreterliğimize ulaştı.

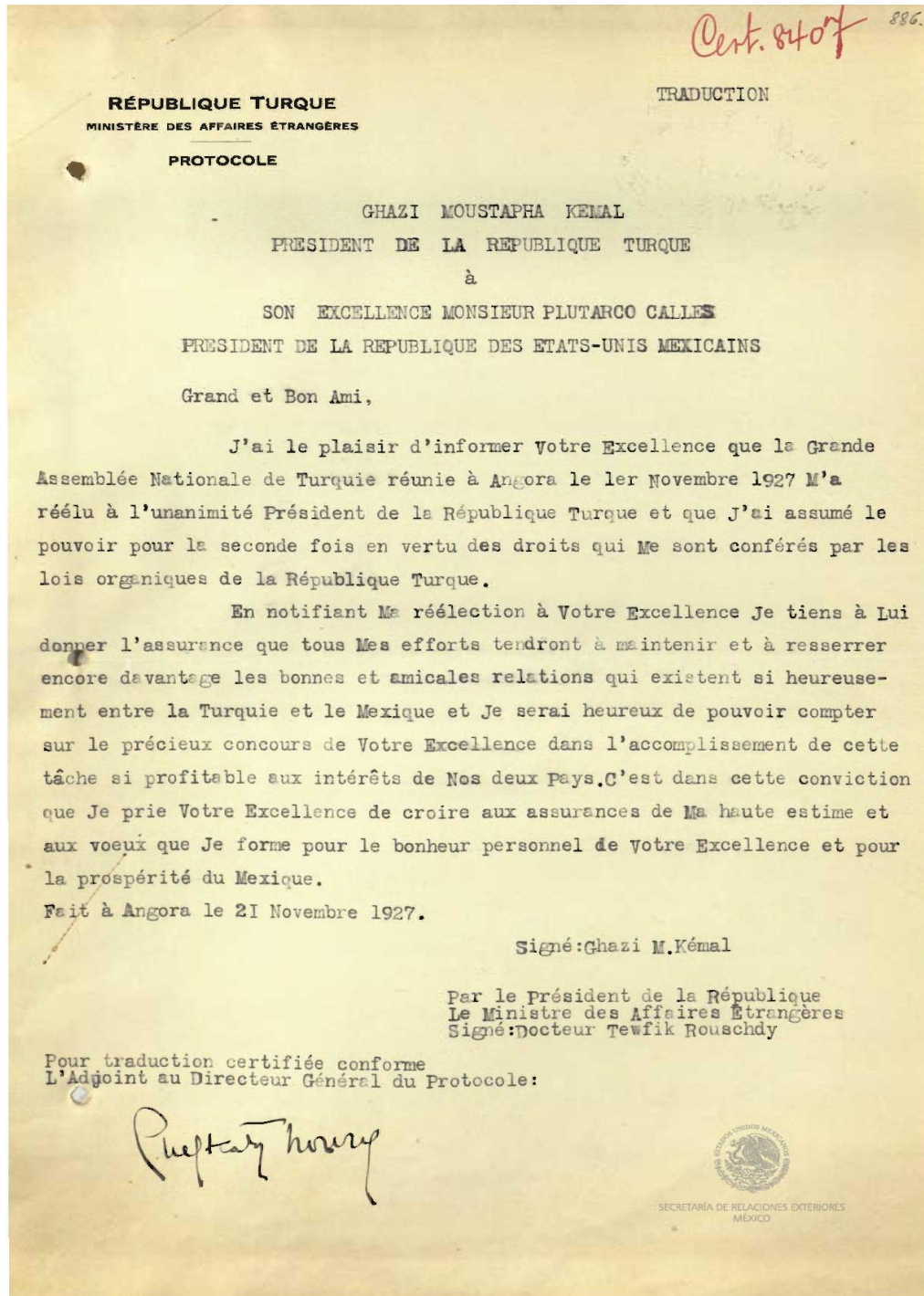
Cevapta sayın cumhurbaşkanının notunun içeriğinde siz değerli ekselanslarının verdiği bilgilerin olduğunu belirtmekten onur duyuyorum.

Siz ekselanslarına yüksek dikkatimin güvencelerini tazelemesi için de bu fırsatı değerlendiriyorum.

Bâb-ı Âli'nin Dışışleri Bakanı sayın ekselanslarına

İstanbul

Ek 2.a: Atatürk'ün Meksika Devlet Başkanı Calles'e Mektubu 21 Kasım 1927

Ek 2.a: Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk'ün Meksikalı meslektaşı Plutarco Calles'e yazdığı mektup. (Kaynak: SRE Dirección General del Acervo Histórico Diplomático, NC-3664-5, 2. folio)

Çevirisi:

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'den Meksika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı Sayın Ekselansları Plutarco Calles'e

Büyük ve İyi Dostum,

1 Kasım 1927'de Ankara'da toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bir kez daha oybirliğiyle Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına seçildiğimi ve ikinci kez Türkiye Cumhuriyeti anayasasının verdiği bu yetkiyi üzerime aldığımı siz sayın ekselanslarına mutlulukla bildiririm.

Yeniden seçilmemi size haber verirken bu fırsattan yararlanarak bütün mesaimi, şu anda Meksika ile Türkiye arasında ne mutlu ki var olan ve tam bir mutluluk içerisinde süren dostane ilişkileri devam ettirmek ve güçlendirmek için harcayacağıma sizi temin etmek isterim. Bu hedefin gerçekleşmesi hususunda siz ekselanslarının iki ülke çıkarları açısından son derece faydalı olan değerli katkılarına istinat etmekten bahtiyar olacağım. Bu kanaatle siz ekselanslarının hakkında beslediğim yüksek duygulara, gerek siz ekselanslarının kişisel saadetleri ve gerek Meksika'nın refahı hakkındaki en iyi dileklerime inanmanızı rica ederim.

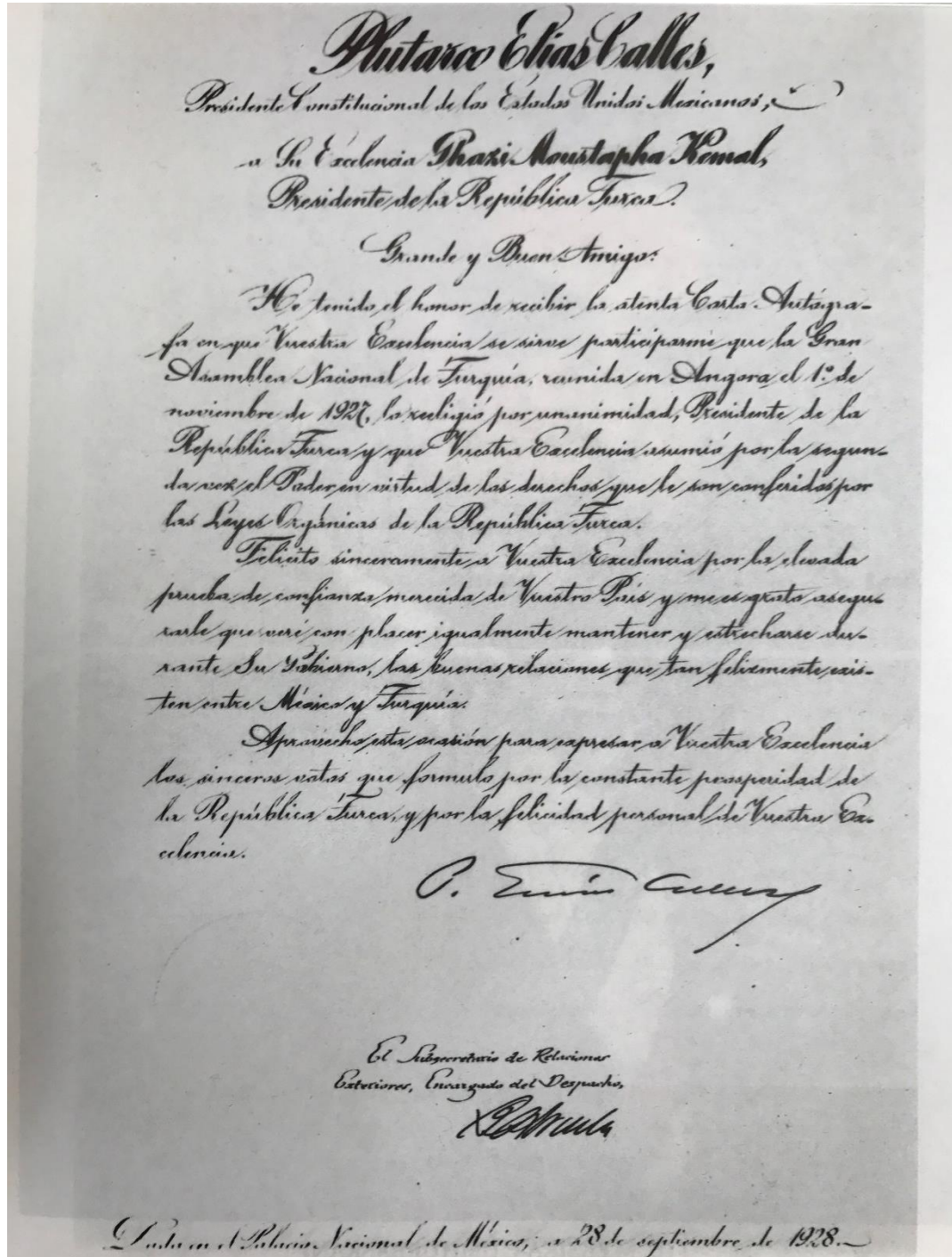
21 Kasım 1927 Ankara'da hazırlandı.

İmza: Gazi Mustafa Kemal

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı

İmza: Doktor Tefik Rüşdü

Ek 2.b: Başkan Calles'ten Atatürk'e Gelen Cevap Mektubu 28 Eylül 1928

Ek 2.b: Meksika Devlet Başkanı Plutarco Elías Calles'ten Atatürk'ün mektubuna cevaben yazılan mektup. (Kaynak: Dışişleri Bakanlığı Arşivi'ndeki nüshadan aktaran Bilal Şimşir, *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, 3. c., TTK Yay., Ankara, 2001, s. 605.

Çevirisi:

Meksika Birleşik Devletleri Anayasal Başkanı Plutarco Elitas Calles'den Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine,

Büyük ve İyi Arkadaşım:

1 Kasım 1927 tarihinde Ankara'da toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde siz sayın ekselanslarının yeniden oybirliğiyle Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçildiğinizi ve Türkiye Cumhuriyeti anayasasına verilen bu yetkiyi ikinci kez üzerinize aldığınızı benimle paylaşmaktan mutluluk duyduğunuzu belirttiğiniz imzalı mektubunuzu almaktan onur duydum.

Ülkenizdeki size karşı artan güvenin kanıtı olan hak ettiğiniz bu başarınız için sizi içtenlikle tebrik ederim ve sizi temin ederim ki hükümetiniz süresince bende Meksika ve Türkiye arasında var olan son derece iyi ilişkileri tıpkı sizin gibi sürdürmekten ve sıkı tutmaktan mutluluk duyacağım.

Sizin kişisel saadetleriniz ve Türkiye Cumhuriyeti'nin refahının sürmesi için en içten dileklerimi siz sayın ekselanslarına ifade etmek için de bu fırsatı değerlendiriyorum.

İmza: P. Elitas Calles

Dış İlişkiler Altsekreterliği Büro Şefi

İmzalandı: G. Estrada

28 Eylül 1928'de Meksika Ulusal Sarayı'nda hazırlanmıştır.

Ek 3.a: Osmanlıca Kuzey Amerika Haritası

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

HRT.0719

Ek 3.a: Osmanlıca Kuzey Amerika Haritası (Agob Boyacıyan, Maarif Nezareti'nin emriyle tuli Dersaadet'den itibar olunmuştur.) Yer: 719- Tarih: H. 29 12 1341 (12 Ağustos 1923)

Ek 4: Amerika'da İspanyol Valilikleri ve 1821'de Meksika

Ek 4.a: 1780 yılında bağımsızlıktan hemen önce Latin Amerika'da İspanyol ve Portekiz Genel Valilikleri

Ek 4.b: Meksika'nın Bağımsız olduğu 1821 yılında devletin sınırları

Ek 5: İmparator I. Maksimiliano ve Osmanlı Devleti'ne Gelen Meksikalı Diplomatlar

1. Meksika İmparatoru I. Maximiliano

2. Dr. José Pablo Martínez del Río

3. General José L. Uruga

4. Leonardo Márquez

Ek 6: Orijinallik Raporu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p>
Tarih: 17/10/2017
Tez Başlığı / Konusu: Osmanlı Arşiv Belgelerinin Işığında Osmanlı-Meksika Diplomatik İlişkileri (1864-1913)
<p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 78 sayfalık kısmına ilişkin, 17/10/2017 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 1 'dir.</p>
<p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç/dahil 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç
<p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p>
Gereğini saygılarımla arz ederim.
17/10/2017
<p>Adı Soyadı: KUTLU KAYIRAN</p> <p>Öğrenci No: N14227546</p> <p>Anabilim Dalı: TARİH ANABİLİM DALI</p> <p>Programı: TARİH</p> <p>Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p>DANIŞMAN ONAYI</p> <p>UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;"></p> <p style="text-align: center;">DOÇ. DR. FATİH YEŞİL</p>

Ek 7: Etik Kurul ya da Muafiyet İzni

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 04/12/2017</p> <p>Tez Başlığı / Konusu: Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı-Meksika Diplomatik İlişkileri (1864-1913) Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel-ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. <p>Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">04/12/2017</p> <p>Adı Soyadı: KUTLU KAYIRAN</p> <p>Öğrenci No: N14227546</p> <p>Anabilim Dalı: TARİH</p> <p>Programı: TARİH(Tezli Yüksek Lisans)</p> <p>Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI Etik kurul onayına ihtiyac yoktur</p> <p style="text-align: center;"> DOÇ. DR. FATİH YEŞİL </p> <p>Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr</p>

Ek 8: Özgeçmiş**ÖZGEÇMİŞ****Kişisel Bilgiler**

Adı Soyadı : Kutlu Kayıran
Doğum Yeri ve Tarihi : İskenderun 20.04.1991

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce, İspanyolca
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-Posta Adresi : kutlukayiran@gmail.com

Tarih : 15.11.2017